

Právo a bezpečnost

OBSAH
PRÁVO A BEZPEČNOST, ČÍSLO 2, ROČNÍK 2019

Editorial

<i>Zdeněk Koudelka</i> Jak vznikla trikolora	5
---	---

Články

<i>Tomáš Grygar</i> Zákon o volbách do Parlamentu – historie, současnost a budoucnost	6
--	---

<i>Zdeněk Koudelka</i> České korunovační klenoty v Rakousku	22
--	----

<i>Ivan Halász</i> Poľské korunovačné klenoty a prezidentské insígnie	39
--	----

<i>Petr Kolman, Ivo Svoboda</i> Právní aspekty dobrovolných svazků obcí	50
--	----

<i>Milan Hodás</i> Právna istota (nielen) v judikatúre Súdneho dvora Európskej únie v kontexte odpočtov DPH	56
--	----

Ostatní texty

<i>Zdeněk Koudelka</i> Listopad 1989 na právech v Brně	70
---	----

<i>Zdeněk Koudelka</i> Nekrolog - Pavel Kučera (1940-2019)	76
---	----

<i>Anotace knihy: Zdeněk Koudelka, Petr Průcha, Jana Zwyrtek Hamplová</i> Zákon o obcích (obecní zřízení). Komentář.	79
---	----

Cizojazyčný příspěvek

<i>Małgorzata Leszczyńska, Katarzyna Puchalska, Bogusław Ślusarczyk, Ph.D.</i> The activity of transnational corporations and economic independence of the host economy - context of economic security	80
---	----

CONTENT

LAW AND SECURITY, ISSUE 2, YEAR 2019

Editorial

- Zdeněk Koudelka*
How the tricolor was created 5

Articles

- Tomáš Grygar*
Parliamentary Elections Act – History, the Present and Future 6

- Zdeněk Koudelka*
Coronation Jewels of Kingdom of Bohemia in Austria 22

- Ivan Halász*
Polish Coronation Jewels and Insignia of the President of the Republic 39

- Petr Kolman, Ivo Svoboda*
Legal Aspects of Voluntary Associations of Municipalities 50

- Milan Hodás*
Legal Certainty (not only) in the Case Law of the Court of Justice of the European Union in the Context of VAT Deduction 56

Other texts

- Zdeněk Koudelka*
November 1989 on Rights in Brno 70

- Zdeněk Koudelka*
Obituary - Pavel Kucera (1940-2019) 76

- Book abstract: Zdeněk Koudelka, Petr Průcha, Jana Zwyrtek Hamplová*
The Act on Municipalities (Municipal Establishment). Comment. 79

Foreign-language contribution

- Małgorzata Leszczyńska, Katarzyna Puchalska, Bogusław Ślusarczyk, Ph.D.*
The Activity of Transnational Corporations and Economic Independence of the Host Economy - Context of Economic Security 80

EDITORIAL

JAK VZNIKLA TRIKOLORA

Nemáme na mysli politické hnutí Trikolóra Václava Klause ml., ale státní barvy. To, že máme bílou, červenou a modrou, ví snad každý. Lidé si často myslí, že jsou odvozeny z barev vlajky. Proto občas dochází k nesprávnému pořadí, kdy pod vlivem umístění modrého klínu na státní vlajce, někteří umisťují modrou doprostřed. Ovšem státní barvy ve formě trikolory vznikly ještě před československou vlajkou, což je nyní vlajka České republiky. Jsou odvozeny od zemských barev.

Základem byly české zemské barvy. Přičemž pravidlem je, že barvy vycházejí ze znaku. Protože zemský znak Čech tvoří stříbrný lev na červeném štítě, jsou zemské barvy Čech bílá a červená. Přičemž platí, že barva heraldické figury (stříbrný lev - bílá) je nahoře a barva štítu vespod. Při vzniku Československa však bylo zřejmé, že nelze reprezentovat nový stát jen z barev jedné země - Čech. Význam sehrála i snaha odlišit se od bíločervených barev obnovovaného Polska, které používá ve znaku stejné barvy jako Čechy.

Řešením bylo přidáním barvy reprezentující další československé země. Přirozeně byla vybrána modrá. Modrá je totiž barva štítu moravského zemského znaku a též se vyskytuje jako modré trojvrší ve slovenském znaku. Navíc jsou bílá, červená a modrá vnímány jako barvy slovanské a vyskytují se na vlajkách řady slovanských států (Rusko, jihoslovenské státy).

Rozdělením Československa zanikl důvod reprezentace Slovenska, ale podstata toho, proč máme státní barvy, jaké máme, zůstala i v České republice. K zemským barvám Čech, jejichž pořadí je dáno posloupností bílá a červená, je jako třetí barva připojena modrá ze znaku Moravy.

*Zdeněk Koudelka
Předseda redakční rady*

ZÁKON O VOLBÁCH DO PARLAMENTU – HISTORIE, SOUČASNOST A BUDOUCNOST

Tomáš Grygar

1. ÚVOD

Parlament představuje klíčový orgán státní moci, který reprezentuje suverenitu lidu a kterému je svěřena zákonodárná moc.¹ V určitých etapách našeho ústavního vývoje parlament představoval *de iure* dokonce nejvyšší orgán veškeré státní moci.² Přestože formální existence Parlamentu ČR vyplývá již z hlavy II. Ústavy ČR, slovy význačného prvorepublikového právníka Bohumila Baxy je zákonodárný sbor fakticky vytvořen až kreačním aktem v podobě voleb.³ Jsou to právě volby, které zákonodárnému tělesu přiznávají demokratickou legitimitu.

V zásadě veškeré státy s psanou⁴ ústavou problematiku voleb do parlamentu alespoň v obecné rovině, resp. v rovině základních volebních principů (rovnost, tajnost, všeobecnost...), upravují v ústavě s tím, že podrobnější úprava organizace voleb a výkonu volebního práva je ponechána běžnému zákonu, kterým je u nás v současné době zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu.

To, které záležitosti budou upraveny v ústavě, a které už v běžném zákoně je v zásadě za úvaze (ústavo)zákonodárce. To lze demonstrovat na skutečnosti, že Ústava ČR v čl. 18 odst. 1 odst. 2 upravuje kupříkladu i konkrétní volební systém do každé z komor Parlamentu ČR, což je z hlediska mezinárodního srovnání spíše neobvyklé, neboť výběr konkrétního volebního systému bývá většinou ponecháván úpravě v běžném zákoně.

¹ Slovy J. Kudrny však síla Parlamentu „v rámci ústavního systému není dána tím, že je zákonodárným orgánem, ale tím, že je orgánem reprezentativním.“ KUDRNA, J. K některým otázkám dělby moci v platné Ústavě České republiky. In MLSNA, P. et al. Ústava ČR – vznik, vývoj a perspektivy. Praha: Leges, 2011, s. 233.

² Srov. prozatímní ústavu z roku 1918 (zákon č. 37/1918 Sb. z. a n.) před její druhou novelizací z roku 1919 nebo čl. 39 odst. 1 Ústavy ČSSR z roku 1960 (ústavní zákon č. 100/1960 Sb.).

³ BAXA, B. Parlament a parlamentarism - Díl 1. - parlament, jeho vývoj, složení a funkce. Praha: Košatka, 1924, s. 134.

⁴ Jedná se drtivou většinu zemí – mezi výjimky bývá zpravidla řazena Velký Británie, Nový Zéland a do jisté míry i Izrael a Saudská Arábie. Blíže: KROŠLÁK, D. In KROŠLÁK, D. et al. Ústavné právo. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 39-40.

Následující příspěvek, který vychází z hesla pro připravovaný svazek Encyklopedie českých právních dějin⁵, se věnuje problematice volebního zákonodárství ve vazbě na parlamentní volby z historickoprávní perspektivy, následně poukazuje na problematické body současné právní úpravy a nastiňuje jejich možná řešení.

2. VÝVOJ V LETECH 1918–1938

Funkci parlamentu na základě tzv. prozatímní ústavy 1918 (zákon č. 37/1918 Sb. z. a n.) vykonávalo **Národní shromáždění**, vzniklé na podkladě Národního výboru, způsobem stanoveným tzv. Švehlovým klíčem.⁶ První zákon pro volby do parlamentu (Národního shromáždění, které mělo na základě Ústavní listiny 1920 bikamerální strukturu)⁷ tak představoval až:

- 1) zákon č. 123/1920 Sb. z. a n., kterým se vydává řád volení do poslanecké sněmovny;
- 2) zákon č. 124/1920 Sb. z. a n. o složení a pravomoci senátu.

Ad 1) Ústavní listina 1920 počítala s tím, že poslanecká sněmovna má 300 členů, kteří mají být voleni proporcionálním volebním systémem v tajných, rovných a přímých volbách (§ 8 Ústavní listiny 1920). Hranice pro výkon aktivního volebního práva byla stanovena na 21 let, pro výkon volebního práva pasivního na 30 let věku. Ústavní listina 1920 v ustanovení § 12 sama stanovovala, že „*podrobnosti o výkonu práva volebního a provádění voleb obsahuje řád volení do sněmovny poslanecké.*“

Zákon č. 123/1920 Sb. z. a n. (řád volení do poslanecké sněmovny) byl několikrát novelizován, snad nejrozsáhleji zákonem č. 205/1925 Sb. z. a n. v návaznosti volby konané v témže roce. Volební zákon podrobně upravoval podmínky volitelnosti, výkon hlasovacího práva, včetně **volební povinnosti** pro občany mladší 70 let⁸, působnost jednotlivých orgánů veřejné moci k provedení voleb, registraci kandidátních listin (zákon používal označení „přípravné řízení volební“) i způsob zjišťování volebních výsledků a rozdělování, resp. přidělování mandátů, a to až ve třech skrutiniích. Z hlediska volební formule vycházel řád volení do poslanecké sněmovny z **modifikované Hagenbach formule**.⁹

⁵ GRYGAR, T. Zákon o volbách do Parlamentu. In SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.) *Encyklopedie českých právních dějin*. Praha: Key Publishing (v přípravě).

⁶ GÁBRIŠ, T. In KROŠLÁK, D. et al. *Ústavné právo*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 86.

⁷ Srov. § 6 odst. 1 Ústavní listiny 1920.

⁸ Další důvody osvobození od volební povinnosti stanovoval zákon v ustanovení § 6.

⁹ WEYR, F. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937, s. 132.

Dlužno však podotknout, že problematiky voleb do poslanecké sněmovny se dotýkala řada dalších právních předpisů. Zmíňme alespoň ústavní zákon č. 234/1920 Sb. z. a n., o zastoupení sibiřských legionářů v poslanecké sněmovně nebo zákon č. 56/1927 Sb. z. a n., o volebním právu příslušníků branné moci a četnictva.¹⁰

Ad 2) Zákon č. 124/1920 Sb. z. a n. o složení a pravomoci senátu byl v porovnání s řádem volení do sněmovny podstatně stručnější, neboť byl založen na jeho subsidiárním použití (§ 2) **Pokud tedy zákon o složení a pravomocích senátu nestanovil jinak, použily se i pro volby do senátu ustanovení zákona (řádu) volení do sněmovny.** Odchylek přitom bylo minimum, což pramenilo z toho, že se do obou komor Národního shromáždění volilo poměrným volebním systémem (§ 8 a § 13 ústavní listiny 1920). Věková hranice pro výkon aktivního volebního práva do senátu byla oproti volbám do sněmovny zvýšena na 26 let, u pasivního pak na 45 let. Volby do sněmovny i do senátu se pak na rozdíl od současné právní úpravy konaly jako jednodenní (vždy v neděli).¹¹

3. VÝVOJ V LETECH 1938-1948

Doba nesvobody, která započala 30. 9. 1938 měla za následek neschopnost Národního shromáždění dostát své (nejen) zákonodárné úloze. Naposledy se Národní shromáždění sešlo 15. 12. 1939 za účelem přijetí ústavního zákona č. 330/1938 Sb. z. a n., o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Československé.¹² Po skončení války bylo pochopitelně potřeba obnovit standardní činnost zákonodárného sboru. V srpnu 1945 došlo k vydání ústavního dekretu č. 47/1945 Sb., o Prozatímním národním shromáždění, které mělo vykonávat zákonodárnou moc pro celé území republiky až do doby, kdy se sejde Ústavodárné národní shromáždění (čl. 1 odst. 1 ústavního dekretu).

Problematika voleb do tohoto Prozatímního národního shromáždění přitom nebyla upravena zákonem, ale pouhým vládním nařízením č. 48/1945 Sb. Toto jednokomorové Prozatímní národní shromáždění bylo zvolené prostřednictvím nepřímých voleb, a to delegáty národních výborů a správních komisí na zemských sjezdech,¹³ které se

¹⁰ K dalším souhrnně např. GRÓNSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I (1914-1945)*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 77, 110.

¹¹ Srov. § 8 Ústavní listiny 1920 *in fine*.

¹² PAVLÍČEK, V. In PAVLÍČEK, V. et al. *Ústavní právo a státopěda. II. Díl. 1. Ústavní právo České republiky. 1. úplné vydání*. Praha: Leges, 2011, s. 99-100.

¹³ § 1 odst. 1 vládního nařízení č. 48/1945 Sb., o volbě Prozatímního národního shromáždění.

sešly 14.10.1945 v Praze a Brně.¹⁴ Na Slovensku tuto úlohu místo zemského sjezdu fakticky plnil sjezd delegátů okresních národních výborů, který se konal 29. 8. 1945 v Banské Bystrici.¹⁵ V zemích České a Moravskoslezské vytvářejících jeden volební obvod se volilo 200 poslanců, na Slovensku pak 100 poslanců (§ 1 odst. 2 nařízení).

Toto prozatímní národní shromáždění pak mj. pracovalo na vytvoření a přijetí zákona do Ústavodárného národního shromáždění. Jednalo se o zákon č. 28/1946 Sb., o stálých seznamech voličských, kterým mj. došlo ke snížení aktivního volebního práva na 18 let (§ 2). O necelé dva měsíce později pak došlo k přijetí ústavního zákona č. 65/1946 Sb., o Ústavodárném národním shromáždění. Volby do tohoto Ústavodárného národního shromáždění byly upraveny zákonem č. 67/1946 Sb., k němuž byla vydána řada prováděcích předpisů (zejména směrnice ministra vnitra č. 1064/1946 Úř.l.). Kandidátní listiny mohly podávat jen ty politické strany, které v dané zemi vyvíjely činnost k 30. 4. 1946 (§ 14). Byla stanovena volební povinnost (§ 11) **s možností vhození tzv. bílého (prázdneho) hlasovacího lístku** (§ 19 odst. 3). Zákon v hlavě paté rovněž přímo obsahoval ustanovení o trestních sankcích pro případ porušení některých povinností souvisejících s volbami. V dubnu 1948 pak ještě došlo k přijetí ústavního zákona č. 74/1948 Sb., jímž se na přechodnou dobu do účinnosti nové ústavy upravuje volba a pravomoc národního shromáždění a činnost Ústavodárného Národního shromáždění.

4. VÝVOJ V LETECH 1948-1968

K dalším změnám volebních zákonů došlo v důsledku přijetí Ústavy 9. května 1948 (ústavní zákon č. 150/1948 Sb.), podle které funkci parlamentu plnilo jednokomorové Národní shromáždění. Sama Ústava 1948 pak v § 40 odst. 1 odkazovala na prováděcí zákon ve věcech volebních. **Novým volebním zákonem se později stal zákon č. 27/1954 Sb.**, o volbách do Národního shromáždění, který rovněž navazoval na ústavní zákon č. 26/1954 Sb., o volbách do Národního shromáždění a o volbách do Slovenské národní rady (změněný ústavním zákonem č. 35/1960 Sb.). Zákon o volbách do Národního shromáždění pak byl vcelku obsáhle novelizován zákonem č. 37/1960 Sb. Podle jeho silně ideologizujícího úvodního ustanovení *„pracující lid volí za poslance Národního shromáždění své nejlepší představitele, přední budovatele socialismu, kteří jsou*

¹⁴ GRÓNSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II (1945-1960)*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 116.

¹⁵ *Ibid.*

osvědčenými organizátory tvůrčího úsilí pracujících na hospodářské a kulturní výstavbě státu.“¹⁶ Aktivní volební právo bylo stanoveno na 18 let, pasivní na 21 let věku. Volební systém byl postaven jako **většinový** – v každém volebním obvodu se volil právě jeden poslanec (§ 10 odst. 2). Kandidáti pro volbu do Národního shromáždění byli kandidáty Národní fronty, která předkládala kandidátní listiny (§ 21). Zajímavostí je, že v části VIII. zákon upravoval **možnost odvolání poslanců** Národního shromáždění **voliči** v jejich volebních obvodech.

Byť po přijetí **socialistické Ústavy 1960** byly v zásadě před každými volbami přijímány nové volební zákony, šlo obvykle o marginální změny oproti volebnímu systému nastavenému v roce 1954.¹⁷ **V jednomandátových volebních obvodech kandidoval v zásadě vždy pouze jeden ideologicky prověřený kandidát Národní fronty, který obvykle dostával téměř 100 % hlasů při takřka 100% volební účasti.**¹⁸ Dodejme, že přestože Národní shromáždění podle Ústavy 1960 představovalo nejvyšší orgán veškeré státní moci, jeho faktická úloha byla poměrně zanedbatelná. K určité demokratizaci volebního procesu mělo dojít zákonem č. 113/1967 Sb., podle kterého se však nakonec nikdy nevolilo.¹⁹

5. VÝVOJ V LETECH 1968–1993

Federalizace Československa a proces normalizace přinesly další změnu volebního zákonodárství v podobě zákona č. 44/1971 Sb., o volbách do Federálního shromáždění, a dalších předpisů, které platily až do roku 1990. Aktivní volební právo bylo stanoveno na 18 let, pasivní na 21 let.²⁰ Dodejme, že volební zákony do Národních rad pak představovaly pouze určitou modifikaci zákona č. 44/1971 Sb.²¹

Pro volby do Sněmovny lidu zákon počítal s vytvořením 200 volebních obvodů, pro volby do Sněmovny národů šlo pak celkem o 150 volebních obvodů (z nichž 75 bylo v České socialistické republice, 75 na území Slovenské socialistické republiky).²² Kandidátky mohla opět navrhnout pouze KSČ, popř. jiné strany a organizace sdružené v Národní

¹⁶ § 1 odst. 1 zákona č. 27/1954 Sb., o volbách do Národního shromáždění.

¹⁷ Obdobně: PAVLÍČEK, V. In PAVLÍČEK, V. et al. *Ústavní právo a státověda. II. Díl. 1. Ústavní právo České republiky*. 1. úplné vydání. Praha: Leges, 2011, s. 242.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Blíže: GRÓNSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III (1960-1989)*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 72.

²⁰ § 3 a § 4 zákona č. 44/1971 Sb., o volbách do Federálního shromáždění.

²¹ Ibid., s. 302.

frontě. Přestože zákon formálně deklaroval, že pro každý volební obvod může být navrženo vícero kandidátů (§ 24 zákona č. 44/1971), fakticky platil slovy J. Grónského princip „*jeden obvod, jeden mandát, jeden kandidát*“²³, neboť za dobu platnosti těchto volebních zákonů nikdy nedošlo k tomu, že by v jednomandátovém volebním obvodu kandidoval více než jeden kandidát.²⁴ Zákon vcelku podrobně upravoval rovněž problematiku zániku mandátu (§ 48an.).

Po listopadu 1989 došlo k vydání několika právních předpisů, které můžeme v materiálním slova smyslu označit za volební. Jednalo se zejména o ústavní zákon č. 183/1989 Sb., o volbě nových poslanců zákonodárných sborů nebo o ústavní zákon č. 14/1990 Sb., o odvolání poslanců zastupitelských sborů a o volbě nových poslanců do národních výborů. V únoru 1990 byl rovněž přijat nový zákon o volbách do Federálního shromáždění (zákon č. 47/1990 Sb.), který byl již založen na poměrném volebním systému. Na tento zákon pak navazovaly rovněž zákony o volbách do obou národních rad (zákon ČNR č. 54/1990 Sb. a zákon SNR č. 80/1990 Sb.).

6. OBECNĚ K ZÁKONU Č. 247/1995 SB., O VOLBÁCH DO PARLAMENTU

Základní principy volebního práva pro volby do obou komor Parlamentu (princip všeobecnosti, rovnosti, přimosti, tajnosti)²⁵, volební systém (proporcionální pro volby do Sněmovny, většinový pro volby do Senátu), počet poslanců (200) a senátorů (81), délka jejich funkčního období (4 roky pro poslance, 6 let pro senátory), stejně jako věková hranice pro výkon aktivního volebního práva (18 let do obou komor) i pasivního volebního práva (21 let u voleb do Sněmovny, 40 let do Senátu) či podmínka státního občanství pro volitelnost do obou komor Parlamentu, je upravena přímo Ústavou v rámci hlavy druhé.

Na zákonné úrovni je v současné době problematika parlamentních voleb upravena v zákoně č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Návrh zákona o volbách do Parlamentu ČR

²² § 11 zákona č. 44/1971 Sb., o volbách do Federálního shromáždění.

²³ GRÓNSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III (1960-1989)*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, s. 306.

²⁴ Ibid.

²⁵ K významu a obsahu jednotlivých zásad lze odkázat na monografii: ANTOŠ, M. *Principy voleb v České republice*. Praha: Linde, 2008, 191 s.

byl Sněmovně předložen 17. 6. 1994 jako sněmovní tisk 1048, ve Sbírce zákonů byl vyhlášen 30. 10. 1995 a v účinnost vstoupil 1. 1. 1996. Za dobu své účinnosti byl zákon již více než 20x novelizován. Tímto zákonem došlo mj. k aktivní derogaci zákona ČNR č. 54/1990 Sb., o volbách do České národní rady.

Z hlediska ústavněprávní kategorizace představuje zákon o volbách do Parlamentu ČR zvláštní druh obyčejného zákona, k jehož přijetí je dle čl. 40 Ústavy ČR třeba, aby byl schválen Poslaneckou sněmovnou i Senátem. Na rozdíl od základního druhu obyčejných zákonů tedy není možné, aby při přijímání tohoto zákona byl případný nesouhlas Senátu přehlasován Sněmovnou.²⁶ **Obě komory mají při jeho schvalování rovné postavení.** Po vzoru španělské a francouzské právní nauky se v této souvislosti proto zákon o volbách do Parlamentu ČR někdy označuje jako tzv. **organický zákon.**²⁷ Dodejme, že v minulosti převládal názor, že pod označením „volební zákon“ v čl. 40 Ústavy ČR se rozumí toliko pouze zákon upravující volby do komor Parlamentu ČR. Judikatura Ústavního soudu však meritorní působnost čl. 40 Ústavy ČR vztáhla i na mnohé další volební zákony.²⁸

Z hlediska materiálního je pak nutné za volební zákon považovat každý zákon, který jakkoliv upravuje materii volebního práva *sensu lato*.²⁹ Není tedy kupříkladu možné, aby v budoucnu trestní zákoník upravoval problematiku ztráty volitelnosti, pokud nebude přijat procedurou dle čl. 40 Ústavy ČR.

Struktura zákona o volbách do Parlamentu ČR je koncipována tak, že v prvním oddílu části prvé nalezneme obecná ustanovení, která jsou společná volbám do Poslanecké sněmovny i do Senátu. Teprve v následujících oddílech nalezneme zvláštní úpravu pro volby do obou komor parlamentu. **Zákonodárce se tedy vydal cestou upravit volby do obou komor Parlamentu ČR v jednom právním předpise, tedy odlišně než zákonodárce v době platnosti Ústavní listiny 1920.**

²⁶ SUCHÁNEK, R. In BAHÝLOVÁ, L., FILIP, J., MOLEK, P. et al. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 486.

²⁷ Blíže příspěvek: KOUDELKA, Z. Kategorizace zákonů a volební zákon. *Právník*, č. 5, 2017, s. 453-461.

²⁸ Nález č. 283/2005 Sb., Ústavního soudu ze dne 22. 6. 2005: „Na základě důvodů výše uvedených Ústavní soud dospěl k závěru, že zákon upravující volby do zastupitelstev obcí či krajů je nutno považovat za volební zákon ve smyslu čl. 40 Ústavy, takže k přijetí tohoto zákona bylo nezbytné, aby byl schválen Poslaneckou sněmovnou a Senátem, přičemž Senát nebyl při projednávání jeho návrhu vázán lhůtou 30 dnů podle čl. 46 odst. 1 Ústavy. Z tohoto závěru pak vyplynulo, že postup Poslanecké sněmovny předcházející vyhlášení napadeného zákona byl v rozporu s ústavně předepsanou procedurou, bez jejíhož bezvadného naplnění k přijetí zákona dojít nemůže... Jako obiter dictum Ústavní soud přisvědčuje argumentaci navrhovatele a Senátu, dle níž volebním zákonem podle čl. 40 Ústavy je i zákon o volbách do Evropského parlamentu...“

²⁹ V podrobnostech příspěvek: KOUDELKA, Z. Kategorizace zákonů a volební zákon. *Právník*, č. 5, 2017, s. 453-461.

Úvodní ustanovení zákona nejprve poněkud nadbytečně opakuje ústavní principy výkonu volebního práva, následně se věnuje již záležitostem v ústavním pořádku neupraveným. Volby do Parlamentu ČR se na území České republiky konají ve 2 dnech, kterými jsou pátek (hlasování od 14:00 do 22:00) a sobota (hlasování od 8:00 do 14:00). Pro hlasování v zahraničí je stanovena odlišná úprava (§ 1 odst. 5). V rámci obecných ustanovení jsou rovněž upraveny překážky ve výkonu volebního práva, kterými jsou zákonem stanovené omezení osobní svobody z důvodu ochrany zdraví lidu ve smyslu zákona č. 20/1966 Sb., a omezení svéprávnosti k výkonu volebního práva. V právní teorii³⁰ však existují pochybnosti o tom, zda po účinnosti současného občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.) je vůbec možné omezit svéprávnost k výkonu volebního práva, a zda tedy ustanovení volebního zákona není obsoletní.

V dalších ustanoveních je pak velmi podrobně upravena působnost jednotlivých volebních orgánů, přičemž ústředním orgánem státní správy na úseku voleb do Sněmovny a Senátu je Ministerstvo vnitra.

Společná jsou rovněž ustanovení o volební kampani s tím, že novelou zákona došlo k vložení § 16a až § 16i upravujících problematiku financování volební kampaně prostřednictvím transparentních volebních účtů. Výdaje na volební kampaň nesmí v případě voleb do Poslanecké sněmovny přesáhnout částku 90 mil. Kč včetně DPH, v případě voleb Senátu pak nesmí přesáhnout částku 2 mil. Kč včetně DPH za každého kandidáta, účastní-li se pouze prvního kola voleb, resp. částku 2,5 mil. Kč včetně DPH, účastní-li se kandidát prvního i druhého kola voleb. Dohled nad financováním volební kampaně vykonává Úřad pro dohled nad financováním politických stran a politických hnutí, který za porušení některých zákonných povinností může ukládat správní tresty. **Stanovení výdajových limitů na volební kampaň však může být chápáno jako omezení ústavně garantované svobody projevu.** Takovéto omezení podle mého názoru nenaplnuje žádné z kritérií předvídaných čl. 17 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (musí jít o omezení v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnosti státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví či mravnosti) a považují je za protiústavní.³¹ Byť evropské ústavní soudy toto omezení zpravidla akceptují, poněkud jiná je situace v USA, kde Nejvyšší soud ve známém rozsudku ve věci

³⁰ KUDRNA, J. K otázce (ne)možnosti omezit svéprávnost k výkonu volebního práva. *Právní rozhledy* č. 1, 2017, s. 18-22.

Buckley v. Valeo³² dovedl neústavnost výdajových limitů na volební kampaň, neboť výdaj v rámci volební kampaně je mnohdy předpokladem pro realizaci politické svobody projevu, resp. publikaci a prezentaci politického názoru. **Představa, že zavedením výdajových limitů na volební kampaně a vytvořením nového správního úřadu docílíme zlepšení politické kultury či svobodné soutěže politických sil, je po mém soudu lichá.**

V rámci společných ustanovení zákona najdeme rovněž úpravu základních zásad hlasování, včetně jeho zahájení a ukončení, požadavků na volební místnosti apod. Volič může hlasovat toliko pouze osobně, zastoupení je nepřipustné (§ 19 odst. 1). Po příchodu do volební místnosti musí každý občan prokázat svou totožnost a státní občanství platným občanským průkazem, cestovním, diplomatickým nebo služebním pasem, popř. platným cestovním průkazem.³³ Tzv. hlasování na řidičský průkaz není možné, jelikož tímto dokladem nelze prokázat státní občanství ČR.

Volba probíhá zásadně ve volební místnosti v prostoru určeném pro úpravu volebního lístku, přičemž volební lístky bývají voličům distribuovány před volbami do poštovních stránek. Z hlediska dodržení tajnosti volby někdy bývá jako nedostatek právní úpravy namítáno, že volební komise dnes nemůže (na rozdíl od řádu volení do sněmovny z roku 1920)³⁴ ověřovat, zda má volič u sebe všechny volební lístky, které jsou neoznačené, a že tudíž zejména u nemohoucích či starších spoluobčanů nedošlo k jejich úpravě jinou osobou (která voliče současně doprovází do volební místnosti) před samotným volebním aktem a tím pádem k porušení principu svobodné volby a tajnosti voleb.³⁵ **Řešením tohoto nedostatku by mohlo být to, že by volič mohl odvolit pouze prostřednictvím volebních lístků, jejichž kompletní sadu by obdržel až ve volební místnosti** (lístky doručované domů by měly pouze „informativní“ charakter) a manipulovat s hlasovacími lístky by tak mohl sám až za plentou.³⁶

³¹ Obdobně: KOKEŠ, M. Nejen ústavní limity limitů na celkové výdaje kandidátů na volební kampaň ve volbě prezidenta republiky. In MOLEK, P. (Eds.). DNY PRÁVA 2013 – DAYS OF LAW 2013. Část VIII. Volby, zejména prezidentské. Brno: Masarykova univerzita, s. 50.

³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci Buckley v. Valeo, 424 U. S. 1 – 1976.

³³ § 19 odst. 3 zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do parlamentu ČR, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴ § 39 odst. 3 zákona č. 123/1920 Sb. z. a n., řád volení do poslanecké sněmovny.

³⁵ Václav Pavlíček hovoří o tom, že současná právní úprava umožňuje, „aby se ve skutečnosti volilo ještě dříve, než se do volební místnosti přijde, a aby rozhodoval za voliče někdo jiný.“ PAVLÍČEK, V. *O české státnosti II. O právech, svobodách a demokracii*, Praha: Karolinum, s. 82.

³⁶ Ibid.

Byť v minulosti bylo předloženo několik návrhů novel zákona o volbách do Parlamentu ČR, zavádějících tzv. korespondenční hlasování, žádný z nich nebyl přijat.³⁷ Korespondenční volbu zákon tedy prozatím neumožňuje.

Dodejme, že zákon o volbách do Parlamentu ČR stručně upravuje i problematiku soudního přezkoumávání ve věcech volebních (§ 86 - § 89), kterému se však v rámci tohoto příspěvku podrobněji nevěnuji.

7. ZVLÁŠTNÍ USTANOVENÍ O VOLBÁCH DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY

Volby do Poslanecké sněmovny se konají na základě proporcionálního volebního systému ve 14 volebních krajích, které se shodují s vyššími územními samosprávnými celky.

Podle § 31 zákona mohou „*kandidátní listiny pro volby do Poslanecké sněmovny podávat registrované politické strany a politická hnutí, jejichž činnost nebyla pozastavena, a jejich koalice; za kandidátní listinu podanou koalicí se považuje ta, kterou všechny společně kandidující politické strany a politická hnutí jednoznačně na kandidátní listině jako koaliční označí, uvedou, kdo je členem koalice, a stanoví její název.*“

Každá politická strana, politické hnutí a koalice může v každém volebním kraji podat pouze jednu kandidátní listinu. Ke kandidátní listině je potřeba přiložit potvrzení o složení příspěvku na volební náklady ve výši 19 000 Kč za každý volební kraj. **Původně zákon obsahoval dokonce požadavek na složení volební kauce ve výši 200 000 Kč za každý volební kraj, v němž politický subjekt podal kandidátní listinu, což při kandidatuře ve všech volebních krajích znamenalo volební kauci 1,6 milionu Kč (zákon v původním znění počítal s 8 volebními krají).**³⁸ V roce 1996 byl skupinou poslanců podán návrh na zrušení předmětného ustanovení zákona k Ústavnímu soudu, který byl však zamítnut (nález ÚS č. 161/1996 Sb.), neboť se pro zrušení vyslovilo „pouze“ 8 soudců (a nikoliv 9, jak požadoval zákon o ÚS). Zákonem č. 204/2000 Sb. pak došlo ke zvýšení počtu volebních krajů z 8 na 35 a úpravě volební kauce na 40 000 Kč za každý volební kraj, tj. 1,4 mil. Kč při kandidatuře ve všech volebních krajích. Požadavek

³⁷ PECHÁČEK, S. In KOLÁŘ, P., KYSELA, J., SYLLOVÁ, J. et al. *Parlament České republiky*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 80.

³⁸ V podrobnostech: ANTOŠ, M. *Principy voleb v České republice*. Praha: Linde, 2008, s. 45-50.

takovéto kauce byl však zrušen nálezem Ústavního soudu,³⁹ který se do značné míry fakticky odchýlil od své předchozí rozhodovací praxe.

Volič může do úřední obálky vložit pouze jednu kandidátní listinu, na které může zakroužkováním udělit preferenční hlasy nejvýše u 4 kandidátů. Je-li preferenčních hlasů uděleno více, pak se k těmto preferenčním hlasům nepřihlíží, avšak hlasovací lístek ve prospěch kandidujícího politického subjektu se nadále počítá (§ 41).

Uzavírací klauzule pro volby do Poslanecké sněmovny je stanovena na 5 % pro samostatně kandidující politickou stranu či hnutí. V případě koalic se toto kvorum zvyšuje: u dvojčlenné koalice na 10 %, u tříčlenné na 15 %, u čtyřčlenné na 20 %. U více než čtyřčlenných koalic již k dalšímu navyšování nedochází (zůstává na 20 %).⁴⁰

Klíčovou otázku pochopitelně představuje výběr volební formule coby matematického způsobu pro přidělování mandátů. **Zákon o volbách do Parlamentu ČR původně pro volby do Poslanecké sněmovny pracoval s tzv. Hagenbach-Bischoff formulí.**⁴¹

V roce 2000 i v tomto směru došlo k volební reformě, která měla za cíl vytvořit stabilnější vlády složené ideálně ze dvou politických subjektů při současném vyloučení tzv. velké koalice. Volební reforma přitom představovala určitou reakci na rozpad druhé vlády Václava Klause a později na uzavření opoziční smlouvy a tolerančního patentu. Zatímco ČSSD navrhovala využít volebního dělitele d'Hondta (první čísla volebního dělitele 1; 2; 3...), ODS preferovala volebního dělitele Imperiali (první čísla volebního dělitele 2; 3; 4...⁴²). Využití volebního dělitele d'Hondt se však ukázalo jako nedostatečné pro to, aby mohl vítěz voleb vládnout v koalici jen s jednou menší či středně velkou stranou.

Jako kompromis pak byl zvolen tzv. dělitel Koudelka (začínající číslem 1,42) nazvaný po jeho navrhovateli, moravském poslanci a ústavním právníku Zdeňku Koudelkovi. Použití tohoto volebního dělitele bylo simulováno rovněž na výsledcích voleb z roku 1996 (při 35 volebních obvodech), přičemž i tehdy nejmenší parlamentní strana (ODA) by měla na základě tohoto volebního dělitele svého zástupce ve Sněmovně.⁴³ Volební reforma z roku 2000 ve vztahu k volbám do Poslanecké Sněmovny však byla zrušena Ústavním soudem

³⁹ Nález č. 64/2001 Sb., Ústavního soudu ze dne 24. 1. 2001.

⁴⁰ § 39 zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do parlamentu ČR, ve znění pozdějších předpisů.

⁴¹ PECHÁČEK, S. In KOLÁŘ, P., KYSELA, J., SYLLOVÁ, J. et al. *Parlament České republiky*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 104.

⁴² KOUDELKA, Z. K diskuzi o změně volebního systému. *Časopis pro právní vědu a praxi*, č. 2, 2000, s. 243.

⁴³ *Ibid.*, s. 244, kde je obsažena přehledná tabulka výsledků rozdělení mandátů u voleb do PS z roku 1996 v přepočtu na různé volební formule při 35 volebních obvodech.

tzv. velkým volebním nálezem⁴⁴ z důvodu údajné rozpornosti s ústavním požadavkem na poměrnost volebního systému.

S nálezem Ústavního soudu však lze polemizovat, neboť zvolený volební dělitel představoval pouhý kompromis mezi dělitelem d'Hondt a Imperiali, které přitom bývají řazeny k dělitelům typickým pro proporcionální volební systém.⁴⁵ Rovněž volební obvody (kraje) byly koncipovány tak, že v každém z nich se rozdělovaly nejméně 4 mandáty, které mohly teoreticky získat 4 různé politické subjekty. Proporčnost volebního systému je přitom dána již při rozdělení alespoň tří⁴⁶ (podle názorů některých politologů dokonce již dvou)⁴⁷ mandátů ve volebním obvodu.

V současné době je používán **nemodifikovaný dělitel d'Hondta**, v němž se počet odevzdaných platných hlasů pro každý kandidující subjekt, který překonal volební klauzuli a postoupil do skrutinia postupně dělí čísly 1; 2; 3 a dále vždy číslem o 1 vyšší. K přidělování mandátů pak dochází podle velikosti volebních podílů, tak jak byly vypočteny.⁴⁸ Ani tento volební dělitel ve vazbě na další parametry volebního systému však v zásadě není schopen generovat stabilní koaliční vlády. Z 15 vlád od roku 1992 vládly jen tři ústavou předpokládané čtyřleté období. Problém nestabilních koaličních vlád, který se pokusila vyřešit volební reforma z roku 2000 tak zůstal v důsledku zásahu Ústavního soudu nevyřešen.

8. ZVLÁŠTNÍ USTANOVENÍ O VOLBÁCH DO SENÁTU

Volby do Senátu se konají na základě většinového volebního systému v 81 jednomandátových volebních obvodech, upravených v příloze č. 3 zákona. Každé 2 roky se volí 1/3 senátorů – tzv. **systém parciální obnovy**.⁴⁹

Podle ustanovení § 60 zákona o volbách do Parlamentu ČR mohou „*kandidáty pro volbu do Senátu mohou přihlašovat registrované politické strany, politická hnutí, jejichž činnost nebyla pozastavena, a koalice, a to pouze prostřednictvím zmocněnce. Nezávislý kandidát podává přihlášku k registraci sám.*“ Nezávislý kandidát je však povinen k přihlášce

⁴⁴ Nález č. 64/2001 Sb., Ústavního soudu ze dne 24. 1. 2001.

⁴⁵ KOUDELKA, Z. Poměrnost voleb a velikost volebních obvodů. *Časopis pro právní vědu a praxi*, č. 2, 2001, s. 165-167.

⁴⁶ *Ibid.*, s. 167.

⁴⁷ TAAGEPERA, R. Smysl „principu proporcionality“. *Politologický časopis*, č. 3, 2000, s. 280-281.

⁴⁸ Blíže: § 50 zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do parlamentu ČR, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁹ PECHÁČEK, S. In KOLÁŘ, P., KYSELA, J., SYLLOVÁ, J. et al. *Parlament České republiky*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 109.

k registraci přiložit petici 1 000 oprávněných voličů z volebního obvodu, kde kandidát kandiduje, kteří vyjadřují podporu jeho kandidatury.⁵⁰ K přihlášce k registraci je také nutné přiložit potvrzení o složení volební kauce ve výši 20 000 Kč.⁵¹

Zákon zakotvil volební systém absolutní většiny, ve kterém mandát získá ten kandidát, který obdržel důvěru absolutní většiny zúčastněných voličů (tj. více než 50 %), což se však děje velmi zřídka.⁵² Pokud tímto způsobem není zvolen žádný kandidát, koná se druhé kolo volby, kterého se účastní pouze dva kandidáti, kteří se v prvním kole v konečném pořadí umístili na prvních dvou místech (§ 76 odst. 2). Mandát získává ten kandidát, který ve druhém kole obdržel více odevzdaných platných hlasů. Při rovnosti hlasů pak rozhodne los (§ 76 odst. 5).

9. ZÁVĚR A PERSPEKTIVY DALŠÍHO VÝVOJE

Jak bylo poukázáno v tomto příspěvku, volební zákonodárství ve vztahu k volbám do Parlamentu prošlo složitým vývojem v návaznosti na společenské a ústavní změny. Mnohé prvky současné právní úpravy však byly inspirovány právními úpravami předchozími. Jako příklad lze uvést stanovení konkrétního volebního systému pro volby do jednotlivých komor Parlamentu přímo v ústavním řádu (srov. inspiraci Ústavní listinou 1920, byť ta zakotvovala poměrný systém do obou komor), což je z hlediska mezinárodněprávního srovnání spíše neobvyklé. Do budoucna lze dle mého názoru uvažovat o vypuštění těchto ustanovení z Ústavy ČR, obzvláště v situaci, kdy dnes zákon do volbách do Parlamentu spadá do skupiny tzv. organických zákonů ve smyslu čl. 40 Ústavy ČR.

Z dlouhodobé perspektivy vidím s ohledem na nestabilitu koaličních vlád jako nevyhnutelnou změnu volebního systému, která by se pochopitelně prováděla snáze bez limitace v podobě stanovení konkrétního volebního systému pro volby do Sněmovny přímo v Ústavě ČR. Na druhou stranu, i proporcionální systém lze modifikovat jednoduchou úpravou volebního dělitele tak, aby posílil vítěze voleb a napomohl k vzniku stabilní vládní většiny, která by se nemusela opírat o přeběhlíky či důvěru stran, které na vládě přímo neparticipují (KSČM). Limity nastavené tzv. velkým volebním nálezem Ústavního soudu ve vazbě na volební reformu z roku 2000 nelze po mém soudu brát jako

⁵⁰ § 51 odst. 2 písm. d) zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do parlamentu ČR, ve znění pozdějších předpisů.

⁵¹ § 51 odst. 2 písm. e) zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do parlamentu ČR, ve znění pozdějších předpisů.

⁵² LEBEDA, T. Dvacet let voleb do Senátu. In KYSELA, J. (ed.) *Dvacet let Senátu Parlamentu České republiky v souvislostech*. Praha: Leges, 2016, s. 292.

jednou provždy neměnné. Ústavní soud se koneckonců může od svého předchozího právního názoru kvalifikovanou většinou odchýlit.⁵³

Návrhy *de lege ferenda* lze v mnohém čerpat v prvorepublikové právní úpravě. V první řadě jde o (znovu)zavedení voleb v průběhu jediného dne, jak je obvyklé i ve většině evropských zemích, dále např. o úpravu některých prvků garantujících svobodnost a tajnost volby. Lze doporučit, aby volič mohl odvolit pouze prostřednictvím volebních lístků, jejichž kompletní sadu by obdržel až ve volební místnosti (lístky doručované domů by měly pouze „informativní“ charakter) a manipulovat s hlasovacími lístky by tak mohl sám až za plentou.

Na druhé straně můžeme vidět rovněž snahu o (znovu)zavedení některých institutů z předchozích právních úprav, k nimž jsem osobně spíše skeptický, jako je např. volební povinnost, s tím související tzv. prázdný hlasovací lístek apod.

V posledních letech se lze setkat rovněž s různými iniciativami na umožnění korespondenčního či dokonce internetového hlasování, které však může velmi snadno kolidovat se základními principy volebního práva, zejména pak s principy tajnosti a svobodné volby.⁵⁴ Značně problematická je z mého pohledu rovněž úprava výdajových limitů na volební kampaně (a snahy o její další zpřísnění), které lze chápat jako zásah do ústavně zaručené svobody projevu. Představa, že zavedením výdajových limitů na volební kampaně a vytvořením nového správního úřadu docílíme zlepšení politické kultury či svobodné soutěže politických sil, je z mého pohledu velkou iluzí.

Literatura

ANTOŠ, M. *Principy voleb v České republice*. Praha: Linde, 2008, 191 s.

ANTOŠ, M. Internetové hlasování a jeho kolize s ústavními principy volebního práva. *Správní právo*, č. 3, 2013, s. 140-154.

BAHÝLOVÁ, L., FILIP, J., MOLEK, P. et al. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: Linde, 2010, 1533 s.

BAXA, B. *Parlament a parlamentarism - Díl 1. - parlament, jeho vývoj, složení a funkce*. Praha: Košatka, 1924, 345 s.

⁵³ § 13 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁴ V této souvislosti lze odkázat na po mém soudu velmi zdařilý příspěvek: ANTOŠ, M. *Internetové hlasování a jeho kolize s ústavními principy volebního práva*. *Správní právo*, š. 3, 2013, s. 140-154.

- GRÓNSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I (1914-1945)*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, 584 s.
- GRÓNSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa II (1945-1960)*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006, 510 s.
- GRÓNSKÝ, J. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa III (1960-1989)*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007, 441 s.
- KOKEŠ, M. *Nejen ústavní limity limitů na celkové výdaje kandidátů na volební kampaň ve volbě prezidenta republiky*. In MOLEK, P. (Eds.). *DNY PRÁVA 2013 – DAYS OF LAW 2013. Část VIII. Volby, zejména prezidentské*. Brno: Masarykova univerzita, s. 45-62.
- KOLÁŘ, P., KYSELA, J., SYLLOVÁ, J. et al. *Parlament České republiky. 3. vyd.* Praha: Leges, 2013, 512 s.
- KOUDELKA, Z. K diskuzi o změně volebního systému. *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 2, 2000, s. 241-245.
- KOUDELKA, Z. Poměrnost voleb a velikost volebních obvodů. *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 2, 2001, s. 165-167.
- KOUDELKA, Zdeněk. Kategorizace zákonů a volební zákon. *Právník* č. 5, 2017, s. 453-461.
- KROŠLÁK, D. et al. *Ústavné právo*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, 801 s.
- KUDRNA, J. *K některým otázkám dělby moci v platné Ústavě České republiky*. In MLSNA, P. et al. *Ústava ČR – vznik, vývoj a perspektivy*. Praha: Leges, 2011, s. 230-238.
- KUDRNA, J. K otázce (ne)možnosti omezit svéprávnost k výkonu volebního práva. *Právní rozhledy*. č. 1, 2017, s. 18-22.
- LEBEDA, T. Dvacet let voleb do Senátu. In KYSELA, J. (ed.) *Dvacet let Senátu Parlamentu České republiky v souvislostech*. Praha: Leges, 2016, s. 289-308.
- PAVLÍČEK, V. et al. *Ústavní právo a státověda. II. Díl. 1. Ústavní právo České republiky. I. úplné vydání*. Praha: Leges, 2011, 1120 s.
- TAAGEPERA, R. *Smysl „principu proporcionality“*. *Politologický časopis*, č. 3, 2000, s. 280-281.
- WEYR, F. *Československé právo ústavní*. Praha: Melantrich, 1937, 339 s.

Abstrakt:

Zákon o volbách do Parlamentu – historie, současnost a budoucnost

Příspěvek se zabývá historií volebního zákonodárství ve vztahu k volbám do Parlamentu od doby první republiky doposud. Zákony o volbách do Parlamentu si prošly složitým vývojem v návaznosti na společenské a ústavní změny. Mnohé prvky současné právní úpravy však byly inspirovány právními úpravami předchozími. Autor tohoto článku poukazuje na základě kritického rozboru předchozích právních úprav na některá slabá místa současného zákona o volbách do Parlamentu (č. 247/1995 Sb.) a nastiňuje řešení de lege ferenda, z nichž některé lze čerpat mj. v prvorepublikové právní úpravě.

Klíčová slova: *Parlament, volby.*

Abstract:

Parliamentary Elections Act – History, the Present and Future

This paper deals with the history of an electoral legislation in relation to the parliamentary elections since the age of the First Republic up to the present time. Parliamentary Elections Acts are still changing in relation to the social and constitutional changes. However, many elements of the current Parliamentary Elections Act is inspired by a previous legislation. The author of this paper points out some weaknesses of the current Act on Parliamentary Elections (No. 247/1995 Coll.), based on a critical analysis of a previous legislation. Consequently he presents de lege ferenda solution, whereas some of them are inspired by the First Republic legislation.

Key words: *Parliament, election.*

JEL: *K40, N40*

Mgr. **Tomáš Grygar** - doktorand na Katedře správního a finančního práva Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Advokátní koncipient, Advokátní kancelář Brož, Sokol, Novák, T. G. Masaryka 11, 750 02 Přerov, tgrygar@gmail.com.

ČESKÉ KORUNOVAČNÍ KLENOTY V RAKOUSKU

Zdeněk Koudelka

1. DVOJÍ KRÁLOVSKÉ JABLKO A ŽEZLO

Korunovační klenoty jsou jako symbol státu uloženy na Pražském hradě. Klenoty nechal zhotovit Karel IV. (moravský markrabí 1333-49, český král 1346-78). Karlova gotická koruna je však dnes doplněna renesančním královským jablkem a žezlem z 16. století, které pro Ferdinanda I. zhotovil augsburský zlatník Hans Heller 1533-34¹ Tyto osobní klenoty postupně přešly do vlastnictví Rudolfa II. Po jeho smrti byly v rámci dohody dědiců postoupeny na vyrovnání závazků králem Matyášem roku 1612 jeho bratru velmistrovi řádu německých rytířů Maximiliánovi III., který se s jablkem nechal portrétovat.² Po jeho smrti 1618 se vrátily do vlastnictví krále Matyáše a již zůstaly v držení vládnoucího Habsburka.

Kde jsou ale gotické žezlo a jablko? Gotické královské jablko a žezlo Království českého ze zlaceného stříbra jsou v pokladnici vídeňského Hofburgu, což je součást Uměleckohistorického muzea ve Vídni.³ Rakouský historik umění Herman Fillitz roku 1969 identifikoval žezlo jako žezlo Království českého. Obdobně bylo takto určeno i královské jablko s určitou výhradou, že podle středověkých pramenů mělo být původní jablko zlaté, což však již nelze ověřit.⁴

V českém prostředí byla tato skutečnost prezentována až v 90. letech 20. století. Dříve se o uložení ve Vídni nevědělo, takže při vystavení korunovačních klenotů roku 1978 na velké výstavě *Doba Karla IV. v dějinách národů Československa* nebyla o gotickém žezlu a jablku žádná zmínka.⁵

¹ BEKET BUKOVINSKÁ: Královské jablko a žezlo, *České korunovační klenoty*. 3. vydání Správa Pražského hradu 1998, ISBN 80-86161-05-6, s. 57-61. 4. vydání Správa Pražského hradu 2008, ISBN 978-80-7381-253-9, s. 57-61. IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9, s. 132.

² *Obraz Maximilána III.*, 1616, soukromá sbírka, olej, plátno, 126x110 cm. IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9, obrázek 79, s. 137.

³ Žezlo má inventární číslo XIV.43 a jablko XIV.44.

⁴ Historický rozbor jako příloha dopisu vedoucího Kanceláře prezidenta republiky Vratislava Mynáře z 7. 11. 2018, KPR 6054/2018 senátoru Ivo Valentovi.

⁵ *Doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR*, Panorama Praha 1978, s. 113.

Skutečnost uložení gotického žezla a jablka ve Vídni byla v českém prostředí prezentována v publikacích *České korunovační klenoty* z roku 1998,⁶ *Korunovační řád českých králů* z roku 2009⁷ a dále v rámci výstavy na Pražském hradě *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*.⁸ Byla uvedena i v průvodci k výstavě korunovačních klenotů v lednu 2018 formou stručného textu v závorce: "(gotické jablko a žezlo, které dříve patřily ke svatováclavské koruně, se dnes nacházejí ve Vídni ve sbírkách Hofburgu)"⁹.

Rakouské muzeum samo uvádí, že jde o žezlo a jablko Království českého zhotovené z pozlaceného stříbra ve 14. století v Praze. Je tam uložen i ceremoniální český kurfiřtský plášť, rukavice a klobouk.¹⁰ Plášť je nazván kurfiřtský, i když byl užíván i při jiných slavnostních příležitostech a při korunovacích. Je zřejmé, že souvisí materiálem, vzorem a výrobou s královským pláštěm uloženým v Praze. Byl zhotoven pro Ferdinanda IV. a užit pro českou korunovaci Karla VI. i Marie Terezie. Dřívější pláště se nezachovaly, protože byly darovány svatovítské kapitule na bohoslužebná roucha.¹¹

Gotické žezlo a jablko jsou méně zdobné a z pozlaceného stříbra ve srovnání s renesančním zlatým jablkem a žezlem, avšak jsou podstatně starší, proto je jejich symbolická a historická cena vyšší. Přitom hlavice gotického žezla je krásným příkladem gotického umění: "*Štíhlé žezlo je zakončeno dvoustupňovou kytkou, jejíž architektonicky abstrahovaný tvar připomíná parléřovské formy. Jablko s hladkými nezdobenými*

⁶ BEKET BUKOVINSKÁ: Královské jablko a žezlo, *České korunovační klenoty*. 3. vydání Správa Pražského hradu 1998, ISBN 80-86161-05-6, s. 61. 4. vydání Správa Pražského hradu 2008, ISBN 978-80-7381-253-9, s. 61.

⁷ JIŘÍ KUTHAN, ed., MIROSLAV ŠMIED, ed.: *Korunovační řád českých králů*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2009, ISBN 978-80-7308-266-6, s. 268 (popisek k fotce gotického žezla a jablka).

⁸ *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Výstava v Císařské konírně na Pražském hradě pořádaná Správou Pražského hradu 15.5.–20.9.2016. <https://www.hrad.cz/es/kultura-na-hrade/program/zezlo-a-koruna-karel-iv.-a-ceske-kralovske-korunovace-10500#from-list>.

IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace = The sceptre and the crown: Charles IV and Bohemian royal coronations*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9, s. 70.

⁹ *Symbolická moc českých korunovačních klenotů*. Průvodce výstavou korunovačních klenotů 16.-23. 1. 2018. Část České korunovační klenoty. Správa Pražského hradu Praha. <https://www.hrad.cz/file/edee/2017/12/brozura-ckk-a5.pdf>

¹⁰ Inventární číslo XIV.121-123. Jako kurfiřtské insignie uvedeny v seznamu císařské klenotnice z roku 1750 a 1773.

¹¹ IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9, s. 158-161. MILENA BRAVERMANOVÁ: Korunovační roucha českých králů, *České korunovační klenoty*. 4. vydání Správa Pražského hradu 2008, ISBN 978-80-7381-253-9, s. 66-67.

*hemisférami je završeno křížem s rameny ve tvaru trojlistu, jenž má obdoby v pražském zlatnictví druhé poloviny 14. století.*¹²

Gotické jablko a žezlo tvořily se svatováclavskou korunou jeden gotický korunovační komplet, který byl užit při korunovacích většiny českých králů, a pokud se zachovaly do dnešní doby, je správné usilovat o jejich opětovné spojení.

Korunovační klenoty byly za třicetileté války v obavě před saským vojskem umístěny v letech 1631-35 v Českých Budějovicích a v obavě před švédským vojskem převezeny 1637 do Vídně,¹³ což je zachránilo před uloupením, když Švédové obsadili Pražský hrad. Do Prahy byly přiváženy jen na korunovace. Josef II. se sice nenechal korunovat, ale zato je zpřístupnil ve Vídni veřejnosti. Trvale se vrátily roku 1791,¹⁴ ale gotické žezlo a jablko zůstaly v Rakousku. Krátce byly korunovační klenoty znovu převezeny do Vídně 1866–67 v obavě před pruskou armádou. *"Přirazení Ferdinandova žezla a jablka ke Svatováclavské koruně je výsledkem přechování všech tří klenotů společně ve vídeňské klenotnici v průběhu 17. století."*¹⁵

Tedy nešlo o promyšlený státoprávní čin krále či českých stavů. České stavy, z jejichž iniciativy se návrat klenotů do Prahy roku 1791 uskutečnil, nevěděly, že ve Vídni je uloženo též české gotické jablko a žezlo. Tehdy navrácený soubor Svatováclavské koruny a renesančního žezla a jablka, jak se užíval při barokních korunovacích, vnímaly jako ucelený soubor těch správných a jediných českých korunovačních klenotů. Jinak by danou věc rozporovaly či by se alespoň nějak v úřední korespondenci komentovala. Stejně to platí o druhém návratu klenotů roku 1867 po skončení války s Pruskem, kdy nikdo neuvedl skutečnost, že gotické žezlo a jablko zůstaly ve Vídni. Pokud by tato informace byla v českém prostředí známa, jistě by byla komentována a zřejmě by bylo žádáno i vrácení těchto klenotů.

Z portrétů králů s korunovačními insigniemi lze zjistit, že gotické žezlo a jablko ještě užil král Matyáš¹⁶ (1611-19) a Fridrich Falcký (1619-20). Pravděpodobně je gotické žezlo

¹² IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9, s. 70.

¹³ IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9, s. 9.

¹⁴ Vrácení do Čech se konalo na základě reskriptu krále Leopolda II. z 16. 5. 1790. Předány českým stavům k trvalému uložení v Praze 9. 8. 1791 a 6. 9. 1791 použity při korunovaci Leopolda II.

¹⁵ IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9, s. 135.

¹⁶ *Obraz krále Matyáše s korunou a gotickým žezlem a jablkem*, HANS VON AACHEN, 1611-12, Uměleckohistorické muzeum ve Vídni - Hofburgská pokladnice.

vyobrazeno na nástěnné malbě krále Vladislava II. (1471-1516) v kapli sv. Václava v pražské katedrále sv. Víta.¹⁷ To dokládá jejich užívání u korunovacích těchto panovníků a lze předpokládat, že byly užity i v roce 1617 při korunovaci Ferdinanda II., když klenoty byly uloženy v Čechách. Nejpozději od korunovace Karla VI. roku 1723 (král 1711-40) bylo užíváno zdobenější renesanční žezlo a jablko. Byť portrétista Karla VI. (dle českého číslování Karel II.) i Marie Terezie¹⁸ s korunovačními klenoty nepracoval podle předlohy reálné, ale podle starší, když pod křížem na koruně je safír, který byl odstraněn v 17. století.¹⁹ Nejasné je, jaké jablko a žezlo bylo užíváno při korunovacích 1627 (Ferdinand III.) až 1656 (Leopold I.). Ovšem vzhledem k tomu, že portrétista Karla VI. pracoval dle starší předlohy, je možné, že předlohou byl nedochovaný portrét Leopolda I. s korunovačními klenoty s renesančním žezlem a jablkem, když král Josef I. (král 1705-11) českou korunovaci nevykonal. Renesanční jablko a žezlo byly od roku 1773 vedeny v inventáři císařské klenotnice jako české královské insignie. Lze se setkat s tvrzením, že české gotické žezlo a jablko byly uloženy v klášteře Klosterneuburg společně s rakouskou

Obraz krále Matyáše držícího v ruce nad korunou gotické žezlo, HANS VON AACHEN, 1611-12, Pražský hrad - obrazárna.

IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9, s. 74-75. *České korunovační klenoty*. Správa Pražského hradu 2008, ISBN, 978-80-7381-253-9, s. 74.

¹⁷ Na téže malbě je koruna na hlavě Vladislava II. nepodobná koruně svatováclavské. Možným vysvětlením je, že svatováclavská koruna byla dostupná dle listiny papeže Klimenta VI. z 6. 5. 1346 pro panovníka omezeně, především v den korunovace, jinak měla být uložena na relikviáři s lebku sv. Václava. Karel sám stanovil ještě přísnější pravidlo, že ji lze užít jen v den korunovace za poplatek 200 hřiven stříbra. Ovšem toto pravidlo porušili již jeho synové, když korunu umístil Václav IV. na Karlštejn a Zikmund v Uhrách. Na Karlštejně byla po návratu z Uher uložena až do roku 1619 s krátkou přestávkou v letech 1448-51/52, kdy byla na hradě Velhartice. Do Prahy byla přivážena jen na korunovace. Tedy malíř nemusel mít korunu jako předlohu k dispozici.

Králové si též mohli pro různé slavnosti nechat zhotovit osobní koruny, zatímco žezlo a jablko užívali z korunovačního souboru, jelikož jejich použití nepodléhalo přísné regulaci pro svatováclavskou korunu. Již Karel IV. měl osobní korunu, kterou později věnoval Karlu Velikému a je na jeho relikviářové bustě v Cáchách a která se používala jako koruna římského krále. Sám Karel se ji nechal korunovat v roce 1349. Do té doby se ke korunovaci římského krále i císaře užívala říšská koruna, která však byla pro Karla nedostupná, jelikož ji v Mnichově drželi nepřátelští Wittelsbachové.

Malba Vladislava II. s korunou a listina papeže Klimenta VI. je zveřejněna v JIŘÍ KUTHAN, ed., MIROSLAV ŠMIED, ed.: *Korunovační řád českých králů*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy Praha 2009. 435 s. ISBN 978-80-7308-266-6. s. 180 (malba), 210-213 (listina Klimenta VI.). https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6c/Vladislaus_II_of_Bohemia_and_Hungary.jpg.

IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9, s. 8, 53, 111.

¹⁸ Marie Terezie byla korunována jako vládnoucí královna a ne jen jako královna manželka. V latinské titulatuře při korunovaci se užíval pro ni termín rex femina (ženský král), ne pro královnu manželku obvyklého latinského pojmu regina. IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9, s. 155.

¹⁹ *Obraz Karel VI. s korunou a renesančním žezlem*, JOHAN GOTTFRIED AUERBACH, asi 1732, olej, plátno, 320x165 cm. Uměleckohistorické muzeum ve Vídni - zámek Eckartsau. *Obraz Marie Terezie s korunou a renesančním žezlem*, JOHAN KARL AUERBACH, 1772, olej, plátno, 255x150, Pražský hrad - Habsburský sál. IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9, s. 57.

arcivévodskou korunou zhotovenou arcivévodou Maximiliánem III. roku 1616 a staly se součástí rakouských insignií.²⁰

Zmínka o tom, že se žezlo a jablko užívalo při rakouských obřadech od 17. st. bez bližšího upřesnění byla v anglickém (2009) i ruském (2013) katalogu císařské pokladnice.²¹ Ovšem novější německý průvodce císařskou pokladnicí to neuvádí a jen jsou zde české korunovační klenoty vyobrazeny spolu s kurfiřtským pláštěm v rámci části věnované Svaté říši římské.²²

I kdyby byly uloženy české korunovační klenoty mimo Vídeň společně s rakouskou arcivévodskou korunou v klášteře Klosterneuburgu, neznamenovalo by to, že by se staly rakouským vlastnictvím.²³ Se zcizením žezla a jablka by musel souhlasit král český i české zemské stavy, neboť nešlo o osobní majetek panovníka, ale zemské klenoty. Není znám žádný akt krále či stavů o darování gotického žezla a jablka Rakouskému arcivévodství či arcivévodovi. Pro rakouské vlastnictví těchto klenotů neexistuje žádný právní titul.

Královské jablko završené křížem je symbolem svrchované (univerzální) vlády císařů a králů ve svém území. Jablko nemohli užívat knížata v širším slova smyslu jakožto skupina nejvyšších říšských stavů (knížata, markrabata, vévodové), tedy ani arcivévodové rakouští, kteří až do konce Svaté říše římské byli podrobeni autoritě císaře (římského krále), byť tato autorita v novověku upadala a od poloviny 17. století se stala jen formální a před zrušením říše jen ceremoniální. Proto české královské jablko nemohlo být součástí rakouských arcivévodských insignií. České korunovační klenoty ve své úplnosti zahrnují tedy dvě jablka a žezla. Obdobně má vícero korunovačních klenotů například Británie a Rusko.

²⁰ Ředitel legislativního odboru Kanceláře prezidenta republiky JUDr. VÁCLAV PELIKÁN: *Status královského žezla a jablka*. Nedatované stanovisko z října 2018 pro vedoucího Kanceláře prezidenta republiky. Stanovisko bylo užit pro přílohu dopisu vedoucího Kanceláře prezidenta republiky Vratislava Mynáře z 7. 11. 2018, KPR 6054/2018, moravskému senátorovi Ivo Valentovi.

²¹ RUDOLF DISTELBERGER, MANFRED LEITHE-JASPER: *The Kunsthistorisches Museum Vienna, The Imperial and Ecclesiastical Treasury*, 2. vydání Londýn 2009, ISBN 978-3-406-59177-8, s. 10, popis obrázku. *Музей истории искусств, Вена, Императорская сокровищница Вены*, 4. vydání Londýn 2013, ISBN 978-3-406-59172-3, s. 10, popis obrázku.

²² FRANZ KIRCHWEGGER a kol.: *Kaiserliche Schatzkammer Wien*, Vídeň 2015, ISBN 978-3-99020-104-6, s. 48–49.

²³ IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9, obrázek 79, s. 137.

Ovšem německá Wikipedie se v pojednání o rakouské arcivévodské koruně zmiňuje jen o velkovévodské koruně a jiných knížecích korunách dalších rakouských zemí, ale vůbec o žezlu a jablku. Společné uložení neznamena právní spojení insignií do jednoho souboru. <https://de.wikipedia.org/wiki/Erzherzogshut>

2. VLASTNICTVÍ KLENOTŮ

Korunovační klenoty byly majetkem Království českého neboli země České, jejíž právní subjektivita nebyla nikdy v habsburské monarchii narušena a trvala až do roku 1948, a to bez ohledu, zda byly klenoty uloženy v Čechách nebo v Rakousku. Habsburci jako čeští králové byli jejich řádnými držiteli, nikoliv vlastníky. Právo řádné držby jim zaniklo sesazením z českého trůnu, což se stalo 14. 11. 1918 na první schůzi Národního shromáždění.²⁴

Majetek země České přešel na československý stát²⁵ a následně na Českou republiku. I když byly korunovační klenoty uloženy na Pražském hradě za první Československé republiky fakticky ve správě Kanceláře prezidenta republiky, právně přešlo jejich vlastnictví na Československou republiku až po zrušení zemí a následném přechodu zbytkového majetku České země na stát.

Rakousko se dodnes platnou saintgermainskou mírovou smlouvou z 10. 9. 1919 zavázalo Československu k vydání listin a věcí, které má v držení a patřily zemským úřadům, potažmo Království českému, Markrabství moravskému a Vévodství slezskému.²⁶ Stát se hlásí k historickému odkazu, ponechává-li ale gotické žezlo a jablko v držení cizího státu, skutkem to popírá.

Přípravná jednání k realizaci saintgermainské mírové smlouvy začala v lednu 1920 a mezivládní dohodu o realizaci mírové smlouvy²⁷ se podařilo uzavřít 18. 5. 1920. Následně byla smluvní ujednání doplněna úmluvou týkající se archivů,²⁸ která se bez ohledu na název vztahovala i na umělecké, archeologické a historické předměty.

²⁴ Výslovně tak učinilo Národní shromáždění aklamací 1918 v rámci projevu Karla Kramáře, který měl z titulu předsedy Národního výboru zahajovací řeč: *"Všecka pouta, která nás vázala k dynastii Habsbursko-Lotrinské, jsou přervána (Výborně! Poslanci povstávají, hlučný potlesk.). Konec jest smlouvám z r. 1526 i pragmatické sankci (Výborně, potlesk) Dynastie habsbursko-lotrinská ztratila všechna práva na trůn český (Tak jest! Výborně! Potlesk.) A my svobodní a volní prohlašujeme, že náš stát československý jest svobodnou Československou republikou. (Výborně! Sláva!) Hlučný potlesk."* Z moravského markraběcího a slezského vévodského stolce výslovné sesazení učiněno nebylo. Stenoprotokol: Národní shromáždění československé 14.11.1918, *Digitální parlamentní knihovna*, <http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/stenprot/001schuz/s001001.htm>.

²⁵ § 39 odst. 4 zákona č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení.

²⁶ Čl. 191 a 196 příloha IV mírové smlouvy mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem, podepsaná v Saint-Germain-en-Leye dne 10. září 1919 č. 507/1921 Sb. Na české korunovační klenoty se nevztahuje čl. 192, který je jiným právním důvodem pro vrácení těch předmětů, které byly odvlčeny z území spojených mocností po 1. 6. 1914, aniž musela být vazba na převod vlastnictví.

²⁷ Úmluva mezi Československou republikou a republikou Rakouskou o provedení jednotlivých ustanovení státní smlouvy v Saint-Germain-en-Leye z 18. května 1920 (Věstník Ministerstva vnitra, roč. III).

²⁸ Úmluva č. 10/1925 Sb., mezi Rakouskem, Maďarskem, Itálií, Polskem, Rumunskem, královstvím Srbochorvatsko-slovinským a Československou republikou o otázkách týkajících se archivů z 6. 4. 1922, podepsaná v Římě.

Podle smlouvy ze Saint-Germain²⁹ mělo Rakousko uspokojit historické a kulturní zájmy Československa a Československu se podařilo u archiválií do značné míry prosadit vydání dle principu provenience (původu). Dále Rakousko vydalo zrekvírované zvony a přístroje pro vědecké použití. O předmětech kulturní povahy se vyjednávalo zvlášť a obě strany neusilovaly o finalitu, tedy o vytvoření úplného taxativního seznamu pro uzavření této otázky. Československo vyjednálo dvacetiletou ochrannou lhůtu pro předměty kulturní povahy, které by mohly mít vztah k Československu. Vztah se měl podle československých diplomatů definovat široce, aby zahrnul, pokud možno všechny případy – dle autora, provenience nebo i vztahu k československé kultuře. Naopak rakouská strana prosadila požadavek, aby se respektovala historicky vzniklá příslušnost některých předmětů k rakouským sbírkám.

Saintgermainská smlouva pro vydání majetku zemí, které přestaly být součástí habsburské říše, nestanovila žádnou propadnou (prekluzivní) lhůtu. Vyjednaná lhůta 20 let byla pořádková lhůta pro podávání žádostí na vydání věcí a byla ochrannou lhůtou, po kterou se Rakousko zavázalo nepřevádět k možným dotčeným předmětům vlastnické právo a nedisponovat s nimi.³⁰ Přivtělení Rakouska k Německé říši v březnu 1938 znamenalo konec možným jednáním v tomto ohledu. Rakouský stát zanikl, a i z tohoto důvodu nelze k této lhůtě, která ke dni zániku Rakouska 1938 neskončila, přihlížet, když navíc nebyla propadná pro nároky československého státu.

Československá i Rakouská republika se shodly v prováděcí dohodě k mírové smlouvě ze Saint-Germain, že nejedná o definitivní řešení.³¹ Následně byla uzavřena smlouva, která se nazývá archivní, ale nevztahuje se jen na archiválie. Dle dosud platné úmluvy č. 10/1925 Sb. týkající se archivů bylo stanoveno: *"Pokud jde o jakékoli předměty, které mají ráz umělecký, archeologický, vědecký neb historický a jsou součástí sbírek náležejících dříve vládě rakousko-uherského mocnářství neb koruně, a pokud tyto nejsou předmětem jiných ustanovení řečené smlouvy, Rakousko se zavazuje: ujednat se zúčastněnými státy, bude-li o to požádáno, přátelskou úpravu, podle níž bude lze všechny části těchto sbírek neb všechny ty z dotčených předmětů, které by měly náležet do kulturního majetku území postoupených smlouvou Saint-Germainskou, navrátit na základě vzájemnosti do území, z*

²⁹ Čl. 195 odst. 2 mírové smlouvy ze Saint-Germain-en-Leye.

³⁰ Čl. 5, bod I, část A, písm. b) úmluvy č. 10/1925 Sb. Alpons Lhotsky lhůtu charakterizoval jako "čekací", což je mimoprávní pojem. ALPHONS LHOTSKY: Die Verteidigung der Wiener Sammlungen kultur - und naturhistorischer Denkmäler durch die Erste Republik. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 63(3-4) / 1955, s. 614-649.

níž *pocházejí*.³² Podle názvu se úmluva týkala archivů, ale obsahově měla širší věcnou působnost.

Pro sporné případy existoval dle mírové smlouvy ze Saint-Germain tříčlenný Právní výbor Reparační komise.³³ Členové výboru byli předseda Jacques Lyon (Francie), Hugh Aiken Bayne (USA), Fischer Willams.

Právní výbor jednal i o předmětech Habsburků kulturní povahy. Českoslovenští vyjednávači nerozporovali právo Habsburků disponovat svými příjmy, dokud se jednalo o české krále, moravské markrabí a slezské vévody. Vadilo jim, že by ve Vídni měly zůstat všechny nahromaděné sbírky. Československo argumentaci před výborem soustředilo na skutečnost, že Habsburkové pořizovali předměty z daňových výnosů českých zemí, a proto jim náleží jen z titulu českých králů, moravských markrabat a slezských vévodů. V momentu rozpadu Rakouska–Uherska a zánikem Koruny české mělo Československo mít jako právní nástupce nárok na část vídeňských sbírek.

Československé argumenty doplněné tím, že různé předměty kulturní povahy byly vyhotoveny či zakoupeny z daňových výnosů zemí Koruny české, nevezal Právní výbor v potaz. U listin a archiválií se československý požadavek na vydání opíral o nutnost vybudovat československou státní správu. Hlavní argument rakouské strany byl, že sbírky ve Vídni vykazují historickou celistvost.

Zajímavý je rozbor tohoto jednání od předního rakouského historika Alphonse Lhotskeho, paradoxně podle jména moravského nebo českého původu. Podle Lhotskeho Právní výbor přistoupil k řešení problémů formou soudu rozhodujícího o majetkoprávních věcech. Průběh jednání s Československem Lhotsky líčí jako nejistý a československou stranu ve složení velvyslanec rada Ivan Krno, pražský profesor občanského práva Jan Krčmář a Dr. Kadlec jako nepřipravenou, což sama prý i přiznala. Dne 22. července 1921 předložilo Československo memorandum - seznam nároků v souhrnné výši 100.000.000 zlatých franků (šlo o asi 500 různých uměleckých děl, které byly vyvezeny z Čech, Moravy a Slezska v letech 1616-1914. Rakousko zastupovali prof. Dr. Leo Strisower (místo nemocného prof. Scheye) a ředitel sbírek rukopisů Dr. Ottokar Smital (Moravan se znalostí

³¹ Úmluva mezi Československou republikou a republikou Rakouskou o provedení jednotlivých ustanovení státní smlouvy v Saint-Germain-en-Leye z 18. května 1920.

³² Čl. 5, bod I, část A, písm. a) úmluvy č. 10/1925 Sb., mezi Rakouskem, Maďarskem, Itálií, Polskem, Rumunskem, královstvím Srbo-chorvatsko-slovinským a Československou republikou o otázkách týkajících se archivů.

³³ Čl. 179 s přílohou II a čl. 195 mírové smlouvy mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem, podepsaná v Saint-Germain-en-Leye dne 10. září 1919 č. 507/1921 Sb.

češtiny). Pečlivé doklady a argumenty rakouské strany týkající se státoprávních záležitostí českých zemí v 16. a v 17. století se staly základem odmítnutí československých nároku.³⁴ V práci Lhotskeho však není žádná zmínka o královském žezle a jablku, což dokládá, že je Československo nežádalo a nejednalo se o nich. Kdyby se tak stalo a vzhledem k významu korunovačních klenotů pro každý stát, by se jistě Lhotsky o této věci zmínil.

Československo o vydání gotického žezla a jablka a kurfiřtského pláště nežádalo. Představitelé státu byli v domněni, že na Pražském hradě jsou klenoty uloženy ve své celistvosti, a nevěděli o existenci klenotů v habsburské klenotnici vídeňského Hofburgu.

Právní výbor došel k názoru, že předměty kulturní povahy (umělecká díla, mapy, kresby, rukopisy) Habsburků nebyly veřejným majetkem Čech nebo zemí Koruny české. Konstatoval, že byly privátním majetkem rodiny nebo rodinným fideikomisem. Na rozhodnutí aplikoval veřejné právo platné v českých zemích v okamžiku vývozu předmětů do Vídně a stanovil, že předměty kulturní povahy nepředstavují ani veřejný majetek Čech, ani majetek Koruny České, ačkoliv byly pořízeny z daňových příjmů z Čech, Moravy a Slezska. Zemské právo Čech, Moravy a Slezska nezakazovalo panovníkovi takto pořízené předměty vyvážet.³⁵ Z obdobných důvodů také Právní výbor odmítl nároky Belgie na Rubensův oltář zakoupený Marií Terezií 1776 v habsburském Nizozemí, když Rakousko bylo schopno předložit i původní kupní smlouvu.

Toto pojetí však nelze uplatnit vůči korunovačním klenotům. Státy, které se z království změnilo na republiku, neponechaly korunovační klenoty v držení bývalé královské rodiny jako soukromý majetek, ale klenoty se posuzují jako veřejný majetek státu (koruny). To platí i tehdy, když se jinak ponechal rozsáhlý majetek bývalému panovníkovi. Samotné Rakousko si nechalo jako státní majetek korunovační klenoty rakouského císaře a nenechalo je Habsburkům po jejich svržení v roce 1918, byť titul rakouského císaře se pojil dle rozhodnutí jeho zakladatele císaře Svaté říše římské Františka II. z 11. 8. 1804 k osobě hlavy habsburského rakouského arcidomu, nikoliv k Rakousku jako zemi, která

³⁴ Lhotsky cituje zprávu vyslance Eichhoffa, Bundeskanzleramt, Auswärtige Angelegenheiten, Zl. 2870-3 B/Li (1921) podle opisu ve vlastnictví dvorního rady prof. Loerse a Zl. 28.093-3 B/Li (1922). ALPHONS LHOTSKY: Die Verteidigung der Wiener Sammlungen kultur - und naturhistorischer Denkmäler durch die Erste Republik. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 63(3-4)/1955, s. 614-649.

³⁵ YVES HUGUENIN-BERGENAT: *Kulturgüter bei Staatensukzession*. Kapitola: § 4 *Österreichisch-tschechoslowakischer Ausgleich*. Walter de Gruyter GmbH & Co.KG (Verlag) Berlin 2010, ISBN 978-3-89949-765-6, e-ISBN 978-3-89949-766-3, s. 130-143.

nadále byla jen arcivévodstvím.³⁶ Lze odkázat i na stanovisko Právního výboru, který při odmítnutí nároků Belgie vůči Rakousku na předměty spojené s Řádem Zlatého rouna je nepovažoval za vlastnictví rakouského státu či dříve Habsburků, ale prohlásil, že jsou vlastnictvím řádu samotného jako právnické osoby. Habsburci je měli v držení jako velmistři řádu.

Pokud jde o český kurfiřtský plášť, i zde šlo o majetek země České. I když by bylo argumentováno, že šlo o úřední roucho spojené s úřadem kurfiřta-nejvyššího číšníka Svaté říše římské, kterým byl virilně český král, a tedy říšský majetek, přešlo vlastnictví na Království české ke dni zániku Svaté říše římské 6. 8. 1806, kdy z rozhodnutí jejího posledního císaře Františka II. došlo k zániku všech závazků říšských zemí, včetně úřadu nejvyššího číšníka.³⁷ Pro vlastnictví není rozhodující, nakolik se tento říšský úřad týkal právního postavení Království českého či jen pouze osoby krále, což dokumentuje i to, že český král nemusel při plnění tohoto úřadu nosit českou královskou korunu.³⁸

V roce 1974 byla uzavřena československo-rakouská smlouva o vypořádání určitých majetkoprávních a finančních otázek. V ní se Československo zřeklo majetkoprávních nároků vůči Rakousku.³⁹ Účelem smlouvy bylo řešit nároky rakouských osob, které byly dotčeny československými znárodňovacími opatřeními. Smyslem smlouvy nebylo řešit vlastnictví kulturních hodnot, které se dostaly na území Rakouska v době monarchie. Při podpisu smlouvy došlo k výměně dopisu o tom, že se smlouva nevztahuje na restituci kulturních majetků, které se dostaly na území druhého státu během druhé světové války.⁴⁰ Je evidentní, že československá strana tehdy o existenci klenotů nejednala a nevěděla o nich. Vzhledem k výjimečnosti korunovačních klenotů jako základního státoprávního, historického a kulturního dědictví každého státu je nutné trvat na tom, že se na ně tato

³⁶ Prohlášení císaře Svaté říše římské Františka II. zřizující titul císaře rakouského z 11. 8. 1804. ZDENĚK VESELÝ: *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 1994, ISBN 80-85605-95-3, s. 213-214.

³⁷ Prohlášení císaře Františka II. o zániku Svaté říše římské z 6. 8. 1806. Dvorský dekret Královskému guberniu v Čechách o důsledcích zániku Svaté říše římské z 21. 8. 1806. Zdeněk Veselý: *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 1994, ISBN 80-85605-95-3, s. 215-218.

³⁸ Privilegium římského krále Albrechta I. pro českého krále Václava II. ze 17. 11. 1298, potvrzené Karlem IV. Marie Bláhová, Richard Mašek: *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, ISBN 80-246-0771-9, s. 127-131. JIŘÍ KUTHAN, ed., MIROSLAV ŠMIED, ed.: *Korunovační řád českých králů*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2009. 435 s. ISBN 978-80-7308-266-6. s. 58, 60.

³⁹ Čl. 3 bod 1 smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o vypořádání určitých finančních a majetkoprávních otázek, podepsané ve Vídni 19. 12. 1974. Smlouva nebyla publikována ve Sbírce zákonů.

⁴⁰ Dopis československého ministra zahraničních věcí Bohuslava Chňouпка rakouskému spolkovému ministru zahraničí z 19. 12. 1974 a dopis rakouského spolkového ministra zahraničních věcí Ericha Bielka československému ministrovi zahraničí z 19. 12. 1974.

smlouva nevztahuje, protože je smlouva z roku 1974 výslovně nezmiňuje, a nebylo jejím účelem měnit saintgermainskou mírovou smlouvu.

Česká republika nastoupila do práv a závazků Československa.⁴¹ Sukcesi oznámila Rakousku ve vztahu k saintgermainské smlouvě. K archivní úmluvě č. 10/1925 Sb. tak neučinila, ale oznámení je možné učinit i dnes, když úmluva saintgermainskou smlouvu provádí.

I bez saintgermainské mírové smlouvy je Rakousko povinno majetek, který drží, aniž mu patří, vydat na základě žádosti vlastníka podle rakouského obecného občanského zákoníku, neboť rakouský stát ví nebo se z okolností musí domnívat, že korunovační klenoty Království českého, které jsou v jeho držení, náleží jiné osobě (České republice). Rakouský stát zastoupený Uměleckohistorickým muzeem ve Vídni je nepoctivým držitelem těchto klenotů.⁴² Vlastnictví klenotů nepřešlo na Rakousko.

3. NAVRÁCENÍ KLENOTŮ

Je možné žádat vrácení klenotů i českého kurfiřtského pláště i 100 let po rozpadu habsburské monarchie. Jinak budeme státem, kterému nestojí za to, aby měl vlastní korunovační klenoty v jejich úplnosti. Předpokladem pro vrácení gotického žezla a jablka je žádost ze strany České republiky, což se dosud nestalo. Rovněž o vrácení těchto předmětů nežádalo Československo, jelikož o jejich existenci nevědělo.

3.1 PREZIDENT REPUBLIKY

Korunovační klenoty spravuje Kancelář prezidenta republiky a jsou spojeny s hlavou státu. Navrácení klenotů a kurfiřtského pláště se může ujmout prezident republiky. K tomu prezidenta Miloše Zemana vyzval moravský senátor Ivo Valenta v zastoupení iniciativy pro návrat českých korunovačních klenotů z Rakouska⁴³ dopisem z 15. 10. 2018. Na výzvu odpověděla Kancelář prezidenta republiky tak, že nevidí důvod žádat o vrácení českých

⁴¹ Čl. 5 odst. 2 ústavního zákona č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem ČSFR.

⁴² § 326 obecního občanského zákoníku č. 946/1811 Sb.z.s. z 1. 6. 1811. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku nepoctivou držbu upravuje § 992 občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

⁴³ Tuto iniciativu pod vedením senátora Ivo Valenty dále tvoří moravský právník Zdeněk Koudelka z Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a ředitel moravského Muzea Brněnska Evžen Martinec, který jako opat Starobrněnského opatství dosáhl roku 2012 návratu na Moravě vzniklého rukopisu - základního díla genetiky JOHANA GREGORA MENDELA: *Pokusy s rostlinnými hybridy*.

korunovačnických klenotů.⁴⁴ V příloze dopisu je uvedeno, že od 17. století se tyto klenoty staly součástí rakouských arcivévodských insignií, aniž by toto tvrzení bylo podloženo odkazem na jakýkoli právní akt, kterým se tak mělo stát.

Kancelář prezidenta republiky uvádí za příklad toho, že gotické žezlo a jablko se staly součástí rakouských arcivévodských insignií, jejich užití při slavnostním holdování stavů Ferdinandovi Dobrotivému jako arcivévodovi rakouskému 1835 ve Vídni a okněženému hraběti tyrolskému v Innsbrucku 1838, aniž by byl objasněn rozpor, že se užívaly stejné insignie pro různé země, když Tyrolsko nebylo součástí Rakouského arcivévodství, které zahrnovalo jen Dolní a Horní Rakousy. Nemohly být tedy ani společné zemské insignie. Tuto okolnost lze vysvětlit tak, že žezlo a jablko byly bez právního důvodu vystaveny při určitých dynastických slavnostech, aniž by se však staly oficiálně součástí klenotů jakékoliv rakouské země.

V následné reakci senátor Ivo Valenta namítl, že stanovisko Kanceláře prezidenta republiky, že od 17. století se gotické české žezlo a jablko klenoty staly součástí rakouských arcivévodských insignií, není podloženo odkazem na právní akt, kterým se tak mělo stát. Dále senátor Ivo Valenta namítl nemožnost společných insignií Rakouského arcivévodství a Okněženého hrabství tyrolského. Ivo Valenta zdůraznil, že podmínkou vrácení je podání žádosti ze strany České republiky, což se dosud nestalo, přičemž absence takové žádosti v době Československa byla zřejmě způsobena nevědomostí představitelů československého státu o existenci těchto klenotů.⁴⁵

V odpověď vedoucí kanceláře uvedl:⁴⁶ *"Pokud jde o rozpor týkající se intronizace v Tyrolsku, jde o rozpor zdánlivý, neboť předmětné insignie byly v té době v privátním držení Habsburků, a záviselo pouze na panovníkovi, při jaké příležitosti je použije."* K tomu lze uvést, že tento výrok vedoucího kancléře nemá oporu v tehdy platném právu. Korunovační klenoty sice byly v držení panovníka, ale nešlo o privátní vlastnictví Habsburků, ale o zemské klenoty. Nebylo v panovnické libovůli, kdy a kde danou insignií použije. Je evidentní, že užití uherské koruny při české korunovaci bylo nemožné. Vedoucí kanceláře v reakci uznal, že nemá žádný dokument ani povědomí o právním aktu, kterým by české gotické žezlo přešlo z vlastnictví Království českého na Rakouské arcivévodství. Tuto skutečnost jen dává do souvislosti, že mu není znám ani dokument o tom, že byly

⁴⁴ Dopis vedoucího Kanceláře prezidenta republiky Vratislava Mynáře z 7. 11. 2018, KPR 6054/2018 s dvoustránkovou přílohou (historický rozbor). Dopis podepsán v zastoupení.

⁴⁵ Dopis senátora Ivo Valenty vedoucímu kanceláře prezidenta republiky Vratislavu Mynářovi z 9. 1. 2019.

⁴⁶ Dopis vedoucího Kanceláře prezidenta republiky Vratislava Mynáře z 22. 2. 2019, KPR 6054/2018.

vlastnictvím Království českého. To je však v rozporu se skutečností jejich užívání u královských českých korunovacích do 17. století.

Podstatný je závěr dopisu vedoucího kanceláře prezidenta republiky: *"Československá republika o vrácení gotického žezla a jablka nepožádala a otevírat tuto věc po téměř 100 letech a po přijetí zákona č. 354/1921 Sb., o převzetí statků a majetku, připadlých podle mírových smluv československému státu, na základě něhož s účinností k 15. 9. 1921 nabyl československý stát veškerý majetek nacházející se na území Československé republiky a do té doby patřící kromě jinému i Císařství rakouskému, koruně rakouské a bývalé panovnické rodině rakousko-uherské, by znamenalo vystavit Českou republiku do pozice z mezinárodněprávního hlediska těžko obhajitelné."* K tomu lze uvést, že zákon o převzetí statků a majetku se věci netýká, jelikož se vztahoval na majetek na území Československa, nikoliv na korunovační klenoty ve Vídni. Podstatné je, že zmíněné stanovisko vedoucího kanceláře vychází z pozice prezidenta republiky Miloše Zemana. Ten na jednání se Zdeňkem Koudelkou, poslancem Pavlem Blažkem a vedoucím kanceláře Vratislavem Mynářem na Pražském hradě 13. 2. 2019 vyjádřil nezájem se věcí zabývat a přirovnal ji, jako kdyby, jsme chtěli vrátit věci uloupené Švédy. Tento postoj hlavy státu byl určující pro Kancelář prezidenta republiky, byť právně a historicky je odůvodnění nepatřičné. Válečná kořist z doby třicetileté války 1618-48 a právo na návrat klenotů vzniklé zánikem habsburské říše 1918 jsou zcela odlišné případy.

3.2 MINISTR ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ

Dále byla výzva zaslána ministrovi zahraničních věcí. Ministr zahraničí T. Petříček věc jako majetkoprávní záležitost označil za působnost Ministerstva financí a distancoval se od ní,⁴⁷ což je z hlediska jeho rezortu překvapivé, když řešení důsledků rozpadu habsburské říše a realizace mírových smluv bylo především v působnosti Ministerstva zahraničí. V odpověď na interpelaci poslance Pavla Blažka z Moravy potvrdil ministr zahraničí, že nepovažuje argumenty pro žádost Rakousku o vydání korunovačních klenotů za *"přesvědčivé"*, aniž by to zdůvodnil historickými či právními argumenty.⁴⁸ Opakovanou

⁴⁷ Dopis ministra zahraničí Tomáše Petříčka senátoru Ivo Valentovi z 9. 11. 2018, 136191-5/2018-OSE.

⁴⁸ Odpověď ministra zahraničí Tomáše Petříčka na písemnou interpelaci poslance Pavla Blažka z prosince 2018 (blíže nedatována), 142614-6/2018-MPO. Opakovanou interpelaci odbyl ministr návrhem, aby poslanec Pavel Blažek k tématu zorganizoval odborné sympóziu na některé právnické fakultě.

interpelaci odbyl ministr návrhem, aby poslanec Pavel Blažek k tématu zorganizoval odborné sympóziium na některé právnické fakultě.⁴⁹

3.3 MINISTR KULTURY

Rovněž ministr kultury Antonín Staněk byl osloven a postavil se k věci vstřícně a vyjádřil ochotu pomoci.⁵⁰ Výslovně uvedl, že *"mohou být tyto předměty považovaný za součást kulturního dědictví"*. Primárně však považoval tuto záležitost za věc spadající do působnosti Ministerstva zahraničních věcí.

3.4 MOŽNOST NÁVRATU KLENOTŮ

Navrácení gotického královského jablka a žezla se nedotýká vlastnického práva našeho státu k renesančnímu královskému jablku a žezlu. Rakousko nemá právo na výměnu. Renesanční žezlo a jablko byly zhotoveny v 16. století na zakázku krále Ferdinanda I. jako jeho osobní klenoty. Dědily se v habsburském rodě a pokud byly vládnoucím Habsburkem přiřazeny k českým korunovačním klenotům, šlo o jeho rozhodnutí jako jejich vlastníka a zároveň českého krále. Učinil tak nejpozději Karel VI. a znovu tento akt potvrdil Leopold II., za něhož byly korunovační klenoty včetně renesančního žezla a jablka vráceny do Čech.⁵¹ Renesanční jablko a žezlo nebyly nikdy v majetku Rakouského arcivévodství jako říšské země.

Je trendem v památkové péči vracet památky na území, s kterým jsou historicky spojeny (princip provenience - respektování původu). Státy se domáhají vrácení významných kulturních předmětů, které byly vyvezeny do ciziny. Dnes tuto oblast reguluje Úmluva UNESCO o opatřeních k zákazu a zamezení nedovoleného dovozu, vývozu a převodu vlastnictví kulturních statků z roku 1970,⁵² která však nemá retroaktivní působnost.

Přesto státy jako projev své dobré vůle vracejí kulturní statky i po dlouhé době. Příkladem je vrácení Aksúmského obelisku Etiopii v roce 2005 Itálii, která se jej zmocnila po dobytí Habeše 1937. Anebo vrácení uherských korunovačních klenotů Maďarsku v roce 1978,

⁴⁹ Odpověď ministra zahraničí Tomáše Petříčka na písemnou interpelaci polance Pavla Blažka z 19. 2. 2018 (blíže nedatována), 103232-8/2019-MPO.

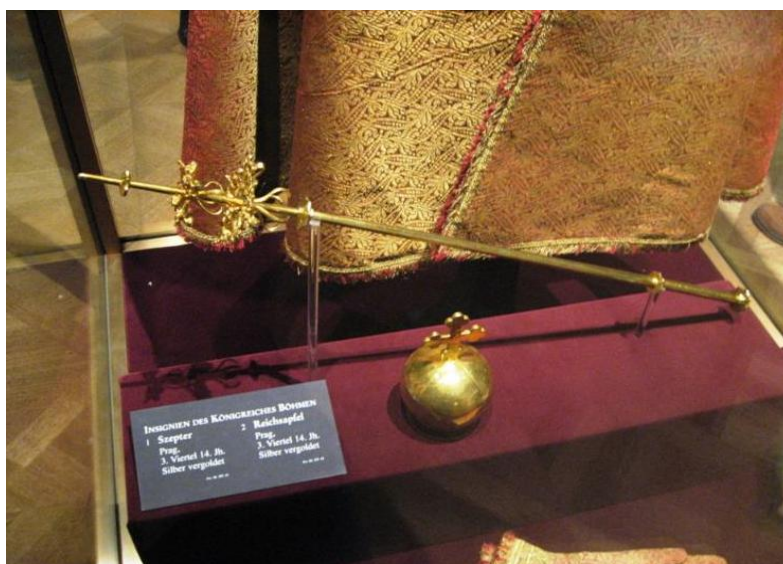
⁵⁰ Dopis ministra kultury Antonína Staňka z 12. 12. 2018, MK 79788/2018/SOOKS.

⁵¹ Reskript krále Leopolda II. z 16. 5. 1790 o vrácení českých korunovačních klenotů do Čech.

⁵² Přijata 14. 11. 1970, platná 24. 4. 1972 a pro Československo závazná od 14. 5. 1977. Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 15/1980 Sb.

kterých se v roce 1945 zmocnila armáda USA. I my jsme vydali v roce 1995 Slovensku Bojnický oltář po rozdělení Československa. V roce 2006 Česká republika vydala Rakousku historický nábytek vyvezeny v roce 1944 z vídeňského Hofburgu a jiných císařských zámků na Moravu na zámek Uherčice.

Z právně odlišných důvodů, ale v rámci trendu respektování původu památky, je vydání gotického deskového obrazu Madona z Veveří, Národní galérií v Praze zpět na Moravu roku 2016, který byl původně majetkem moravských markrabat, určen pro jejich kapli na hradě Veveří a v roce 1938 vyvezen z nejasných důvodů z Moravy do Prahy.⁵³ Navrácení kulturního dědictví našeho státu, které jsou historickým symbolem státnosti Království českého, je legitimní.

Žezlo a jablko Království českého ve vídeňském Hofburgu

Literatura

MARIE BLÁHOVÁ, RICHARD MAŠEK: *Karel IV. Státnické dílo*. Praha 2003, ISBN 80-246-0771-9.

BEKET BUKOVINSKÁ: *Královské jablko a žezlo, České korunovační klenoty*. 3. vydání Správa Pražského hradu 1998, ISBN 80-86161-05-6, 4. vydání Správa Pražského hradu 2008, ISBN 978-80-7381-253-9.

RUDOLF DISTELBERGER, MANFRED LEITHE-JASPER: *The Kunsthistorisches Museum Vienna, The Imperial and Ecclesiastical Treasury*, 2. vydání Londýn 2009, ISBN

⁵³ Madona z Veveří je vlastnictvím Farnosti Veverská Bítýška a vystavena v Diecézním muzeu v Brně.

978-3-406-59177-8. *Музей истории искусств, Вена, Императорская сокровищница Вены*, 4. vydání Londýn 2013, ISBN 978-3-406-59172-3.

YVES HUGUENIN-BERGENAT: *Kulturgüter bei Staatensukzession*. Kapitola: § 4 *Österreichisch-tschechoslowakischer Ausgleich*. Walter de Gruyter GmbH & Co.KG (Verlag) Berlín 2010, ISBN 978-3-89949-765-6, e-ISBN 978-3-89949-766-3.

FRANZ KIRCHWEGER a kol.: *Kaiserliche Schatzkammer Wien*, Vídeň 2015, ISBN 978-3-99020-104-6.

JIŘÍ KUTHAN, ed., MIROSLAV ŠMIED, ed.: *Korunovační řád českých králů*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2009, ISBN 978-80-7308-266-6.

IVANA KYZOUROVÁ, VÍT VLNAS: *Žezlo a koruna: Karel IV. a české královské korunovace*. Správa Pražského hradu, 2016, ISBN 978-80-86161-83-9.

ALPHONS LHOTSKY: Die Verteidigung der Wiener Sammlungen kultur - und naturhistorischer Denkmäler durch die Erste Republik. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, 63(3-4)/1955.

ZDENĚK VESELÝ: *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha 1994, ISBN 80-85605-95-3.

Abstrakt:

České korunovační klenoty v Rakousku

Článek pojednává o českém královském gotickém jablku a žezlu v držení rakouského státu. Jsou vystaveny ve Vídni. Zabývá se možností jejich navrácení do České republiky.

Klíčová slova: *Korunovační klenoty.*

Abstract:

Coronation Jewels of Kingdom of Bohemia in Austria

The article deals with the Czech royal Gothic apple and the scepter held by the Austrian state. They are exhibited in Vienna. It deals with the possibility of their return to the Czech Republic.

Keywords: *Coronation jewels.*

JEL: *K40, N40*

Doc. JUDr. **Zdeněk Koudelka**, Ph.D. Katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity Brno. Vysoká škola Ambis Brno. zdenek.koudelka@mail.muni.cz. Za cenné informace děkuji Janu Sechterovi, velvyslanci ČR v Rakousku 2013-17.

POĽSKÉ KORUNOVAČNÉ KLENOTY A PREZIDENTSKÉ INSÍGNIE

Ivan Halász

Stredoveké poľské korunovačné klenoty sa nezachovali a poľská legislatíva preto nereguluje ani inak nereflektuje túto otázku. Prirodzene staré Poľské kráľovstvo, ktoré tvorilo jedno súštie s Litovským veľkokniežatstvom, v minulosti malo vlastné korunovačné klenoty, tie však koncom 18. a začiatkom 19. storočia padli za obeť rozdelenia poľsko-litovského štátu medzi jeho veľmocenských susedov Prusko, Rakúsko a Rusko. Klenoty sa tradične nachádzali v starom hlavnom meste Krakove, ktorý mal síce pripadnúť Rakúsku, ale dočasne sa dostal pod kontrolu Pruska. Dočasná pruská okupácia mesta v roku 1795 spečatila aj osud poľskej kráľovskej koruny a iných insígnií panovníckej moci.

V období prechodu od patrimoniálnej monarchie k stavovskej monarchii sa aj v poľskom, resp. poľsko-litovskom štáte pojem Koruny Poľského kráľovstva (*Corona Regni Poloniae*) postupne odosobnil od osoby konkrétneho panovníka. Verejnoprávne prvky sa takto dostali nad súkromnoprávne vzťahy. V pojme Koruny sa stretávala myšlienka suverenity a bola z nej vyvodená aj zásada nedeliteľnosti a neodcudziteľnosti štátneho územia.¹ Dôležitým štátnym aktom naďalej zostala korunovácia nového kráľa, ktorá mala prebiehať v Krakove v prítomnosti arcibiskupa z Gniezna. Po pomazaní nového kráľa mu boli odovzdané insígnie jeho moci – kráľovská koruna, žezlo, jablko, prsteň a meč. Po liturgickej prísaha kráľ od čias kráľa Ľudovíta Uhorského skladal aj štátnu prísahu, v ktorej sa musel zaviazat', že bude rešpektovať privilegovaným vrstvám dovtedy udelené práva a privilégia. Mal sa usilovať aj o znovuzískanie medzičasom stratených území. Od čias panovania Vladislava Jagelonského, ktorý bol spoločným panovníkom Poľska a Uhorska, vznikla v 15. storočí aj tradícia podpísania monarchom dokumentu, v ktorom potvrdzoval predchádzajúce práva (*confirmatio iurum generalis*). Odmietnutie podpisu takéhoto dokumentu mohlo spôsobiť odmietnutie poslušnosti zo strany stavov.²

Pojem poľské korunovačné klenoty bol v 18. storočí menej jednoznačný, než tomu bolo v prípade Českého kráľovstva alebo Uhorska. Podľa posledného inventára, ktorý v krakovskej korunnej pokladnici (*Thesaurus Regni*) realizovali v roku 1792, sa tam

¹ Kallas, Marian: Historia ustroju Polski X-XX. w. Wydawnictwo Naukowa PWN, Warszawa, 1999. 36-37.

² Tamže 46.

nachádzali nasledujúce kráľovské regáliá: spolu päť korún, päť korunovačných jablk, štyri žezlá a štyri meče. Medzi korunami však existovala hierarchia. Najväčší význam mala koruna Boleslava Chrabrého, ktorú on samotný nepoužíval, lebo počas jeho života ešte neexistovala. Volali ju aj korunou originálnou alebo privilegovanou (*Corona Privilegiata* alebo *Corona Originalis*).³ Bola mu zasvätená len neskôr a prvý poľský kráľ, ktorého korunovali s jej pomocou bol Vladislav Lokietok v roku 1320. V roku 1380 bola počas poľsko-uhorskej personálnej únie vyvezená do Uhorska, odkiaľ sa vrátila domov v roku 1412.⁴ Okrem nej sa v Krakove nachádzala ešte takzvaná koruna uhorská, ktorú vytvorili podľa svätoštefanského vzoru a potom ju použili pri korunovácii Štefana Báthoryho v 16. storočí.⁵ Ďalej tam bola takzvaná švédska koruna zo 17. storočia,⁶ potom homagiálna koruna používaná pri prijímaní holdov a nakoniec koruna kráľovien.

Pôvodne sa prvé korunovačné klenoty nachádzali v meste Gniezno. Od začiatku 14. storočia však boli uložené na kráľovskom zámku Wawel v Krakove. Odtiaľ boli občas prenesené do Varšavy na korunováciu, a niekoľkokrát sa pre politický vývoj a vojny ocitli aj v zahraničí. Najčastejšie išlo o blízke Uhorsko alebo krajiny Koruny českej (Moravu a Sliezsko). Ich strážením bolo v ranom novoveku poverených šesť vysokých štátnych hodnostárov – kastelánov, ktorí boli zároveň aj členmi senátu. Prístup ku korunovačným klenotom bol možný len s ich súhlasom. Okrem toho sa k prístupu vyžadoval aj súhlas Sejmu.

Skutočná kalvária poľských korunovačných klenotov sa začala počas už spomínanej okupácie Krakova pruskými vojskami. V roku 1795 sa do korunnej pokladnice z príkazu pruského kráľa Fridricha Viliama II. vlámali pruskí vojaci a väčšinu korunovačných insígnií potajomky odniesli do Berlína, kde sa stali súčasťou klenotnice rodiny Hohenzollernovcov. Nasledujúci pruský kráľ Fridrich Viliam III. mal však v dôsledku napoleonských vojen veľké finančné problémy a 17. marca 1809 vydal bezprecedentný príkaz rozbiť a roztopiť poľské kráľovské insígnie. Tento barbarský akt bol realizovaný v roku 1811. Drahé kamene z insígnií predali, zo zlata a striebra vytlačili nové mince.

³ O poľských korunovačných klenotoch pozri podrobnejšie Myśliński, Michał: *Klejnoty Rzeczypospolitej. Zawartość Skarbcza Koronnego na Wawelu w świetle jego inwentarzy z lat 1475-1792*. Warszawa, 2007.

⁴ Odvtedy ňou boli korunovaní skoro všetci poľskí králi až po Stanislava Augusta Poniatowského v roku 1764. Niektorí panovníci, ktorí ju nemali v moci, však boli korunovaní s pomocou náhradných korunovačných klenotov – napríklad Štefan Báthory v roku 1576, Stanislav Leszczyński v roku 1705 alebo August III. Saský v roku 1734.

⁵ Pôvodne bola vyrobená pre Jána Zápoľského, ktorý bol po porážke pri Moháči korunovaný za uhorského kráľa, nakoniec však nedokázal vytvoriť stabilnú dynastiu a uhorský trón získali na 400 rokov Habsburgovci.

⁶ Išlo o súkromnú korunu Žigmunda III. Vaza, ktorý ju používal počas svojho pobytu vo Švédsku. Používali ju aj ďalší poľskí králi zo švédskeho rodu Vaza, t.j. Vladislav IV. Vaza a Jan II. Kazimír.

O tomto počínaní sa však v Európe nevedelo. Ruský cár Alexander I., ktorý sa zároveň stal aj kráľom kongresového Poľska, sa napríklad na viedenskom kongrese v rokoch 1814/1815 zaujímal o poľské korunovačné klenoty, podobne ako neskôr jeho nástupca Mikuláš I. Ten bol nakoniec za poľského kráľa korunovaný vo Varšave s pomocou ruskej cárskej koruny, ktorú na tento akt priniesli z Moskvy. Z poľských kráľovských korún sa zachovala len koruna Augusta III. Saského a jeho manželky Márii Jozefíny, ktoré boli špeciálne vyrobené pre nich spolu s inými kráľovskými insígniami. Dlhé roky boli vo vlastníctve saskej kráľovskej rodiny, od ktorej ich v roku 1925 kúpil poľský štát. Po prevoze do vlasti boli vystavené vo varšavskom Národnom múzeu. Na varšavský kráľovský zámok sa v tomto období vrátili aj privátne insígnie posledného samostatného kráľa Stanislava Augustína Poniatowského. V tomto prípade však nešlo o najdôležitejšie poľské korunovačné insígnie. Z nich sa zachoval len korunovačný meč Szczerbiec, ktorí pruskí vojaci v roku 1795 neodniesli do Berlína. Najprv sa dostal do jednej ruskej aristokratickej súkromnej zbierky a odtiaľ do múzea Ermitáž v Petrohrade. Meč nakoniec v rámci mieru podpísaného medzi Poľskom a Sovietskym Ruskom v roku 1921 v Rige získala obnovená Poľská republika, ktorá ho uložila na zámku Wawel.⁷

Počas druhej svetovej vojny boli zbytky poľských kráľovských korunovačných insígnií, ktoré s toľkými ťažkosťami pozbierali v medzivojnovom období zberatelia, tajne evakuované cez Rumunsko do Francúzska a odtiaľ do Londýna. Nakoniec však skončili v kanadskej Ottawe a v Quebecu. Povojnová poľská vláda sa ich snažila získať naspäť, ale antikomunistická poľská emigrácia ani miestne kanadské orgány o tom nechceli dlho ani počuť. Nakoniec boli do Poľskej ľudovej republiky prenesené v rokoch 1959 a 1961. Počas vojny sa pred Nemcami nepodarilo skryť insígnie Augusta III. Saského a jeho manželky, ktoré boli ako vojnová korisť prenesené do Nemecka. Tam ich ako korisť získala Červená armáda, ktorá ich odviezla do Moskvy. Odtiaľ boli do Varšavy vrátené v roku 1960.⁸

V roku 1918 obnovená druhá Poľská republika teda nemusela riešiť otázku právneho postavenia korunovačných klenotov v podmienkach republikánskeho štátneho zriadenia a sústredila sa predovšetkým na znovuzískanie tých zbytkov, ktoré prežili pohnuté poľské dejiny. Fakt, že sa nezachovali dôležité symboly a relikvie stredovekej, prípadne ranonovovekej poľskej (poľsko-litovskej) štátnosti však paradoxne spôsobil, že

⁷ Myśliński, Michał: cit. op. ako aj www.newsweek.pl/wiedza/regalia-polski-historia-koron-naszych-krolow/s3lh4pj

v medzivojnovom Poľsku vznikli – ako určitá náhrada za korunovačné klenoty – insígnie prezidentskej moci. K ich spopularizovaniu prispelo predovšetkým vypuknutie druhej svetovej vojny a vznik poľskej exilovej vlády v zahraničí. Systém mocenských orgánov a iných inštitútov, ktorý sa sformoval najprv vo francúzskom Paríži a Angers, sa po prechode do Londýna v roku 1940 postupne začal nazývať aj „londýnskou Republikou.“⁹

1. POĽSKÉ EXILOVÉ ZRIADENIE

Právny základ pre vznik poľského exilového štátneho zriadenie počas druhej svetovej vojny predstavoval paragraf 24. poľskej ústavy z roku 1935. Táto ústava bola prijatá na sklonku života zakladateľa druhej Poľskej republiky a potom realizátora takzvaného sanačného štátneho prevratu z roku 1926 Józefa Piłsudského. V rámci postupnej evolúcie pôvodne demokratického poľského medzivojnového režimu smerom k autoritarizmu ústava vlastne zavřila proces sanácie (rozumej „ozdravenia“) politického života krajiny. Prirodzene išlo o eufemizmus – nová ústava predovšetkým limitovala moc zákonodarného zboru a posilňovala právomoci prezidenta republiky. Samotný Piłsudský, na ktorého robustnú politickú postavu bola nová ústava „ušitá,“ však čoskoro po jej prijatí zomrel, takže generál (neskôr maršal) napriek svojim zakladateľským a budovateľským zásluhám sa nikdy nestal prezidentom republiky.¹⁰

Určitou výhodou spomínanej autoritatívnej (prezidentskej) ústavy bolo to, že bola lepšie pripravená na výnimočnú situáciu, ktorá nastala začiatkom septembra 1939. O tom svedčí už spomínaný 24. paragraf, ktorý deklaroval, že v prípade vojny sa mandát prezidenta predlžuje až do troch mesiacov od podpísania mierovej zmluvy. Okrem toho mohol prezident republiky osobitným aktom vyhláseným vo vládnom vestníku menovať svojho nástupcu pre prípad, ak by opustil svoj úrad ešte pred uzavretím mierovej zmluvy. Nakoľko po druhej svetovej vojne nedošlo medzi Poľskom a bojujúcimi stranami k podpísaniu mierovej zmluvy, tento paragraf bolo možné interpretovať ako platný a účinný až do konca vlády komunistickej strany v Poľskej ľudovej republike.

Problém spočíval inde. Až do konca druhej svetovej vojny všetky antifašistické spojenecké vlády a mnohé neutrálne štáty uznávali poľskú exilovú vládu v Londýne.

⁸ Tamže

⁹ Suchcitz, Andrzej: Czym była Rzeczpospolita Londyńska?
www.msz.gov.pl/pl/p/rie_gb_pl/c/MOBILE/rzeczpospolita

Do roku 1943 sa to vzťahovalo aj na Sovietsky zväz, avšak po odhalení masovej vraždy poľských dôstojníkov v Katyni¹¹ a potom po dodnes záhadnej smrti premiéra generála Władysława Sikorského v roku 1943, sa veľmi skomplikovali poľsko-sovietske vzťahy. Moskve sa po ukončení vojny postupne podarilo dosiahnuť, že aj rozhodujúci západní spojenci v roku 1945 za legitímnu poľskú vládu uznali vtedy vytvorenú koalíčnú vládu, ktorej základom bol prosovietsky lublinský Výbor národného oslobodenia doplnený o čelného londýnskeho politika Poľskej ľudovej strany Stanisława Mikolajczyka vo funkcii premiéra. Väčšina štátov postupne uznala túto varšavskú koalíčnú – inak však skutočne prosovietsku – vládu. Svätá stolica (Vatikán), Írska republika a frankistické Španielsko, ako aj viaceré latinsko-americké štáty a po dlhý čas aj Južná Afrika však naďalej uznávali za legitímneho zástupcu nezávislej poľskej štátnosti londýnsku vládu. Najdlhšie túto pozíciu zastávali na začiatku predchádzajúcej vety spomínané európske štáty.

Počas druhej svetovej vojny bolo pod vedením poľskej exilovej vlády vybudované aj takzvané „podzemné Poľsko,“ ktoré disponovalo svojou vlastnou podzemnou armádou aj tajnými civilnými štruktúrami. Okrem týchto takpovediac „oficiálnych“ alebo celonárodných odbojových štruktúr existoval aj prokomunistický odboj, ktorý bol riadený z Moskvy. Rozhodnutie o prechode poľských vládnych a parlamentných štruktúr do zahraničia prijal ešte posledný poľský predvojnový prezident Ignacy Mościcki, ktorý však čoskoro rezignoval a za svojho nástupcu v rámci ústavných právomocí vymenoval najpr generála Bolesława Wienawę-Długoszowskiego. Ten úrad neprijal a preto prezident nakoniec vymenoval za svojho nástupcu predsedu Senátu Władysława Rackiewicza. Týmto aktom sa zachovala kontinuita štátnej moci. Ako jej symbol odchádzajúci prezident odovzdal novému prezidentovi originál májovej ústavy z roku 1935 s pečiatkou prezidenta republiky.¹²

Prezident Rackiewicz odvolal starú vládu a pod vedením generála Władysława Sikorského vymenoval novú koalíčnú vládu, do ktorej vstúpili aj štyri strany, ktoré boli predtým v opozícii voči sanačnému režimu – Poľská strana socialistická, Národná strana, Ľudová strana a Strana práce. Tieto politické zoskupenia sympatizovali skôr s ústavou z roku 1921. Postavenie prezidenta bolo počas vojny inak obmedzené – iniciatívu mal v rukách premiér

¹⁰ O jeho živote a politickej dráhe pozri Kovács, István: Piłsudski... Katyń Solidarita. Klíčové pojmy polských dějin 20. století. Barrister and Principal, Praha, 2010. s. 9-88.

¹¹ Pozri Kovács, István: cit. op. s. 121-132.

¹² KALLAS, Marian: Historia ustroju Polski X-XX. w. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 1999. 366.

Sikorski. Po jeho tragickej smrti v roku 1943 začala pozícia exilového prezidenta znovu silnieť. Vtedy bol už exilovým premiérom ľudovecký politik Stanisław Mikolajczyk, ktorý sa v roku 1945 stal aj členom koalície vlády, ktorá vznikla pod tlakom víťazných veľmocí a predovšetkým Sovietskeho zväzu.

Exilové štátne zriadenie pozostávalo z prezidenta, ktorý získal aj právo vydávať dekréty, potom z vlády, ktorej právomoci sa taktiež posilnili. Osobitne dôležitú úlohu hralo v emigrácii ministerstvo zahraničných vecí, ako aj rezort obrany. Rozhodnutím z 2. novembra 1939 prezident ukončil činnosť oboch komôr predvojnového parlamentu a 9. decembra 1939 vytvoril Národnú radu, ktorá pracovala ako reprezentatívny a konzultatívny orgán prezidenta aj vlády. Najprv mala 15, potom 22 členov. Všetkých menoval prezident na návrh premiéra. Okrem predstaviteľov politických strán v nej zasadali aj predstavitelia rímsko-katolíckej cirkvi a národnostných menšín. Hoci mala slúžiť ako náhrada za exilový parlament, v reálnom živote tento orgán nezohral výraznejšiu úlohu.¹³ V okupovanom Poľsku zase pôsobili orgány antifašistického podzemného hnutia. Londýnska exilová vláda mala v Poľsku svoju delagatúru, ale prirodzene v podmienkach ilegality mali miestne orgány a bunky veľkú samostatnosť.¹⁴

Situácia po skončení druhej svetovej vojny sa radikálne zmenila. Pod údermi sovietskych orgánov a ich miestnych spolupracovníkov bola postupne eliminovaná práca poľského demokratického a antikomunistického podzemia a spojenci prinútili Poliakov vytvoriť koalíčnú vládu, ktorá reprezentovala prosovietske sily aj časť emigrácie. Nie všetci sa však v emigrácii chceli zmieriť so vzniknutou situáciou a naďalej sa pokúsili realizovať koncepciu exilovej poľskej štátnosti. Exilová vláda pod vedením Tomasza Arciszewského 25. júna 1945 vo svojej nóte odmietla akceptovať spojenecké dohody z Teheránu a Jalty, ktoré sa týkali Poľska a poľskej vlády. V nóte deklarovala aj to, že vládu môže odovzdať len mocenským orgánom, ktoré by čerpali legitimitu zo slobodných volieb v nezávislom Poľsku. Prirodzene bez jednoznačnej podpory rozhodujúcich západných spojencov to bolo veľmi ťažké. Britské úrady však v podmienkach studenej vojny na druhej strane nezakázali činnosť poľských exilových orgánov v Londýne. Poľský exilový prezident a vláda sa

¹³ Tamže 368-369.

¹⁴ O orgánoch „podzemného Poľska“ pozri Dzieciolowski, Stanisław: Parlament Polski podziemnej 1939-1945. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa, 2004. 11-38.

pokúšali vystupovať z pozície zástupcov nielen legitímnej poľskej vlády, ale aj ako reprezentanti skoro polmiliónovej poľskej emigrantskej komunity.¹⁵

Exilová existencia a politika nebol jednoduchá a často dochádzalo v jej rámci k rozličným vnútorným rozbrojom. Raczkiewicz zostal exilovým prezidentom do roku 1947. Vtedy ho v tejto funkcii nahradil jeden z predvojnových poľských ministrov zahraničných vecí August Zalewski, ktorý túto funkciu podľa vlastnej interpretácie zastával až do roku 1972. V roku 1954 však došlo k vážnemu vnútornému rozporu v rámci poľských emigrantských orgánov. Zalewskému totiž vtedy skončil mandát a neodovzdal moc svojmu nástupcovi. Opozícia v rámci poľského exilu v Londýne vtedy vytvorila Radu troch, ktorá vystupovala ako kolektívna hlava poľského exilového štátu. Jej členmi boli generál Władysław Anders, bývalý premiér Tomasz Arciszewski a Edward Raczyński. Pri nich vznikli aj paralelné alebo skôr alternatívne reprezentatívne a exekutívne orgány poľského exilu v Londýne (t. j. Rada národnej jednoty a Exekutíva národného zjednotenia).

Tento stav trval až do roku 1972. Vtedy sa pomery v exile normalizovali a obe strany sa dohodli na osobe nového prezidenta, ktorého potom vymenoval August Zalewski so súhlasom Rady troch. Novým prezidentom sa stal Stanisław Ostrowski, ktorý túto funkciu zastával do roku 1979. Po ňom nasledoval Edward Raczyński s mandátom do roku 1986. V emigrácii sa totiž pridržiavali textu ústavy z roku 1935, ktorý hovoril o sedemročnom mandáte. V rokoch 1986 až 1989 bol hlavou štátu v emigrácii Kazimierz Sabbat, ktorý však nevyplnil svoj mandát. Posledným exilovým prezidentom „londýnskeho Poľska“ bol Ryszard Kaczorowski, ktorý svoj post obsadil v lete 1989. Prezidentskú misiu ukončil taktiež predčasne a to v dôsledku zmien, ku ktorým v Poľsku došlo v roku 1989 až 1990.

2. SITUÁCIA V ROKOCH 1989/1990

Počas rokovaní za okrúhlym stolom v zime a na jar 1989 sa poľská komunistická vláda dohodla s opozíciou na nových voľbách obnoveného dvojkomorového parlamentu v lete 1989. Tieto voľby však ešte neboli úplne slobodné, lebo parlamentné miesta si zúčastnené strany vopred rozdelili v pomere 65 : 35 % v prospech štátostrany.¹⁶ Nešlo teda ešte o prvý skutočne slobodne zvolený parlament, skôr to bol kontraktuálny zastupiteľský zbor, ktorý potom za individuálneho prezidenta republiky zvolil generála Wojciecha Jaruzelského,

¹⁵ Suchcitz, Andrzej: Czym była Rzeczpospolita Londyńska?
www.msz.gov.pl/pl/p/rie_gb_pl/c/MOBILE/rzeczpospolita

klúčovú postavu poľského výnimočného stavu zavedeného v decembri 1981. Exilové orgány v Londýne demokratizačný vývoj síce privítali, ale ešte ho nepovažovali za obnovenie suverénneho a nezávislého Poľska z vôle ľudu. Prvé skutočne slobodné voľby po páde komunizmu boli v Poľsku totiž až priame prezidentské voľby v decembri 1990, ktorých druhé kolo konané 9. decembra vyhral vodca Solidarity a dôležitý aktér rokovaní za okrúhlym stolom Lech Wałęsa. Do prezidentského úradu nastúpil 22. decembra 1990, čiže dva týždne po svojom zvolení.

V priebehu týchto dvoch týždňov došlo k vyriešeniu otázky legitimity medzi novozvoleným prezidentom z antikomunistického a demokratického tábora na jednej strane a zbytkami exilového štátneho zriadenia na strane druhej. V tomto procese zohral dôležitú sprostredkovateľskú úlohu vtedajší predseda Senátu profesor práva Andrzej Stelmachowski. Senát bol inak už v roku 1989 zvolený v úplne slobodných voľbách. Tento orgán mal však obmedzené právomoci.

Celý proces mal silný symbolický náboj, čo vôbec nebolo náhodné. Rokovania prebiehali v budove Senátu, kam na pozvanie jeho predsedu profesora Stelmachowského pricestovala delegácia z Londýna, ktorú viedol predseda tamojšej Národnej rady Zygmunt Szadkowski. Do Varšavy táto delegácia pricestovala 16. decembra a rokovania sa konali 17-18. decembra 1990.¹⁷ Podmienkou londýnskej delegácie bolo, aby práve zvolený Lech Wałęsa požiadal londýnskeho prezidenta Kaczorowského o odovzdanie prezidentských insígnií, s tým že zároveň vyhlási aj termín parlamentných volieb v Poľsku. Okrem toho delegáti chceli dosiahnuť, aby sa aktu odovzdania insígnií vo Varšave mohli zúčastniť aj členovia exilovej vlády. Spolu s príbuznými išlo o približne 50 osôb. Na rokovaní 18. decembra sa nakoniec zjednotili na tom, že slávnosť odovzdania prezidentských insígnií sa bude konať vo Varšave v Kráľovskom zámku 22. decembra 1990 o 16.00, organizátorom slávnosti bude profesor Stelmachowski zo Senátu, počas slávnosti dôjde k podpísaniu protokolu medzi oboma prezidentmi o odovzdaní úradu aj insígnií, s tým, že Národná rada v Londýne bude pracovať až do prvých skutočne slobodných parlamentných volieb v Poľsku. Bezprostredne po slávnostnom obrade sa mala konať omša v Bazilike sv. Jána, na ktorej sa mali zúčastniť obaja prezidenti. Prezident Kaczorowski mal v zmysle dohody do Varšavy spolu s členmi svojej delegácie priletieť poľským vládnyim špeciálom a na

¹⁶ Kallas, Marian: cit. op. 454.

¹⁷ Komunikat Kancelarii Cywilnej Prezydenta Rzeczpospolitej w sprawie terminu, zasad i formy przekazania nowo wybranemu Prezydentowi ciągłości prawnej II. Rzeczpospolitej oraz związanych z tym insygniów prezydenckich. (Text je uverejnený pod týmto názvom na internete.)

letisku mal byť privítaný predstaviteľmi prezidentskej kancelárie a Senátu s poctami, ktoré prináležia hlave štátu.¹⁸

Slávnosť 22. decembra 1990 skutočne prebehla podľa tohoto plánu. Najprv vystúpil predseda Senátu profesor Stelmachowski, ktorý hovoril o tom, že týmto symbolickým aktom chcú vzdať okrem iného aj hold bojovníkom za slobodné Poľsko, ktorí po vojne zostali v zahraničí a ďalej niesli zástavu nezávislého a suverénneho Poľska. V prejave spomenul aj budovanie tretej Poľskej republiky, ktoré začalo v roku 1989. Táto Tretia republika chce nadviazať na dávnu Prvú aj neskoršiu Druhú republiku. Po predsedovi Senátu nasledoval exilový prezident Ryszard Kaczorowski, ktorý vyzdvihol, že prišiel do obrozeného Poľska. V prezidentských insígniách, ktoré sa zachovali v Londýne, videl nielen právny symbol, ale aj symbol viery v obnovu vlasti. Insígnie mali byť zlatým kľúčom k lepšej budúcnosti Poľska. Nakoniec prehovoril prezident Wałęsa, ktorý práve v ten deň zaujal svoju funkciu. Exilového prezidenta označil za symbol poľskej suverenity. Podľakoval sa mu, ako aj ostatným poľským emigrantom za ich zahraničnú činnosť, bez ktorej by sa nepodaril ani boj za slobodu doma. Zároveň vyzdvihol, že všetci sú ešte len na začiatku procesu budovania demokratického a nezávislého Poľska a jeho cesty do Európy. Aj tu vyzdvihol úlohu Poliakov, ktorí žijú roztrúsení po svete. Nakoniec zdôraznil, že v ten deň sa zjednotila morálna aj politická moc a orgány v exile splnili svoju historickú misiu.¹⁹

Nakoniec bol 22. decembra 1990 v Kráľovskom zámku spísaný a podpísaný protokol, v ktorom obaja prezidenti konštatovali, že snaženia niekoľkých generácií Poliakov o nezávislosť Poľska sa naplnili a demokratický poľský štát budú odteraz spoločne budovať Poliaci žijúci vo vlasti aj v zahraničí. V súvislosti s tým prezident Kaczorowski zložil do rúk prezidenta Wałęsu deklaráciu, v zmysle ktorej uznal, že posledne menovaný bol zvolený z vôle národa vo všeobecných voľbách a je najvyšším predstaviteľom poľského štátu. Týmto sa misia exilového prezidenta skutočne skončila a preto odovzdáva prezidentské insígnie, ako symboly kontinuity s Druhou republikou prezidentovi Wałęsovi. Kaczorowski ďalej prehlásil, že všetky inštitúcie, ktoré pracujú pod jeho vedením uznávajú prvenstvo a vrchnú moc prezidenta Wałęsy. Národná rada však ukončí svoju činnosť až potom, ako zo slobodnej vôle národa vzíde nový Sejm a Senát. Dočasná vláda v exile sa zmení na likvidačnú komisiu, ktorá ukončí činnosť všetkých exilových inštitúcií.

¹⁸ Tamže 102.

¹⁹ Texty prejavov všetkých citovaných činiteľov sú dostupné na internete.

Odobzdvávanie vecí aj inštitúcií sa musí uskutočniť najneskôr do 31. decembra 1991. V likvidačnej komisii mali mať zastúpenie aj delegáti nového prezidenta.

Prezidentské insígnie prinesené z Londýna ako symbol poľskej suverenity boli v zmysle dohody ponechané v Kráľovskom zámku. Protokol presne vymenoval odovzdané a prevzané insígnie. Išlo o originálnu zástavu, ktorú zo sebou z Kráľovského zámku zobral prezident Ignacy Mościcki, ďalej o tri kovové pečiatky s nadpisom „Prezident republiky,“ potom o originál ústavy z roku 1935 ručne napísaný na pergamene. Odovzdané boli aj tri kovové pečiatky s nápisom „Kancelária Senátu,“ ako aj pečať pre papierové tlačenie Kapituly Rádu bieleho orla, ako aj pečať pre potreby Kapituly Rádu obrodzenia Poľska (Polonia Restituta). Nakoniec balík insígnií prinesený z Londýna obsahoval aj samotný komplet vyznamenania Rádu Bieleho Orla v púzdre, ktorý používali predchádzajúci prezidenti republiky a taktiež aj komplet I. triedy Rádu obrodzenia Poľska.²⁰

Moderné demokratické a suverénne Poľsko prakticky vzniklo po demokratickej transformácii z Poľskej ľudovej republiky, ktorá sa udiala v zmysle dohôd za okrúhlym stolom. Táto štrukturálna transformácia (po poľsky: transformacja ustrojowa) sa realizovala na základe kontinuity medzi starým a novým režimom. Výsledky rokovaní za okrúhlym stolom boli v rámci novely ústavy z roku 1989 zakomponované do novely starej ľudovo-demokratickej ústavy. Na jej základe boli potom prijímané aj ostatné dôležité právne normy – napríklad nové volebné zákony. Napriek tomu sa nová moc po víťazstve Lecha Wałęsu v decembri 1990 pokúsila aspoň symbolicky odpútať od kontinuity s takzvaným ľudovým (ľudovo-demokratickým) Poľskom, ktoré inak nespomína ani preambula ústavy z roku 1997. Toto symbolické odpútanie sa, ktoré inak nemalo väčší vplyv na kontinuitu práva, bolo realizované práve s pomocou odovzdania prezidentských insígnií 22. decembra 1990 na Kráľovskom zámku vo Varšave. Išlo však predovšetkým o symboliku a nie celkom o právnu realitu. V každom prípade bola poľská verejnoprávna teória doplnená o nový (skôr staronový) symbolický prvok – o navrátené prezidentské insígnie. Text ústavy z roku 1935 taktiež nemal väčší vplyv na ústavodarné procesy po roku 1989. Dodnes sa za demokratickú medzivojnovú ústavu v Poľsku považuje skôr ústava z roku 1921. Tá sa však nestala vzorom pre ústavu z roku 1997 pre svoju štrukturálnu a mocenskú nevyváženosť.

²⁰ Komunikat Kancelarii cywilnej Prezydenta Rzeczpospolitej o przewiezieniu z Londynu insygniów prezydenckich na Zamek Królewski w Warszawie.

Literatura

DZIECIOŁOWSKI, Stanisław. *Parlament Polski podziemnej 1939-1945*. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa, 2004.

KALLAS, Marian. *Historia ustroju Polski X-XX. w.* Wydawnictwo Naukowa PWK, Warszawa, 1999.

KOVÁCS, István. *Piłsudski... Katyń Solidarita. Klíčové pojmy polských dějin 20. století*. Barrister and Principal, Praha, 2010.

MYŚLIŃSKI, Michał. *Klejnoty Rzeczypospolitej. Zawartość Skarbca Koronnego na Wawelu w świetle jego inwentarzy z lat 1475-1792*. Warszawa, 2007.

SUCHCITZ, Andrzej. Czym była Rzeczpospolita Londyńska?
www.msz.gov.pl/pl/p/rie_gb_pl/c/MOBILE/rzeczpospolita

Abstrakt:

Pol'ské korunovačné klenoty a prezidentské insígnie

Text se zabývá vlivem korunovačních klenotů na symboliku hlavy státu v republice. Použit je příklad Polské republiky. Podrobně se článek věnuje polským korunovačním klenotům a insígniím prezidenta republiky.

Klíčová slova: *Korunovační klenoty, prezident.*

Abstract:

Polish Coronation Jewels and Insignia of the President of the Republic

The text deals with the influence of the crown jewels on the symbolism of the head of state in the republic. An example of the Republic of Poland is used. The article deals in detail with the Polish crown jewels and insignia of the President of the Republic.

Keywords: *Coronation jewels, president.*

JEL: K40, N40

Prof. **Ivan Halász** PhD. Národná univerzita pre verejnú službu Budapešť, Maďarská akademie vied, Ústav práva Budapešť. halivan@freemail.hu.

PRÁVNÍ ASPEKTY DOBROVOLNÝCH SVAZKŮ OBCÍ

Petr Kolman, Ivo Svoboda

1. ÚVOD

Kterak je obecně známo, pro Českou republiku je příznačná rozdrobená sídelní struktura. Pro zajímavost v Česku tvoří téměř 90 % z celkového počtu obcí ty entity, které mají do dvou tisíc obyvatel. Vzhledem k citované roztržitosti obcí měla a nadále má v naší republice velký význam mimo jiné meziobecní spolupráce. V následujícím textu se zaměříme na právní aspekty dobrovolných svazků obcí (též DSO).

Územní samosprávné celky mají dle našeho právního řádu právem garantovanou možnost vzájemně spolupracovat. Toto právo neradno podceňovat, mj. vyplývá i z mezinárodně-právních dokumentů, přičemž zde nutno upozornit obzvláště na text čl. 10 Evropské charty místní samosprávy. Tady je garantováno právo místních orgánů (resp. místních samospráv) vzájemně spolupracovat a sdružovat se na úrovni, jak místní, tak i dokonce mezinárodní.

Konkrétně podle zákona o obcích, mají všechny naše obce právo být členy dobrovolného svazku obcí, a to za účelem ochrany a prosazování svých společných zájmů. Obce mohou formovat nové svazky obcí, avšak i vstupovat do svazků obcí již vytvořených. Členy svazku obcí mohou být ex lege jen obce – viz § 49 odst. 2 zákona o obcích. Zákon o krajích nadto výslovně stanoví, že kraje nemohou být členy svazku obcí.

Právo být členem dobrovolného svazku obcí je absolutním právem obce, žádný jiný subjekt nemůže obci zakázat nebo zamezit její vůli při rozhodnutí do svazku obce vstoupit.¹ Svazek obcí je právnickou osobou podle § 20 odst. 2 občanského zákoníku. Podle ustanovení § 38 odst. 1 zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů svazek obcí hospodaří s majetkem, jenž ze svého vlastního majetku vložily do svazku obcí jeho členské obce podle stanov příslušného svazku obcí. A dále pak s majetkem, který svazek obcí získal svou vlastní činností. Jako právnická osoba svazek obcí musí vést účetnictví v legálním režimu zákona o účetnictví² – viz ustanovení § 49 odst. 3 dnešního zákona o obcích.

¹ SABOL Aleš.: *Zákon o obcích (obecní zřízení) s komentářem a judikaturou*. Ostrava: CODEXIS Publishing 2018, s. 56, Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

² Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví

O citované participaci ve vznikajícím svazku obcí anebo o přistoupení, k již vzniklému svazku obcí rozhoduje zastupitelstvo obce (nikoliv rada obce či starosta) dle ustanovení § 84 odst. 2 písm. p) zákona o obcích.³

Svazek obcí nabývá právní osobnosti zápisem do rejstříku svazků obcí vedeného u krajského úřadu příslušného podle sídla svazku obcí. Do zmíněného rejstříku svazků obcí se ex lege zaznamenává den vzniku svazku obcí, den jeho zrušení s uvedením právního důvodu, den jeho zániku, název a sídlo svazku obcí, identifikační číslo osoby svazku obcí poskytnuté správcem základního registru právnických osob, podnikajících fyzických osob a orgánů veřejné moci, předmět činnosti svazku obcí, orgány, kterými svazek obcí jedná, a jméno, příjmení a adresa bydliště osob vykonávajících jejich působnost spolu s uvedením způsobu, jakým tento orgán svazek obcí zastupuje, a údaje o dni vzniku nebo zániku jejich funkce. Pro informační komplexnost dodejme, že rejstřík svazků obcí je ze zákona veřejný. Přičemž jeho součástí je sbírka listin, v níž jsou uloženy smlouva o vytvoření svazku obcí spolu se stanovami a změny těchto dokumentů.

Dodejme, že krajský úřad vede zmíněný rejstřík svazků obcí v rámci tzv. přenesené (nikoliv samostatné) působnosti. Příslušnost konkrétního krajského úřadu je odvozena dle sídla toho, kterého určitého svazku obcí.

2. K ČEMU JE SVAZEK DOBRÝ?

Předmětem činnosti svazku obcí mohou být ex lege zejména (neuzavřená množina):

- a) úkoly v oblasti školství, sociální péče, zdravotnictví, kultury, požární ochrany, veřejného pořádku, ochrany životního prostředí, cestovního ruchu a péče o zvířata,
- b) zabezpečování čistoty obce, správy veřejné zeleně a veřejného osvětlení, shromažďování a odvozu komunálních odpadů a jejich nezávadného zpracování, využití nebo zneškodnění, zásobování vodou, odvádění a čištění odpadních vod,
- c) zavádění, rozšiřování a zdokonalování sítí technického vybavení a systémů veřejné osobní dopravy k zajištění dopravní obslužnosti daného území,

³ Obdobně SABOL Aleš.: *Zákon o obcích (obecní zřízení) s komentářem a judikaturou*. Ostrava: CODEXIS Publishing 2018, s. 57

d) úkoly v oblasti ochrany ovzduší, úkoly související se zabezpečováním přestavby vytápění nebo ohřevu vody tuhými palivy na využití ekologicky vhodnějších zdrojů tepelné energie v obytných a jiných objektech ve vlastnictví obcí,

e) provoz lomů, pískoven a zařízení sloužících k těžbě a úpravě nerostných surovin,

f) správa majetku obcí, zejména místních komunikací, lesů, domovního a bytového fondu, sportovních, kulturních zařízení a dalších zařízení spravovaných obcemi.

Jak jsme již naznačili výše, jde o demonstrativní výčet, svazky obcí mohou konat i jiné úkoly k zabezpečení veřejných potřeb ve veřejném zájmu. Nutno zde ovšem dodržet také zásadu hospodárnosti a efektivnosti výkonu veřejné správy a je nezbytné, aby se jednalo o činnosti spadající do sektoru tzv. samostatné působnosti obce. Za upozornění ještě stojí, že objekt činnosti musí být vždy uveden ve stanovách svazku obcí.

Spolu s P. Průchou a Z. Koudelkou si dovoluujeme připomenout skutečnost, že se zřetelem na způsob zřizování dobrovolných svazků obcí a jejich prostorové situování včetně příslušných územních vazeb je přitom třeba zejména podtrhnout jejich oddělenost a odlišnost odsamotných „členských“ obcí. V právním slova smyslu se dobrovolné svazky obcí liší od obcí zejména tím, že zatímco obce jsou subjekty veřejné správy zřizované zákonem, svazky obcí jsou subjekty výkonu veřejné správy zřizované na základě zákona a v jeho mezích.⁴

3. STANOVY SVAZKU OBCE

Přílohou smlouvy o vytvoření svazku obcí musí být ze zákona povinně jeho stanovy, v nichž musí být uvedeno

a) název a sídlo členů svazku obcí,

b) název a sídlo svazku obcí a předmět jeho činnosti,

c) orgány svazku obcí, způsob jejich ustavování, jejich působnost a způsob jejich rozhodování včetně určení nejméně tříčlenného orgánu svazku obcí, který schvaluje účetní závěrku svazku obcí sestavenou k rozvahovému dni podle zákona o účetnictví,

d) majetek členů svazku obcí, který vkládají do svazku obcí,

e) zdroje příjmů svazku obcí,

⁴ KOUDELKA Zdeněk, ONDRUŠ Radek, PRŮCHA Petr. *Zákon o obcích (obecní zřízení). Komentář*. 4. vydání Praha: Linde 2009. s. 85, ISBN 978-80-7201-760-7.

- f) práva a povinnosti členů svazku obcí,
- g) způsob rozdělení zisku a podíl členů na úhradě ztráty svazku obcí,
- h) podmínky přistoupení ke svazku obcí a vystoupení z něj, včetně vypořádání majetkového podílu,
- i) obsah a rozsah kontroly svazku obcí obcemi, které svazek obcí vytvořily.

V souladu s P. Havlanem a J. Janečkem uvádím, že je zcela na členech svazku obcí, jaké orgány si zřídí. Stejně tak, jakým způsobem mají být ustavovány, taktéž skutečnost, jakou formou a v jakých věcech mají rozhodovat.⁵

Žádný právní předpis nestanoví minimální částku vkladu majetku do svazku obcí. Avšak právní úprava de facto presumuje, že obce určitý vklad do svazku obcí vloží. Povinnou součástí stanov je určení majetku členů svazku obcí, který vkládají do svazku obcí. Typ, způsob a hodnota vkladu je na rozhodnutí členů svazku. Určitě může jít z právního hlediska jednak o peněžitý, tak i nepeněžitý typ vkladu. Zákon nestanoví, že by nepeněžitý vklad musel být oceněn znaleckým posudkem, nicméně takový postup ovšem nutno obcím jednoznačně poradit.⁶

V souladu s výkladovým stanoviskem MVČR je dobré připomenout také skutečnost, že smlouva o vytvoření dobrovolného svazu obcí je veřejnoprávní smlouvou. A není v souladu se zákonem, aby o změně stanov dobrovolného svazu obcí rozhodl pouze některý z orgánů dobrovolného svazku obcí, navíc bez souhlasu všech členských obcí. Máme za to, že taková změna stanov musí být řádně schválena zastupitelstvy všech obcí.⁷

4. AKTUÁLNÍ OTAZNÍKY

V praxi se bylo možno setkat s dotazem, zda může být obec členem více svazku obcí?⁸
Z právního hlediska nic nebrání obci v tom, aby byla členem více svazků.

⁵ Srov. HAVLAN Petr, JANEČEK Jan. Komentář k § 50 zákona o obcích ASPI (lit.) WoltersKluwer, Praha anebo HAVLAN Petr, JANEČEK Jan. a kol. *Majetek územních samosprávných celků v teorii a praxi*. 2. vyd. Praha: Leges 2014, s. 112

⁶ Srov. HAVLAN Petr, JANEČEK Jan: Komentář k § 50 zákona o obcích ASPI (lit.) WoltersKluwer, Praha anebo HAVLAN Petr, JANEČEK Jan a kol. *Majetek územních samosprávných celků v teorii a praxi*. 2. vydání Praha: Leges 2014, s. 113

⁷ Viz Výkladové stanovisko Ministerstva vnitra č. j. MV – 73164-2/ODK-2015 ze dne 20. května 2015.

⁸ Dotaz se mj. vyskytl i v Příručce pro členy zastupitelstva obce po volbách v roce 2018, vydavatel SMOČR, Praha 2018, s.182 (zpracovatel kapitoly Ing. Lukáš Vlček)

Může být členem takového svazku i kraj? Jak jsme již předznamenalí výše, kraj ze zákona nesmí být členem takového svazku –zakazuje to ustanovení § 26 krajského zřízení a též ustanovení § 49 odst. 2 obecního zřízení. Takže členství kraje, byť by bylo vedeno sebeušlechtlejšími úmysly či i jinak ve veřejném zájmu, nepřichází z právního hlediska v úvahu. Tím samozřejmě nejsou vyloučeny jiné formy spolupráce kraje a obcí (resp. svazku obcí).

Kdo může členskou obec ve svazku reprezentovat? Musí to být vždy starosta či místostarosta? Právní úprava zde neobsahuje žádné relevantní omezení, tedy členskou obec může zastupovat kdokoliv, koho obec řádně zmocní. Nemusí se tedy výlučně jednat pouze a jen o starostu či místostarostu, jak se někdy mylně domnívá praxe.

Na úplný závěr připomeňme, že česká právní úprava svazky obcí koncipuje jako tzv. dobrovolné svazky obcí, což ve svém důsledku má za význam, že být členem svazku obcí je „právem“ českých, moravských a slezských obcí, a tedy rozhodně nikoliv jejich povinností.⁹

Literatura

HAVLAN, Petr, JANEČEK Jan. *Komentář k § 50 zákona o obcích ASPI* (lit.) Wolters Kluwer, Praha.

HAVLAN, Petr, JANEČEK, Jan a kol. *Majetek územních samosprávných celků v teorii a praxi*. 2. vydání Praha: Leges, 2014.

KOUDELKA, Zdeněk, ONDRUŠ, Radek, PRŮCHA, Petr. *Zákon o obcích (obecní zřízení). Komentář*. 4. vydání Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-760-7.

SABOL, Aleš.: *Zákon o obcích (obecní zřízení) s komentářem a judikaturou*. Ostrava: CODEXIS Publishing, 2018. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

⁹ KOUDELKA, Zdeněk, ONDRUŠ, Radek, PRŮCHA, Petr. *Zákon o obcích (obecní zřízení). Komentář*. 4. vydání Praha: Linde, 2009. s. 89, ISBN 978-80-7201-760-7.

Abstrakt:

Právní aspekty dobrovolných svazků obcí

Článek se zabývá vybranými právními aspekty problematiky dobrovolného svazku obcí. Analyzuje současné právní problémy týkající se institutu svazku obcí. Například zastupování obce ve svazku obcí.

Klíčová slova: Správní právo, veřejné právo, dobrovolný svazek obcí, starosta.

Abstract:

Legal Aspects of Voluntary Associations of Municipalities

The presented article entitled *Administrative Law – Selected Legal Aspects of Voluntary Associations of Municipalities* – addresses selected legal aspects of this issue. It is from the area of territorial self-regulation in the Czech Republic. It analyzes the current legal problems concerning the institute of volunteer associations of municipalities. Both from the point of view of today's legislation, as well as the *de lege ferenda* considerations. For example, the article solves the question of who can represent a member community in a Association of Municipalities? Does it always have to be a Mayor or vice-mayor? The legal regulation does not contain any relevant limitations here, so the member community can represent any one whom the municipality empties properly. Therefore, it is not necessary to deal exclusively with the Mayor or vice-mayor, as he sometimes mistakenly believes in practice.

Keywords: Administrative law, public law, voluntary associations of municipalities, mayor.

JEL: K40, N40

JUDr. **Petr Kolman**, Ph.D., Vysoká škola Ambis, Lindnerova 1, 180 00 Praha, člen Legislativní a organizační komise Rady Jihomoravského kraje. pkolman@post.cz

Doc. JUDr. PhDr. **Ivo Svoboda**, Ph.D., Vysoká škola Ambis, Lindnerova 1, 180 00 Praha, Akadémia Policajného zboru v Bratislavě. ivo.svoboda@ambis.cz

PRÁVNÁ ISTOTA (NIELEN) V JUDIKATÚRE SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE V KONTEXTE ODPOČTOV DPH

Milan Hodás

ÚVOD¹

Oblasť DPH je dlhodobou citlivou a zložitou oblasťou právnej regulácie. Ide nielen o zložité právne interakcie, ale aj nemalý dopad na verejný rozpočet jednotlivých členských štátov Európskej únie, ako aj na rozpočet Európskej únie, či súkromné rozpočty jednotlivých hospodárskych subjektov. A tak nečudo, že právna úprava DPH a jej aplikácia je mimoriadne senzitívna na korektný obsah regulácie, ale aj korektnú a exaktnú aplikáciu zodpovedajúcu elementárnym princípom demokratického právneho štátu, ako je právna istota a oprávnená dôvera v právo, čo sú princípy ku ktorým sa hlásia jednotlivé členské štáty Európskej únie, ako aj samotná únia.²

Pre správne ekonomické fungovanie hospodárskych subjektov je nevyhnutné, aby tak dôležitá položka, akou sú záväzky a práva vyplývajúce zo systému pravidiel DPH boli dostatočne prediktabilné, exaktné (jednoznačné) a aj predvídateľne a presne uplatňované. Tieto požiadavky musia byť uplatnené pomerne širokospektrálne, a to od relatívne triviálnej potreby poznať výšku sadzby DPH pre jednotlivé tovary a služby, až po zložitejšie pravidlá týkajúce sa administrácie (daňových hlásení, evidencie daňových dokladov), či pravidiel pre odpočet DPH na vstupe a pravidiel pre odvedenie DPH na výstupe pri vnútroštátnych, či cezhraničných obchodoch. A ako inak, všetko je ešte zložitejšie, keď zohľadníme komunitárny (či lepšie povedané dnes už „únijný“) rozmer problematiky.

Spoločný trh umožňujúci slobodný pohyb tovar, služieb, pracovníkov a kapitálu má nemalý vplyv i na systém DPH. Pohyb tovarov a služieb medzi členskými štátmi Európskej únie nevyhnutne implikuje potrebu únijných pravidiel. Z tohto dôvodu dochádza na úrovni Európskej únie k prijatiu niekoľkých smerníc harmonizujúcich oblasť regulácie DPH. V súčasnosti je základom právnej úpravy DPH na úrovni Európskej únie Smernica

¹ Tento článok je čiastkovým výsledkom riešenia projektu GAČR „Odhalování temného koutu legislativního procesu: Příprava návrhů zákonů exekutivou“, reg. č. 17-03806S.

² Vid' napr. FRENZ, W.: *Europarecht*, Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag 2016, s. 265 a nasl.

Rady 2006/112/ES z 28. novembra 2006 o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty (Ú. v. EÚ L 347, z 11. decembra 2006).

Prijatím sekundárneho práva však regulácia na úrovni Európskej únie nekončí. Šedá je teória a žitá zlatý strom sa zelená, ako hovorí klasik,³ a tak sa „k slovu“ dostáva i judikatúra Súdneho dvora Európskej únie snažiaca sa reagovať na neuralgické body uplatňovania právnej úpravy DPH a odstraňovať „biele miesta“ nepokryté, či nedostatočne pokryté reguláciou. Výňatok z tejto judikatúry Súdneho dvora Európskej únie sa pokúsím priblížiť v tomto článku.

1. ZÁSADA DAŇOVEJ NEUTRALITY DPH

Podstatou systému DPH je jej výber na každom hospodárskom stupni. Spoločný systém Európskej únie pre DPH následne zaručuje neutralitu, pokiaľ ide o daňové bremeno všetkých hospodárskych činností bez ohľadu na účel a výsledky týchto činností.... V rámci podnikateľského reťazca je tak umožnené tzv. odpočítanie dane, vďaka ktorému sa platiteľ dane (hospodársky subjekt) môže zbaviť dane uplatnenej na predchádzajúcom stupni obchodného reťazca. Týmto systémom odpočtov DPH na vstupe sa zabezpečuje reálna aplikácia zásady neutrálneho dopadu dane z pridanej hodnoty na podnikateľa.

Ako už bolo naznačené, právnym základom odpočtu DPH je sekundárne právo Európskej únie, no i judikatúra Súdneho dvora Európskej únie. Podľa článku 167 Smernice Rady 2006/112/ES z 28. novembra 2006 o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty (Ú.v. EÚ L 347 z 11.12.2006) právo odpočítať daň vzniká vtedy, keď vzniká daňová povinnosť v súvislosti s daňou, ktorá je odpočítateľná. Súdny dvor Európskej únie v tejto súvislosti dlhodobo konštantne judikuje, že právo na odpočítanie dane uvedené v čl. 167 DPH smernice je neoddeliteľnou súčasťou mechanizmu DPH a v zásade nemôže byť obmedzené.

Toto právo sa osobitne uplatňuje bezprostredne na všetky dane zaťažujúce transakcie uskutočnené na vstupe. Systém odpočítania má za cieľ celkovo zmierniť záťaž, ktorú pre podnikateľa predstavuje DPH splatná alebo zaplatená pri výkone všetkých jeho hospodárskych činností. Spoločný systém DPH takto zaručuje neutralitu vo vzťahu k daňovému bremenu všetkých hospodárskych činností, bez ohľadu na účely a výsledky

³ „Gau teurerer Freund, ist alle Theorie, und grün des Lebens goldner Baum.“ Pozri: GOETHE, J. W.: Faust, C.H. Beck, München 1986, s. 66.

týchto činností, a to pod podmienkou, že uvedené činnosti v zásade samy podliehajú DPH (pozri napríklad judikát Súdneho dvora EÚ C-159/17, body 29 a 30).⁴

2. FORMÁLNE A MATERIÁLNE PODMIENKY PRE ODPOČET DPH - PRIESTOR PRE APLIKAČNÉ PROBLÉMY

Právo na odpočítanie DPH na vstupe je podmienené splnením stanovených formálnych a materiálnych podmienok. Formálnou podmienkou je napríklad existencia dokladu o zdaniteľnom plnení (faktúra od dodávateľa v tuzemsku, faktúra od dodávateľa z iného členského štátu Európskej únie pri intrakomunitárnom nadobudnutí tovaru, dovozný doklad pri dovoze tovaru potvrdený colným orgánom, doklad o preprave tovaru, ako napr. nákladný list CMR, nákladný list CIM, lodný konosament a pod.). Materiálnym predpokladom pre odpočítanie DPH je preukázanie materiálnej (reálnej) existencie zdaniteľného plnenia odrážajúceho riadne ekonomické dôvody.

V praxi je problematika formálnych a materiálnych podmienok pre odpočet DPH spojená s mnohými aplikačnými problémami, ktoré vedia mať fatálne dôsledky, či už pre podnikateľské subjekty, alebo pre verejné rozpočty. Na hospodárske subjekty sú častokrát daňovými orgánmi kladené nemalé požiadavky týkajúce sa obozretnosti, preverovania obchodných partnerov z dôvodu riadneho výberu a riadneho stanovovania daňových povinností v oblasti DPH. A práve v tejto oblasti sú pravidlá a požiadavky kladené na hospodárske subjekty nie vždy dostatočne čitateľné a prediktabilné.

Nie je potrebné zdôrazňovať, že ide o mimoriadne citlivú oblasť podnikania. Peňažné prostriedky, ktoré si titulom nadmerného odpočtu uplatňuje platiteľ dane patria do jeho majetkového substrátu, a do momentu ich vyplatenia predstavujú verejnoprávnu pohľadávku platiteľa dane voči štátu.⁵ Ako v tejto súvislosti uvádza Ústavný súd Českej republiky: „*Povinnosť zaplatiť daň alebo jej príslušenstvo bezpochyby predstavuje zásah do majetkovej sféry daňového subjektu, lebo sa tým jeho majetok znižuje o čiastku, ktorú bude povinný zaplatiť. Povinnosť strpieť zadržovanie nadmerných odpočtov má tiež priame*

⁴ Podobne viď bod 39. rozsudku Súdneho dvora Európskej únie z 21. júna 2012 v spojených veciach C-80/11 a C-142/11 vo veci Mahagében Kft.): Režim odpočtov má za cieľ úplne zbaviť podnikateľa bremena DPH splatnej alebo zaplatenej v rámci všetkých jeho hospodárskych činností. Spoločný systém DPH následne zaručuje neutralitu, pokiaľ ide o daňové bremeno všetkých hospodárskych činností bez ohľadu na účel a výsledky týchto činností... (viď bod 39. rozsudku Súdneho dvora Európskej únie z 21. júna 2012 v spojených veciach C-80/11 a C-142/11 vo veci Mahagében Kft.).

⁵ ŠTRKOLEC, M.: Zneužívanie systému dane z pridanej hodnoty – perspektívy a výzvy, in: BABČÁK, V., POPOVIČ, A., ROMÁNOVÁ, A. (eds.): II. slovensko-české dni daňového práva, Daňové raje a zneužívanie daňového systému, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta 2018, s. 265.

dopady na majetkové pomery daňového subjektu, keďže tento so svojimi finančnými prostriedkami nemôže nakladať. Táto situácia môže viesť k rôznym nežiadúcim dôsledkom, ako napr. zosplatnenie existujúcich úverov, či nutnosť vstupovať do nových právnych vzťahov za účelom prežitia tejto nepriaznivej finančnej situácie. ... Zadržovanie nadmerných odpočtov je teda nesporne tiež zásahom do majetkových práv daňového subjektu.“⁶

Štátna moc si preto pri stanovení a vyberaní daní a poplatkov musí počínať v medziach stanovených zákonom. Ak existuje zákonný zásah do základného práva, môže byť takýto zásah pri splnení určitých podmienok legitímny, teda ospravedlnený. V podmienkach materiálneho právneho štátu je toto ustanovenie potrebné navyše interpretovať nielen v tom zmysle, že orgán verejnej moci je oprávnený uplatniť voči jednotlivcovi zákonom konštituovanú právomoc akýmkoľvek spôsobom, ale je potrebné ho interpretovať v materiálnom zmysle, t.j. tak, aby orgán verejnej moci pri výkone svojej právomoci čo najviac rešpektoval ochranu základných práv jednotlivca. [porovnaj nález sp. zn. II. ÚS 703/06 zo dňa 21. 4. 2009 (N 92/53 SbNU 181) či obdobne nález sp. zn. IV. ÚS 29/05 zo dňa 1. 6. 2005 (N 113/37 SbNU 463)].⁷ Napríklad zadržovanie nespornej čiastky nadmerného odpočtu DPH je preto porušením vlastníckeho práva.⁸

Ako konštatuje Ústavný súd Slovenskej republiky v Náleze II. ÚS 152/2018 z 11. júla 2018, pri rozhodovaní orgánov verejnej moci o právach a povinnostiach fyzických osôb a právnických osôb v konkrétnom právom upravenom procese je nevyhnutné akcentovať princípy demokratického právneho štátu formujúce každé konanie. Tieto princípy nachádzame v ústave v čl. 46 a nasl. (právo na súdnu a inú právnu ochranu), ako aj v čl. 6 ods. 1 dohovoru (právo na spravodlivý proces).

Z nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky II. ÚS 878/2014 z 11. júna 2015 vyplýva, že: „jeden zo základných princípov ústavne aprobovaného postupu konajúceho orgánu verejnej moci a ochranou účastníkov konania pred svojvôľou konajúceho orgánu verejnej moci, je princíp, podľa ktorého je povinnosťou orgánov verejnej moci disponujúcich právomocou rozhodovať v konaní upravenom všeobecne záväznými právnymi predpismi o právach, právom chránených záujmoch a povinnostiach fyzických osôb a právnických osôb (t. j. aj výboru) zistiť správne a v dostatočnom rozsahu skutkový stav v nimi rozhodovanej veci (bez ohľadu na jej prípadnú náročnosť) a s tým je spojená povinnosť

⁶ Pozri bod 28 rozsudku Ústavného súdu Českej republiky z 22. februára 2019 II. ÚS 819/18.

⁷ Pozri bod 27 rozsudku Ústavného súdu Českej republiky z 22. februára 2019 II. ÚS 819/18.

⁸ Pozri bod 36 rozsudku Ústavného súdu Českej republiky z 22. februára 2019 II. ÚS 819/18.

riadne odôvodniť svoje rozhodnutie [a teda zároveň konkretizovať v odôvodnení rozhodnutia dôkazy, ktoré vykonal, zdroj toho ktorého dôkazu, akými úvahami bol vedený pri hodnotení dôkazov a ako sa vyrovnal s ťažiskovými návrhmi a námietkami účastníkov“.

Nemožno tiež nespomenúť, že podľa ustálenej judikatúry Súdneho dvora Európskej únie tak základná zásada neutrality DPH vyžaduje, aby odpočítanie tejto dane zaplatenej na vstupe bolo priznané, pokiaľ sú splnené hmotnoprávne požiadavky, a to aj napriek tomu, že zdaniteľné osoby opomenuli niektoré formálne požiadavky (rozsudky z 12. júla 2012, EMS-Bulgaria Transport, C-284/11, EU:C:2012:458, bod 62 a citovaná judikatúra, ako aj z 9. júla 2015, Salomie a Oltean, C-183/14, EU:C:2015:454, bod 58 a citovaná judikatúra). Pozri bod 45 rozsudku ESD C-332/15.

3. INTRAKOMUNITÁRNE DODANIE A OSLOBODENIE OD DPH

Veľa aplikačných problémov pri stanovovaní daňových povinností v oblasti DPH vzniká pri tzv. intrakomunitárnom dodaní a s tým súvisiacom oslobodení od DPH. Podľa článku 138 ods. 1 smernice Rady 2006/112/ES z 28. novembra 2006 o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty (Ú. v. EÚ L 347, z 11. decembra 2006) členské štáty oslobodia od dane dodanie tovaru odoslaného alebo prepraveného do miesta určenia mimo ich územia, ale v rámci Spoločenstva predávajúcim, nadobúdateľom alebo na ich účet, uskutočnené pre inú zdaniteľnú osobu alebo nezdaniteľnú právnickú osobu konajúcu ako takú v inom členskom štáte, než je členský štát, v ktorom sa odoslanie alebo preprava tovaru začala.

Cieľom ustanovení vyššie citovanej smernice o DPH upravujúcich cezhraničné odosielanie tovarov je výkon tzv. zásady štátu určenia. Podľa tejto zásady sa musí zabezpečiť, aby sa DPH ako spotrebná daň zaplatila v členskom štáte konečnej spotreby. Z tohto dôvodu sa v prípade cezhraničného dodania sa nadobudnutie tovaru zdaňuje v krajine určenia. S cieľom zamedziť dvojitému zdaneniu sa dodanie toho istého tovaru musí najskôr oslobodiť v štáte pôvodu.⁹ Dodanie v rámci Spoločenstva a nadobudnutie v rámci Spoločenstva teda predstavujú jedno a to isté hospodárske plnenie.¹⁰

⁹ Pozri body 23 až 25 návrhov generálnej advokátky vo veci EMAG Handel Eder, C-245/04.

¹⁰ Rozsudky Súdneho dvora Európskej únie z 27. septembra 2007, Teleos a i. (C-409/04, EU:C:2007:548, body 23 a 24); z 18. novembra 2010, X (C-84/09, EU:C:2010:693, bod 28), a z 26. júla 2017, Toridas (C-386/16, EU:C:2017:599, bod 31).

4. INTRAKOMUNITÁRNE DODANIE A URČENIE POHYBLIVEJ DODÁVKY

Podstata pravidla upravujúceho oslobodenie intrakomunitárneho dodania od DPH je jednoduchá – od DPH je oslobodené plnenie v štáte pôvodu plnenia a zdaňované v štáte dodania.

Problémy však nastanú, ak existuje viac dodaní (dodávateľský reťazec), ale tovar sa prepravuje len v rámci jedinej prepravy (od prvého k poslednému článku dodávateľského reťazca) (reťazová transakcia, reťazový obchod, pri ktorom sa tovar neprekladá, neskladuje, no počas jednej prepravy dôjde k viacerým predajom tovaru). V tomto prípade totiž prichádza do úvahy viacero dodávok tovaru v rámci Spoločenstva, ale oslobodenie od dane na základe článku 138 smernice o DPH sa môže vzťahovať len na jedno dodanie.¹¹ Dodaním tovaru v rámci Spoločenstva oslobodeným od dane sa pritom určuje miesto nasledujúcich a predchádzajúcich dodaní v dodávateľskom reťazci.¹² Toto miesto sa v súlade s článkom 32 prvým odsekom smernice o DPH nachádza v prípade všetkých dodaní, ktoré predchádzajú dodaniu v rámci Spoločenstva oslobodenému od dane, v štáte pôvodu a v prípade všetkých neskorších dodaní v štáte určenia.¹³ Rozhodujúce preto je, ku ktorému z dodaní v dodávateľskom reťazci možno priradiť cezhraničnú prepravu, ktorá bude oslobodená od dane.¹⁴

Priradenie cezhraničnej prepravy k dodaniu v rámci reťazového predaja –k jednému z dvoch, či viacerých dodaní - sa musí podľa judikatúry Súdneho dvora vykonať na základe podrobného posúdenia všetkých osobitných okolností jednotlivého prípadu.¹⁵

V prípade reťazových plnení je najmä potrebné zohľadniť, prostredníctvom koho alebo na koho účet sa preprava vykoná.¹⁶

¹¹ Pozri rozsudky Súdneho dvora Európskej únie z 26. júla 2017, Toridas (C-386/16, EU:C:2017:599, bod 34) a zo 6. apríla 2006, EMAG Handel Eder (C-245/04, EU:C:2006:232, bod 45), ako aj moje návrhy vo veciach AREX CZ (C-414/17, EU:C:2018:624, bod 55) a EMAG Handel Eder (C-245/04, EU:C:2005:675, bod 35).

¹² Pozri rozsudok Súdneho dvora Európskej únie zo 6. apríla 2006 vo veci EMAG Handel Eder (C-245/04, EU:C:2005:675, bod 50).

¹³ Pozri rozsudok Súdneho dvora Európskej únie zo 6. apríla 2006 vo veci EMAG Handel Eder (C-245/04, EU:C:2005:675, bod 50).

¹⁴ Pozri bod 24. návrhov generálnej advokátky prednesených 3. októbra 2019 vo veci C-401/18 Herst, s.r.o. proti Odvolaciemu finančnému riaditeľstvu.

¹⁵ Pozri rozsudky Súdneho dvora Európskej únie z 21. februára 2018, Kreuzmayr (C-628/16, EU:C:2018:84, bod 32); z 26. júla 2017, Toridas (C-386/16, EU:C:2017:599, bod 35); z 27. septembra 2012, VSTR (C-587/10, EU:C:2012:592, bod 32); zo 16. decembra 2010, Euro Tyre Holding (C-430/09, EU:C:2010:786, bod 27), ako aj moje návrhy vo veciach AREX CZ (C-414/17, EU:C:2018:624, bod 58 a nasl.) a EMAG Handel Eder (C-245/04, EU:C:2005:675, bod 56).

Súdny dvor Európskej únie zároveň zdôrazňuje, že pojmy, ktoré vymedzujú daňové povinnosti v zmysle smernice o DPH (napr. pojem „dodanie tovaru“) je potrebné vykladať autonómne a jednotne spôsobom vlastným právom Európskej únie.¹⁷

Z judikatúry Súdneho dvora Európskej únie takisto vyplýva, že pojem „dodanie tovaru“ sa nevzťahuje na prevod vlastníctva spôsobmi, ktoré upravuje uplatniteľná vnútroštátna právna úprava, ale zahŕňa každý prevod hmotného majetku jednou stranou, ktorá splnomocní druhú stranu fakticky s ním disponovať, akoby bola vlastníkom tohto majetku (rozsudok z 3. júna 2010, De Fruytier, C-237/09, EU:C:2010:316, bod 24 a citovaná judikatúra).¹⁸

Prevod práva nakladať s hmotným majetkom ako majiteľ nevyžaduje, aby strana, na ktorú bol tento majetok prevedený, ho fyzicky držala, ani aby uvedený majetok bol k nej fyzicky prepravený a/alebo aby jej bol fyzicky doručený (uznesenie z 15. júla 2015, Itales, C-123/14, neuvverejnené, EU:C:2015:511, bod 36).

Z judikatúry Súdneho dvora Európskej únie týkajúcej sa výkladu článku 138 ods. 1 smernice o DPH vyplýva, že pokiaľ ide o transakciu, ktorá tvorí reťazec dvoch po sebe idúcich dodaní, ktoré viedli iba k jednej preprave v rámci Spoločenstva, možno prepravu v rámci Spoločenstva priradiť jednému z dvoch dodaní a iba toto dodanie tak bude oslobodené podľa tohto ustanovenia, a že na účely určenia, ktorému z oboch dodaní treba priradiť prepravu v rámci Spoločenstva, treba vykonať celkové posúdenie všetkých osobitných okolností vo veci samej. Na účely tohto posúdenia je najmä potrebné určiť, v ktorom momente bolo druhýkrát prevedené právo nakladať s tovarom ako vlastníkom na konečného príjemcu. Za predpokladu, že by sa druhý prevod tohto práva, teda druhé dodanie, uskutočnil skôr ako preprava v rámci Spoločenstva, nemožno o takejto preprave hovoriť v súvislosti s prvým dodaním uskutočneným v prospech prvého nadobúdateľa (pozri v tomto zmysle rozsudok z 26. júla 2017, Toridas, C-386/16, EU:C:2017:599, body 34 až 36, ako aj citovanú judikatúru).¹⁹

Čo však v situácii, keď daňové subjekty nesprávne určili pohyblivú dodávku? Opäť prichádza k slovu Súdny dvor Európskej únie. Za predpokladu, že dodaním v rámci Spoločenstva je konečné dodanie v rámci reťazca po sebe nasledujúcich dodaní,

¹⁶ Pozri rozsudok Súdneho dvora Európskej únie zo 16. decembra 2010, Euro Tyre Holding (C-430/09, EU:C:2010:786, bod 40 *in fine*).

¹⁷ Pozri napr. bod 22 rozsudku Súdneho dvora Európskej únie z 3. júna 2010 vo veci De Fruytier, C-237/09).

¹⁸ Pozri bod 86 rozsudku Súdneho dvora Európskej únie z 20. júna 2018 vo veci C-108/17 Enteco Baltic.

¹⁹ Pozri bod 70 rozsudku Súdneho dvora Európskej únie z 19. decembra 2019 vo veci C-414/17 AREX.

pri ktorých došlo len k jedinej preprave v rámci Spoločenstva, nemôže konečný nadobúdateľ odpočítať od DPH, ktorú má zaplatiť, sumu DPH bezdôvodne zaplatenú za tovar, ktorý mu bol dodaný v rámci dodania vo vnútri Spoločenstva oslobodeného od dane, len na základe nesprávnej faktúry poskytnutej dodávateľom (pozri v tomto zmysle rozsudok z 21. februára 2018, Kreuzmayr, C-628/16, EU:C:2018:84, bod 44).²⁰

Naopak tento nadobúdateľ môže žiadať vrátenie dane, ktorú neoprávnene zaplatil dodávateľovi, ktorý vystavil nesprávnu faktúru, v súlade s vnútroštátnym právom (rozsudok z 21. februára 2018, Kreuzmayr, C-628/16, EU:C:2018:84, bod 48 a citovaná judikatúra). V prípade, že dotknutý dodávateľ zaplatil DPH do štátnej pokladnice a vrátenie DPH nadobúdateľovi je zo strany tohto dodávateľa nemožné alebo neprímerane zložité okrem iného v prípade insolventnosti tohto dodávateľa, zásada efektivity môže vyžadovať, aby sa tento nadobúdateľ obrátil so žiadosťou o vrátenie priamo na daňové orgány (pozri v tomto zmysle rozsudok z 11. apríla 2019, PORR Építési Kft. , C-691/17, EU:C:2019:327, bod 42 a citovaná judikatúra).²¹

5. INŠTITÚT ZÁKAZU ZNEUŽITIA PRÁVA – ABUSUS IURIS

System odpočtov DPH je spätý s veľmi kreatívnym prístupom aplikačnej praxe, a to tak na strane orgánov verejnej moci, ako aj na strane hospodárskych subjektov. Zložitosť niektorých ekonomických operácií pri tzv. reťazových obchodoch vytvára priestor pre zneužitie práva, či explicitné daňové podvody. Na jednej strane v daňovej oblasti všeobecne platí, že neexistuje žiadna povinnosť podnikateľ takým spôsobom, aby sa zvýšil daňový príjem štátu. Daňoví poplatníci si teda môžu svoje podnikanie usporiadať tak, aby si znížili svoju daňovú povinnosť. Na druhej strane však táto sloboda existuje len v rozsahu legálnych možností stanovených režimom DPH.²²

V našom právnom poriadku platí stará zásada, podľa ktorej právo nemôže vzniknúť z bezprávia, teda na právnom úkone, ktorý nepožíva právnu ochranu, nemožno zakladať iné práva (*ex iniuria ius non oritur*).²³ Zneužitie práva predstavuje prekročenie hraníc práva a znamená protiprávnosť.

²⁰ Pozri bod 40. rozsudku Súdneho dvora Európskej únie z 10. júla 2019 vo veci C-273/18, Kuršu Zeme.

²¹ Pozri bod 41. rozsudku Súdneho dvora Európskej únie z 10. júla 2019 vo veci C-273/18, Kuršu Zeme.

²² Pozri bod 35 rozsudku Najvyššieho správneho súdu Českej republiky 5 Asf 75/2011 z 12. decembra 2012.

²³ V tejto súvislosti viď. napr. rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky II. ÚS 346/08.

Zásada zákazu zneužitia práva je v slovenskom daňovom zákonodarstve najmä nepriamo načrtnutá nielen v § 3 ods. 6 veta druhá Daňového poriadku, ale aj v § 50a zákona č. 595/2003 Z.z. o dani z príjmov.

Podľa § 3 ods. 6 Daňového poriadku v citovanom znení pri uplatňovaní osobitných predpisov pri správe daní sa berie do úvahy skutočný obsah právneho úkonu alebo inej skutočnosti rozhodujúcej pre zistenie, vyrubenie alebo vybratie dane. Na právny úkon alebo inú skutočnosť rozhodujúcu pre zistenie, vyrubenie alebo vybratie dane, ktoré nemajú ekonomické opodstatnenie a ktorých výsledkom je účelové obchádzanie daňovej povinnosti alebo získanie takého daňového zvýhodnenia, na ktoré by inak nebol daňový subjekt oprávnený, alebo ktorých výsledkom je účelové zníženie daňovej povinnosti, sa pri správe daní neprihliada.

Ako v tejto súvislosti uvádza Najvyšší správny súd Českej republiky, (h)lavný účel situácie navodenej daňovým subjektom je potrebné hľadať na základ skutočného obsahu ním vykonaných úkonov, pričom úničné ani vnútroštátnej právo nebráni tomu, aby i založenie obchodnej spoločnosti bolo v daňovom konaní za určitých okolností považované za v rozpore so zákazom zneužitia práva. Právny poriadok nemôže poskytnúť právnu ochranu zneužívajúcim praktikám, ktoré nie sú uskutočnené v rámci obvyklých obchodných transakcií, a to ani vtedy, pokiaľ je činnosť daňového subjektu v súlade so striktným formalistickým výkladom príslušných predpisov daňového práva.²⁴

Zatiaľ čo v prípade preukazovania vzniku práva na odpočítanie dane (vychádzajúc najmä z § 3 ods. 2 zákona o DPH) zaťažuje dôkazné bremeno v zmysle § 24 ods. 1 Daňového poriadku zásadne daňový subjekt, ktorý si uvedené právo uplatnil, v prípade preukazovania zneužitia práva (najmä § 3 ods. 6 Daňového poriadku) je dôkazné bremeno len na správcovi dane.²⁵

Doktrína vytvorená Súdnym dvorom Európskej únie pre aplikáciu inštitútu zákazu zneužitia práva v oblasti DPH vyžaduje splnenie dvoch podmienok: objektívnej podmienky – plnenia viedli k získaniu daňovej výhody v rozpore s cieľmi smernice a subjektívnej podmienky – podľa ktorej hlavným cieľom plnení bolo získanie daňovej výhody. Len správca dane pritom znáša dôkazné bremeno, že uvedené podmienky boli splnené (pozri napr. bod. 58. – 60. návrhov generálneho advokáta vo veci C-251/16 vo veci

²⁴ Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky

²⁵ V tejto súvislosti pozri napr. bod 31. rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 20. februára 2018 sp. zn.: 1 Sžfk/22/2016, ECLI:SK:NSSR:2018:3015200576.1

Cussens, rovnako tiež bod 31. rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 20. februára 2018, sp. zn. 1Sžfk/22/2018).

Ako uvádza generálny advokát M. Bobek v návrhoch o veci C-251/16 vo veci Cussens zo 7. septembra 2017, subjektívne kritérium je potrebné uplatňovať reštriktívne a v súlade s prístupom použitým vo veciach, akými sú Halifax a RBS. Pokiaľ predmetné plnenia môžu mať nejaké iné ekonomické vysvetlenie ako dosiahnutie daňovej výhody, kritérium nie je splnené. Tento prístup nielenže odráža prevládajúcu judikatúru Súdneho dvora Európskej únie, ale je tiež v súlade so zásadou zákonnosti, ktorá „platí s osobitným dôrazom v prípade, keď ide o právnu úpravu, z ktorej môžu vyplynúť finančné náklady, aby sa umožnilo dotknutým osobám poznať s istotou rozsah povinností, ktoré im táto úprava stanovuje.

Rovnako právna teória upozorňuje: „Sú to práve správcovia dane, ktorí musia preukazovať, že sa daňový subjekt zavinene podieľal na daňovom úniku. Až subjektívna stránka konania daňového subjektu vytvára predpoklad príslušného daňového inštitútu pre obmedzenie daňových oprávnení daňového subjektu.“²⁶

6. SMERNICA RADY (EÚ) 2018/1910

Niektoré problémy riešiacie právnu istotu v oblasti odpočtov DPH rieši smernica Rady (EÚ) 2018/1910 zo 4. decembra 2018, ktorou sa mení smernica 2006/112/ES, pokiaľ ide o harmonizáciu a zjednodušenie určitých pravidiel v systéme dane z pridanej hodnoty pre zdaňovanie obchodu medzi členskými štátmi. V súvislosti s cezhraničnými reťazovými obchodmi a priradovaním oslobodenia od DPH konkrétnej dodávke sa stanovuje pravidlo, aby sa uvedenie identifikačného čísla pre DPH nadobúdateľa tovaru v systéme výmeny informácií o DPH (systém „VIES“), ktoré mu pridelil iný členský štát Európskej únie ako členský štát začatia prepravy tovaru, stalo spoločne s podmienkou prepravy tovaru mimo členského štátu dodania hmotnoprávnou, a nie formálno-právnou podmienkou pre uplatnenie oslobodenia od DPH.²⁷

²⁶ Pozri SÁBO, J.: Nachádzanie dôkazov, správa daní a daňové úniky; in: 1. Slovensko-České dni daňového práva, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta 2017, s. 314.

²⁷ Pozri recitál 7 smernice Rady (EÚ) 2018/1910 zo 4. decembra 2018, ktorou sa mení smernica 2006/112/ES, pokiaľ ide o harmonizáciu a zjednodušenie určitých pravidiel v systéme dane z pridanej hodnoty pre zdaňovanie obchodu medzi členskými štátmi.

Ak sa ten istý tovar dodáva v dodaniach nasledujúcich po sebe a tento tovar bol odoslaný alebo prepravený z jedného členského štátu do druhého členského štátu priamo od prvého dodávateľa konečnému nadobúdateľovi v reťazci, odoslanie alebo preprava sa pripíše len dodaniu uskutočnenému pre sprostredkujúci subjekt. Odchyľne sa odoslanie alebo preprava pripíše len dodaniu tovaru, ktoré uskutočnil sprostredkujúci subjekt, ak tento sprostredkujúci subjekt oznámil svojmu dodávateľovi identifikačné číslo pre DPH, ktoré mu prideliť členský štát, z ktorého sa tovar odoslal alebo prepravil.²⁸

Podľa nového znenia článku 138 smernice 2006/112/ES, teda členské štáty oslobodia od dane dodanie tovaru odoslaného alebo prepraveného do miesta určenia mimo ich príslušného územia, ale v rámci Spoločenstva, predávajúcim alebo nadobúdateľom, alebo na ich účet, ak sú splnené tieto podmienky:

- a) tovar je dodaný inej zdaniteľnej osobe alebo nezdaniteľnej právnickej osobe konajúcej ako takej v inom členskom štáte, než je členský štát, v ktorom sa odoslanie alebo preprava tovaru začala;
- b) táto zdaniteľná osoba alebo nezdaniteľná právnická osoba, ktorej sa dodanie uskutoční, je identifikovaná na účely DPH v inom členskom štáte, než je členský štát, v ktorom sa odoslanie alebo preprava tovaru začala, a uviedla toto identifikačné číslo pre DPH dodávateľovi.

ZÁVER

Volatilita, neistota je prirodzenou súčasťou podnikania. Hovoríme i o tzv. podnikateľskom riziku, alebo aj ľudovo „risk je zisk“. Naopak, v prípade právneho poriadku je právna istota imanentnou vlastnosťou, *conditio sine qua non*. Zdá sa, že je mimoriadne náročné dosiahnuť parametre právnej istoty v oblasti normotvorby a aplikácie práva v oblasti daní. Okrem zložitosti právnej úpravy je tento segment charakterizovaný i značnou širokospektrálnou volatilitou v oblasti aplikácie.

Právnu istotu sa v oblasti pravidiel pre oslobodenie a odpočty DPH snaží zabezpečiť Súdny dvor Európskej únie. Takouto judikatúrou hľadajúcou a zabezpečujúcou pre adresátov daňových noriem právnu istotu, je tak judikatúra v oblasti určovania

²⁸ Pozri nový článok 36a smernice 2006/112/ES.

cezhraničnej dodávky, ako aj judikatúra týkajúca sa podmienok pre aplikáciu inštitútu zneužitia práva.

Aspoň parciálne reaguje i normotvorca, ktorý novelou smernice o DPH - smernica Rady (EÚ 2018/1910 stanovuje jednoznačné pravidlo týkajúce sa priradenia prepravy tovaru pri reťazových transakciách v rámci územia Európskej únie.

Zdá sa však, že stále jestvuje veľký priestor pre spresnenie pravidiel pre vyhodnotenie daňových povinností hospodárskeho subjektu, ktorý sa napríklad ocitol v reťazci zaťaženom daňovým podvodom a v tejto súvislosti dochádza k aplikácii inštitútu zákazu zneužitia práva. Obchodnej praxi hospodárskych subjektov neprispieva, pokiaľ musia byť daňové pravidlá tak výrazne spresňované judikatúrou. Pre normotvorcu je nesporne ťažké (až nemožné) myslieť dopredu na všetky teoretické eventuality, ktoré môžu nastať pri obchodovaní, no zdá sa, že právna neistota, vznikajúca pri právnej regulácii DPH a jej následnej aplikácii je príliš veľká.

Literatura

BABČÁK, V., POPOVIČ, A., ROMÁNOVÁ, A., ŠTIEBEROVÁ, I. (eds.): *I. slovensko-české dni daňového práva, Daňové úniky a vyhýbanie sa daňovým povinnostiam*, Recenzovaný zborník vedeckých prác, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta 2017, 400 s. ISBN: 978-80-8152-584-1

BABČÁK, V., POPOVIČ, A., ROMÁNOVÁ, A. (eds.): *II. slovensko-české dni daňového práva, Daňové raje a zneužívanie daňového systému*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta 2018, 302 s. ISBN: 978-80-8152-660-2,

BROKELIND, C.: *Principles of Law: Function, Status and Impact in EU Tax Law*, IBFD 2014, 476 s. ISBN: 978-90-8722-259-8,

CISKO, L.: Niekoľko úvah k tvorbe právnych predpisov v Slovenskej republike, in: BOSTAN S. K.,MAKSAKOVA R. M., T. E. LEONENKO (eds.): *Aktualni problemy deržavno-pravovoho rozvytku Ukrajiny v konteksti intehracijnych procesiv*. Zaporižžja: LIRA, 2018, str. 15 – 18, 2018, 416 s., ISBN 978 – 966 – 981 – 014 – 4

DRGONEC, J.: *Ústava Slovenskej republiky, Teória a prax*, Bratislava: C. H. Beck 2015, 1622 s. ISBN: 978-80-89603-39-8,

FRENZ, W.: *Europarecht*, Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag 2016, 495 s. ISBN: 978-3-662-47183-8,

POPOVIČ, A. a kol.: *Iniciatívy EÚ pri predchádzaní daňovým únikom a daňovým podvodom a ich implementácia do vnútroštátneho poriadku*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta 2018, 153 s., ISBN: 978-80-8152-633-6,

POPOVIČ, A., ROMÁNOVÁ, A., STRAKOVÁ, I.: *Zneužitie a iné formy obchádzania práva*, Recenzovaný zborník vedeckých prác, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta 2016, 338 s. ISBN: 978-80-8152-431-8

POPOVIČ, D., KOSTIĆ, S.V.: *Legal Certainty and Taxation: The Problem of Retroactive Interpretation*, Annals FLB - Belgrade Law Review, Year LXVI, 2018, s. 38 – 55.,

ŠKOPEK, J.: Ručení odběratele za odvod DPH, která nebyla odvedena dodavatelem, a související judikatura, *Právní rozhledy* roč. 24, č. 22/2016, s. 775 – 783,

van WEZEL, C.I.: *The customs implications of Incoterms and how Incoterms and customs are actually misaligned*, European Fiscal Studies 2017 – 2018, s. 1 – 21,

Abstrakt:

Volatilita, neistota je prirodzenou súčasťou podnikania. Hovoríme i o tzv. podnikateľskom riziku, alebo aj ľudovo „risk je zisk“. Naopak, v prípade právneho poriadku je právna istota imanentnou vlastnosťou, conditio sine qua non. Zdá sa, že je mimoriadne náročné dosiahnuť parametre právnej istoty v oblasti normotvorby a aplikácie práva v oblasti daní. Okrem zložitosti právnej úpravy je tento segment charakterizovaný i značnou širokospektrálnou volatilitou.

Právnu istotu sa v oblasti pravidiel pre oslobodenie a odpočty DPH snaží zabezpečiť Súdny dvor Európskej únie. Takouto judikatúrou hľadajúcou a zabezpečujúcou pre adresátov daňových noriem právnu istotu, je tak judikatúra v oblasti určovania cezhraničnej dodávky, ako aj judikatúra týkajúca sa podmienok pre aplikáciu inštitútu zneužitia práva.

Aspoň parciálne reaguje i normotvorca, ktorý novelou smernice o DPH - smernica Rady (EÚ 2018/1910 stanovuje jednoznačné pravidlo týkajúce sa priradenia prepravy tovaru pri reťazových transakciách v rámci územia Európskej únie.

Zdá sa však, že stále jestvuje veľký priestor pre spresnenie pravidiel pre vyhodnotenie daňových povinností hospodárskeho subjektu, ktorý sa napríklad ocitol v reťazci zaťaženom daňovým podvodom a v tejto súvislosti dochádza k aplikácii inštitútu zákazu zneužitia práva.

Klíčová slova: *Daň z pridanej hodnoty, právni jistota.*

Abstract:

Legal Certainty (not only) in the Case Law of the Court of Justice of the European Union in the Context of VAT Deduction

Volatility, uncertainty is a natural part of business. We are talking about the so-called business risk, or popularly "risk is profit". On the contrary, in the case of the legal order, legal certainty is an immanent attribute, conditio sine qua non. It seems extremely difficult to achieve the parameters of legal certainty in the field of law-making and the application of tax law. In addition to the complexity of the legislation, this segment is also characterized by considerable broad-spectrum volatility. The Court of Justice of the European Union seeks legal certainty as regards the rules for the exemption and deduction of VAT. Such case-law seeking and ensuring legal certainty for the addressees of tax rules is both case-law on the determination of cross-border supplies and case-law on the conditions for the application of the institution of abuse of rights.

The legislator is also responding at least in part, with an amendment to the VAT Directive - the Council Directive lays down a clear rule concerning the allocation of goods transport in chain transactions within the territory of the European Union. However, there seems to be much scope for clarifying the rules for assessing the tax liability of an economic operator who, for example, has found itself in a fraudulent chain and, in this context, is necessary to apply the institution of the prohibition of abuse of rights.

Key words: *VAT, excessive deduction, prohibition of abuse of rights, legal certainty, intra-community supply*

JEL: *K 34*

Doc. JUDr. **Milan Hodás**, Ph.D. – Ústav štátu a práva Slovenskej akadémie vied, Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovenská republika, milan.hodas@gmail.com. Autor zároveň pôsobí ako právny analytik v advokátskej kancelárii GHS Legal, s.r.o.

LISTOPAD 1989 NA PRÁVECH V BRNĚ

Zdeněk Koudelka

V pátek 17. 11. 1989 jsem byl na zkoušce studentského Divadla pro lidi v Tišnově. Kde jsme zkoušeli v budově gymnázia díky jeho řediteli Milanu Novotnému. Studoval jsem 1. ročník právnické fakulty v Brně. O víkendu začaly zaznívat zprávy o násilném ukončení demonstrace na pražské Národní třídě. Během soboty 18.11. jsem získal z vysílání BBC pro Moravu, Slezsko i Čechy informace o násilném potlačení průvodů studentů. Že se děje něco velkého, bylo jasné v neděli večer, kdy televize dementovala zprávy o úmrtí Martina Šmída a televizní program po 20. hodině byl posunut s odůvodněním, že bude mimořádný projev. Po delším čekání vystoupil předseda české vlády František Pitra, jenž nic zajímavého neřekl. Avšak bylo jasné, že se něco děje. Jinak by Československá televize nezměnila program s projevem premiéra o ničem.

Následující pondělí 20.11. jsme od rána hltali Svobodné slovo, které uveřejnilo provolání Československé strany socialistické odsuzující zásah na pražské Národní třídě, jehož autoři byli představitelé socialistů Stanislav Křeček, Jan Škoda a Jiří Vyvadil. Obdobné provolání Socialistického svazu mládeže bylo v Mladé frontě. Tyto dva deníky byly prvními informačními prostředky stavícími se na protitotalitní stranu. Na právnické fakultě v ten den probíhala slavnostní imatrikulace prvního ročníku, která byla klidná. Nevím již, čím to byl nápad, ale bylo určeno, že v úterý se studenti shromáždí na přednáškách v kulturním sále na Musilově ulici, byť přednášky nemají. Přirozeně docházelo k domluvám mezi studenty na kolejích, kde jsem však jako Brňán nebydlel. Na Městském sekretariátu Československé strany socialistické, na jejíž diskusní fóra, kde se otevřeně debatovalo o okupaci 1968, jsem již dříve chodil, jsem se dozvěděl o podvečerní demonstraci na náměstí Svobody.

Proti případným úderům pendrekem při rozehnutí demonstrace jsem si pod rifle navlékl asi troje podvlíkačky, vzal si několik triček, košil, svetrů, koženou bundu a rukavice. Vyhrabal jsem staré brýle, jejichž rozbití bych nelitoval. Při cestě na demonstraci mi bylo v šalině horko. Ovšem nejen z mnoha vrstev oblečení, ale i z toho, že byla narvaná. Viděl jsem i pěšky jdoucí houfy. Na náměstí Svobody jsem došel pěšky, protože šaliny nemohly přes náměstí kvůli davu jet. Cestou jsem zahlédl v přilehlých ulicích policejní ozbrojence. Vlastní demonstrace byla velkým zážitkem lidské solidarity a touhy po změně režimu.

Připravení ozbrojenci nezasáhli a v dalších dnech již v centru města nebyli. Zvonilo se klíči na znamení, že režimu zvoní umíráček, a bylo rozhodnuto scházet se každý den.

V úterý 21.11. byl sál na Musilově ulici naplněn k prasknutí. Přednášku měl odborný asistent Jan Svatoň, pozdější děkan, ale ani ji nezahlásil. Probíhala diskuse mezi studenty a skupinou fakultních funkcionářů, kteří se dozvěděli o shromáždění studentů a snažili se jej pacifikovat. Měli podporu několika komunisticky zaměřených studentů. Po vystoupení jednoho takového prorežimního studenta, jehož slova by se dala shrnout tak, že komunistická strana sama připravuje reformy a opozice neví, co chce, tak dejme čas na reformy prováděné shora, jsem vystoupil se slovy: *„Možná nevíme, co chceme, ale jistě víme, co nechceme, a to je krev na pražské dlažbě. Komunistická strana není jediná a reformy připravuje i socialistická strana“* atd. Studenti odhlasovali vstup do stávkový a zvolili stávkový výbor fakulty, jehož předsedou se stal nejstarší student Ing. Radim Opletal, jenž již jednu vysokou školu měl a byl člen komunistické strany, a členy Michael Bartončík, Pavel Blažek (ministr spravedlnosti 2012-13), Martin Bouček, Aleš Dvorský, Rudolf Grochal, Karel Hejč, Petr Herman, Zdeněk Koudelka, Richard Krpač, Markéta Kubátová, Jan Leviček, Pavlína Macháčková, Martin Maleček, Tomáš Palík, Martin Podrápský, Tomáš Richter, Vojtěch Šimíček (ústavní soudce 2014-), Roman Vaněk, Martin Vrbík, Michal Zahnáš. Jména jsem napsal podle vzpomínek svých a kolegů, ale zvolený stávkový výbor byl užší (asi 10 lidí) a další s ním spolupracovali.

Stávkový výbor jednal s vedením fakulty o vyšetřování zásahu na Národní třídě, působení nekomunistických stran na fakultě i o tom, že nechceme oslovení „soudruh“. Aby vedení fakulty s jednáním zprvu souhlasilo, vystupoval stávkový výbor jako rozšířený fakultní výbor Socialistického svazu mládeže. Proděkan Milan Pekárek proklamoval, že stávku studentů lze považovat za neomluvenou absenci s možností neudělení zápočtu. Na znamení stávkový studenti nosili československou trikolóru. Když mne vyučující římského práva Jiří Bílý, s nímž jsem se znal díky zájmu o heraldiku, uviděl s trikolórou, řekl: *„Já se za vás přimluví, až vás budou vyhazovat“*.

Někteří učitelé prostě nevěřili v úspěšnost převratu a byli opatrní. Studenty respektovaný odborník, asistent katedry mezinárodního práva a pozdější soudce Ústavního soudu i Evropského soudního dvora Jiří Malenovský odmítl na shromáždění studentů odpovědět na otázku studenta a pozdějšího ministra spravedlnosti Pavla Blažka, zda byla invaze vojsk pěti států Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968 v souladu s mezinárodním

právem. Lhát nechtěl, ale nevěřil v úspěch revoluční změny a obával se následků, pokud by řekl pravdu.

Následně studenti započali plakátovací akci, kdy vylepovali své požadavky a hesla. V noci příslušníci Lidových milicí a bezpečnosti vše strhávali. Řada studentek do úmoru přepisovala na psacích strojích letáky. Jiní odjeli domů a další dobu prožívali jako prázdniny. Obavu o úspěch stávky jsem měl do čtvrtka 23. 11. večer, kdy jsem v televizi uviděl, jak v pražské ČKD vypískali pražského městského tajemníka KSČ Miroslava Štěpána. Dělníci se přidali ke studentům, tím režim ztratil základnu, ke které se hlásil. Ze Štěpánova výrazu bylo zřejmé, že je šokován. Když se dělníci postavili proti nim, totalita prohrála. Spojení se zaměstnanci bylo klíčové. V den Štěpánova debaklu v ČKD 23. 11. podpořila studenty Československá televize a vzpoura proti režimu zvítězila, což potvrdily sobotní a nedělní demonstrace na pražské Letné a následná generální stávka 27. 11. 1989.

Účastnil jsem se výjezdů umělců a studentů mezi zaměstnance do závodů s žádostí o podporu, kde jsme byli dobře přijímáni. Komunističtí ředitelé podniků nebránili našemu vstupu do podniků a přerušení práce. Dnes, kdy se společnost sociálně rozděluje, považuji srozumění mezi dělníky, umělci a studenty za výrazný listopadový dojem.

Pamatuji si na diskuzi v Královopolské strojírně Brno nebo v tiskárně na dnešním Moravském náměstí v Brně, tehdy Rudé armády, kde jsem byl s Pavlem Blažkem a kde se tiskly moravské mutace většiny celostátních novin, včetně režimního Rudého práva i studenty podporující Mladé fronty. To bylo pikantní. Tiskaři pro potřeby studentů udělali finanční sbírku. Iniciátorem akce byl můj táta Zdeněk Koudelka st., který měl tiskařskou školu a v tiskárně dlouho pracoval. Rovněž se pamatuji na setkání v sále moravské obce, kde byl za divadelníky přítomen herec Státního divadla Brno Josef Karlík. Lidé byli váhaví. Proti nám vystoupil příznivec starých pořádků a poukazoval na to, že studenti a divadelníci mohou studovat a hrát díky penězům zajištěnými komunistickou vládou. Oponoval jsem, že daně platí všichni, i nekomunisté a těch je více než komunistů. Sál se pak přidal na naši stranu.

Po generální stávce 27. 11. 1989 komunisté vše vzdali a studentská stávka se změnila ve stávku okupační. Stávkový výbor zakázal některým učitelům vstup na fakultu a ovládl ji. Děkan Eduard Vlček začal postupně respektovat stávkový výbor, byl oblíbený pedagog a nebyl vyzván studenty k rezignaci, jak se to stalo jiným děkanům. Odstoupil z funkce sám až později v roce 1990. Vlček byl poslancem Sněmovny národů Federálního

shromáždění, proto se během stávkový často zdržoval na zasedání parlamentu a fakultu fakticky řídil proděkan Lubomír Kubů. Poslanci Eduardu Vlčkovi jsme již koncem léta 1989 zaslali petici proti trestu smrti, která vznikla na půdě našeho amatérského Divadla pro lidi.

Stávkový výbor spolupracoval s oblíbenými učiteli (první polistopadový děkan Jiří Kroupa, tělocvikáři Jan Urválek a Věra Večeřová) a obsadil kanceláře učitelů marxismu-leninismu. Zábor fakultního oddělení univerzitní katedry marxismu-leninismu provedli Rudolf Grochal a Roman Vaněk. Rudolf Grochal vzpomínal, že když z kanceláře vyhazovali vedoucího oddělení a proděkana Milana Špičáka usmál se na ně a řekl: „*Jo soudruzi, já už jdu, už jdu. Ale já se zase vrátím, no a potom zase půjdete vy.*“. Roman Vaněk na to odsekl: „*To asi těžko, pane Špičáku.*“ a pochopili, že už je to hop nebo trop. Stávkový výbor měl klíče od fakulty, peníze ze sbírek, potraviny z menzy, k dispozici auta. Pochopil jsem Leninův výrok: „*Moc ležela na ulici, tak jsme ji zvedli.*“. Ovšem symbol normalizačního komunismu na brněnských právech Špičák byl jako představitel obrozeneckého proudu komunistů po roce 1968 vyhozen z Vojenské akademie, takže se po listopadu 1989 dočkal rehabilitace na Vojenské akademii, dnešní Univerzitě obrany. To jsou paradoxy.

Byl jsem vyslán do Moravského vysokoškolského stávkového výboru v Brně ve Vysokoškolském klubu na Gorkého, což byl fakticky výbor brněnských vysokých škol, a jednou jsem se účastnil zasedání Celostátního koordinačního stávkového výboru vysokých škol v pražském divadle Disk, kde jsem se poprvé setkal s bratislavskými požadavky na posílení Slovenska. Bezprostředně jsem slyšel studentské vůdce Martina Mejstříka, kterým mou důvěru nezískal, a Šimona Pánka, jehož názory byly rozumné. Častěji se za Brno účastnil jednání celostátního výboru další student z brněnské právnické fakulty Pavel Blažek.

Na právnické fakultě vzniklo i Občanské fórum zaměstnanců v čele s nestraníky – profesorem finančního práva Vladimírem Zahálkou (postrachem studentů) a právním historikem a pozdějším československým ústavním soudcem Pavlem Matesem, ale bez valného vlivu. Proto bylo vedení fakultního Občanského fóra převoleno a do čela se dostal studenty podporovaný odborný asistent Jiří Kroupa, který byl vyškrtnut z komunistické

strany na počátku normalizace v roce 1970¹ a v březnu 1990 se stal děkanem. Studenti se do aktivit Občanského fóra nezapojili. Pro mne to byla cizí politická organizace i v místě bydliště. Zklamalo mne, když se postavilo v prosinci 1989 proti přímé volbě prezidenta, protože domluvilo volbu Václava Havla komunistickým Federálním shromážděním. Přímá volba prezidenta je významný prvek rozšiřování vlivu občanů na politiku. Občanské fórum jsem nevolil, politicky jsem byl činný v Československé straně socialistické.

Asi 77 % učitelů bylo v komunistické straně.² Někteří pocházeli z levicového prostředí a byli přesvědčenými komunisty, nejen formálními. Na fakultě měla Komunistická strana Československa dvě základní organizace, v jejichž rámci pracovaly skupiny. Předsedou základních organizací byli odborný asistent a pozdější ústavní soudce Jan Filip a odborný asistent a pozdější děkan Josef Bejček. Nad nimi byl Celozávodní (fakultní) výbor pod předsednictvím docenta občanského práva Jana Hurdíka. Pozice předsedů základních organizací byla zatížená administrativou a skutečně vlivní komunisté (děkan, proděkani, profesori) o ni nestáli. Odborní asistenti, kteří byli většinou věkově mladší, neměli vždy stejné názory jako starší komunisté a část postupně podpořila i jako členi komunistické strany studenty. Pro mne nebylo rozhodující, zda byl někdo ve straně, ale jak jednal. Po 17. listopadu došlo k sloučení základních organizací do jedné, učitelé postupně ze strany vystupovali a pak komunistická strana ukončila na fakultě činnost.

V Praze ukončili stávkou až 29. 12. 1989 při příležitosti volby Václava Havla prezidentem. V Brně se stávkou rozplynula v polovině prosince. Což dokazuje, že když jsem 9. 12. večer volal z Moravského vysokoškolského stávkového výboru na fakultu zprávu o tom, že následující den jmenuje prezident Gustáv Husák vládu Mariána Čalfy a abdikuje, čímž došlo k faktickému předání moci ve státě, na fakultě ze stávkového výboru nebyl nikdo, kdo by zprávu převzal. Čas revoluce se změnil v běžné politické soupeření.

¹ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity: 1919-2019*. Díl 1., 1919-1989. Brno: Masarykova univerzita, 2019. ISBN 978-80-210-9240-2, s. 319.

² VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity: 1919-2019*. Díl 1., 1919-1989. Brno: Masarykova univerzita, 2019. ISBN 978-80-210-9240-2, s. 394, 546.

Abstrakt:

Text popisuje události sametové revoluce v listopadu 1989 na Právnické fakultě v Brně formou vzpomínky tehdejšího studenta prvního ročníku Zdeňka Koudelky.

Klíčová slova: Právnická fakulta, Brno, listopad 1989, sametová revoluce.

Abstract:

The text describes the events of the Velvet Revolution in November 1989 at the Faculty of Law in Brno in the form of a student's memory.

Keywords: Faculty of law, Brno, november 1989, Velvet revolution.

JEL: K 40

Doc. JUDr. **Zdeněk Koudelka**, Ph.D. Katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity Brno. Vysoká škola Ambis.
zdenek.koudelka@mail.muni.cz.

NEKROLOG: PAVEL KUČERA (1940-2019)

Zdeněk Koudelka

Pavel Kučera se narodil 11. 2. 1940 v Kladně. Zde chodil do základní školy a vystudoval Střední všeobecně vzdělávací školu (Gymnázium Kladno). Kladeňákem zůstal po celou dobu, byť profesně působil jak v Kladně, tak i v Praze a v Brně. Bydlel v Kladně-Kročehlavech, Antonína Dvořáka 896, kde žil po celý svůj život.

Tři semestry studoval Vysokou školu ekonomickou v Praze. Studia nedokončil a vykonal základní vojenskou službu. Po vojně začal v roce 1962 studovat Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kterou absolvoval v roce 1967. Od roku 1967 působil v kladenské poradně středočeského Krajského sdružení advokátů jako advokátní čekatel a po složení advokátních zkoušek 1969 jako advokát. Dne 30. 6. 1972 byl zvolen Českou národní radou soudcem Okresního soudu v Kladně. Zde působil jako trestní soudce. Dne 16. 12. 1976 byl zvolen Českou národní radou soudcem středočeského Krajského soudu v Praze. Fakticky nastoupil počátkem roku 1977 a působil jako trestní soudce odvolací i nalézací agendy až do roku 1990. Roku 1980 získal titul doktor práv (JUDr.) na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

Ženatý byl celkem třikrát, ale jen se dvěma ženami. Nejprve si vzal spolužačku, s níž se rozvedl. Roku 1965 a znovu v roce 1973 se oženil se svou druhou a poslední manželkou

Zdeňkou, rozená Linhová (narozena 22. 3. 1943). Seznámili se na pražském letišti. Byla letuškou ČSA a on si jako student přivydělával coby řidič vozíku zásobujícího letadla jídlem. Po prvním sňatku se rozvedli, ale vzájemná přitažlivost je znovu svedla k sobě a manželství pak vydrželo až do smrti Pavla Kučery. I to dokresluje jeho zajímavý životní příběh. S manželkou Zdeňkou měl dceru Jitku (narozena 9. 11. 1966), která pracovala jako letuška ČSA a provdala se do Itálie. Měl dva vnuky – Matteo a Daniele, kteří žijí v Itálii.

Dne 1. 2. 1990 se z iniciativy prvního kancléře prezidenta Václava Havla a advokáta Josefa Lžičáře stal náměstkem vedoucího Kanceláře prezidenta republiky, kde působil až do 15. 4. 1991, kdy byla tato funkce zrušena. Dne 22. 5. 1991 byl na návrh Pavla Rychetského zvolen Federálním shromážděním soudcem československého Nejvyššího soudu a následně předsedou soudu Otakarem Motejlem jmenován předsedou jeho trestního kolegia. K 1. 1. 1993 se stal soudcem Nejvyššího soudu České republiky a 25. 2. 1993 byl jmenován prezidentem Václavem Havlem místopředsedou Nejvyššího soudu. Pavel Kučera spoluzaložil v roce 1996 časopis *Trestní právo*, kde vykonával funkci předsedy redakční rady v letech 1996-2017.

Po odchodu z Nejvyššího soudu vykonával od 1. 1. 2011 advokacii s úředním sídlem ve svém bydlišti, ale s faktickým umístěním kanceláře v Praze, Královodvorská 10. Jako advokát byl činný do posledního dne svého života. Pobíral sice penzi, ale nebyl skutečným důchodcem ani vteřinu. Neposkytoval přímé zastoupení před soudem, ale konzultoval řadu velkých případů své doby (kauza Zemků a předsedkyně Energetického regulačního úřadu Aleny Vitáskové, kauza poslanců Tluchoře, Šnajdra a Fuksy, Oleo Chemical atd.). Jeho sekretářkou na Nejvyšším soudě byla Monika Procházková, která s ním přešla do advokacie jako asistentka a pracovala s ním do posledního dne jeho života.

Pavel Kučera uměl stručně vystihnout právní podstatu věci. Byl demokratem, když za tvůrce právního řádu skutečně považoval volený parlament. Nebyl členem komunistické strany a nemusel měnit názory na rozdíl od některých právníků, kteří ovace na vedoucí úlohu komunistické strany a třídní povahu justice vyměnili po listopadu 1989 za pojmy materiální ohnisko ústavy a ducha zákonů maskující soudcovskou svévoli.

Nebál se své názory zastávat. Zloba vůči němu vyvstala, když publikoval s Jakubem Chromým právně perfektní text "K problematice předání trestní věci do ciziny" v časopise *Trestní právo* 6/2005, jenž se týkal kauzy katarského prince. Pavel Kučera se nezalekl a kritizoval manipulace v kauze Jiřího Čunka, když Okresní státní zastupitelství v Přerově

mimo svou zákonnou působnost za podpory Krajského státního zastupitelství v Ostravě a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci rozjelo stíhání tehdejšího místopředsedy vlády Jiřího Čunka, které je příkladem trestního stíhání na objednávku.

Pavel Kučera spolupracoval se třemi předsedy Nejvyššího soudu – Otakarem Motejlem, Eliškou Wagnerovou a Ivou Brožovou. Funkční tandem s Motejlem (1993-98) nahradil neméně funkční tandem s Eliškou Wagnerovou (1998–2002), kdy se vzepřeli Otakaru Motejlovi v roli ministra spravedlnosti i jeho nástupci ministru Jaroslavu Burešovi a jejich plánům na nevhodnou reformu justice. Ovšem cenil si Burešových řídicích kvalit a podpořil jeho jmenování druhým místopředsedou Nejvyššího soudu. S tím však nesouhlasila další předsedkyně Iva Brožová. Jejich vztah tak směřoval k nedobrému konci, kdy Brožová na Pavla Kučera nakonec podala kárnou žalobu. Řízení bylo zastaveno rezignací Pavla Kučery, přičemž skončil na Nejvyšším soudu 31. 12. 2010, kdy ze zákona stejně končil z důvodu věku (70 let), a stal se advokátem.

Pavel Kučera byl člověkem, který mnohé lidi v justici stvořil. Přivedl na Nejvyšší soud jeho budoucího předsedu Pavla Šámala (předseda od 2014), doporučil ministrovi Otakaru Motejlovi Josefa Baxu (později předseda Nejvyššího správního soudu 2003–18) na pozici jeho náměstka, Marii Benešovou na pozici nejvyšší státní zástupkyně, pomohl i Jaroslavu Fenykovi při jeho nástupu na Nejvyšší státní zastupitelství. Doporučil i Zdeňka Koudelku na pozici náměstka nejvyšší státní zástupkyně Renatě Vesecké v roce 2006.

Pavel Kučera měl dar velké družnosti. V jeho kanceláři se střídaly návštěvy, sotva jeden člověk odcházel, jiný přicházel. Vždy vyzařoval dobrou náladu a měl smysl pro humor, včetně sebeironie. Patřil k lidem řídicí se heslem: Svým smutkem neobtěžuji. Byl zapáleným tenistou. Byl zakladatelem tenisového turnaje v Brně pro soudce Nejvyššího soudu o pohár předsedy Nejvyššího soudu. Sportu musel zanechat pro potíže s klouby. Na operaci však nechtěl, obával se toho, že při operaci usne a již se neprobudí. Byť byl Pavel Kučera velmi společenský, byl to abstinent.

Pavel Kučera zemřel náhle 23. 7. 2019 v Kladně ve věku 79 let. Zesnul ve spánku v noci z 22. na 23. 7. 2019. Pohřeb měl ve Velké obřadní síni krematoria Praha-Strašnice 29. 7. 2019. Na pohřbu promluvili předseda Nejvyššího soudu Pavel Šámala, bývalý soudce československého a slovenského Nejvyššího soudu Igor Burger, protikomunistický disident John Bok, bývalý ministr spravedlnosti Pavel Němec a advokát Zdeněk Koudelka.

ANOTACE KNIHY: ZÁKON O OBCÍCH (OBECNÍ ZŘÍZENÍ). KOMENTÁŘ.

Autoři: Zdeněk Koudelka, Petr Průcha, Jana Zwyrtek Hamplová
ISBN:978-80-7502-335-3, Nakladatelství Leges Praha 2019, 480 stran

Publikace nabízí odpovědi na škálu otázek vznikajících při aplikaci zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). Komentář je založen na zkušenostech autorů z oblasti teorie i praxe správního a ústavního práva. Podrobný a srozumitelný výklad k jednotlivým ustanovením je doplněn jednak přehledem pečlivě vybrané judikatury vztahující se k jednotlivým ustanovením, jednak seznamem souvisejících právních předpisů. V rámci judikatury jsou uvedena i rozhodnutí soudů, která vznikla za jiného právního stavu, pokud tato rozhodnutí jsou využitelná i dnes. U jednotlivých paragrafů je výběrově odkazováno i na související odbornou literaturu. Komentář k zákonu o obcích byl sepsán s cílem, aby forma i obsah byly co nejpřístupnější nejen odborné právnické veřejnosti, ale především funkcionářům a zaměstnancům obcí, jejichž práce vyžaduje znalost právních předpisů a aplikační jistotu při jejich používání. Komentář je zpracován na základě stavu účinného k 1. 1. 2020.

<https://www.knihyleges.cz/zakon-o-obcich-komentar>

THE ACTIVITY OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS AND ECONOMIC INDEPENDENCE OF THE HOST ECONOMY - CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY

Małgorzata Leszczyńska, Katarzyna Puchalska, Bogusław Ślusarczyk

1. INTRODUCTION

In the era of contemporary globalization, the flow of foreign capital is an objective phenomenon being a resultant of the behavior of all participants of international economic relations. It is the effect of the internationalization of international relations and liberalization of trade. In the modern economy, its transfer takes place in a variety of forms, namely as: loans, portfolio investments, foreign direct investment (FDI), in particular through the activities of transnational corporations (TNC) and mergers and acquisitions of enterprises.

The issue of transnational corporations' influence on the economy of the country receiving foreign capital was considered by many authors, although a coherent theory on this subject has not yet been developed. It is worth noting that the international activity of transnational corporations has been controversial for many researchers for almost half a century. Initially perceived only through the prism of threats to the sovereignty of national economies, they have become the catalysts of economic growth.

Commercial experience gained on the global market, as well as developed methods of management and organization of international production, are often ahead of the solutions used in domestic enterprises for many years. Entry of a transnational corporation to the host country results in a number of economic and social effects. This issue has many positive aspects¹. First of all: their importance is related to economic power. Corporations' activities fulfill many important functions in the world economy, which serve the development and transformation on a global, regional and national scale. Implementing their policy of expansion (of investment, cooperation or commercial nature), corporations transfer resources and production capacities, stimulate growth and economic efficiency². In addition, activities of these enterprises may give rise to opportunities for economic

¹ Poznańska, K., Kraj M., *Badania i rozwój w korporacjach transnarodowych* [Research and development in transnational corporations], Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2015, pp. 14-15 and 61-62.

development due to measures to improve competitiveness or to implement new management models. However, the unlimited expansion of TNCs may also imply threats to the host country.

The paper assumes that the use of external factors of economic development in the form of foreign capital inflow and activities of transnational corporations in the country is possible only when the host country strengthens its ability to effectively oppose external pressure from their side (of a legal-economic nature). Only from this point of view, the activities of transnational corporations can contribute to the creation of foundations for sustainable socio-economic development of the host country and, at the same time, to build the economic security of the state and its economy.

The purpose of this paper is the attempt to determine the effects of transnational corporations from the perspective of economic security and independence of the host country. This paper gives the review of professional scientific literature and uses statistical data on the activities of transnational corporations published by UNCTAD - World Investment Report.

2. DEFINITION OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS

Transnational corporations are a characteristic feature of the modern global economy. They affect the development of the globalization process through its impact on the global economy, and their presence can be manifested in two forms: indirect and direct³. Of all economic entities, they have the greatest ability to adapt to the globalization and shape this process. They are considered to be the main economic “actors”⁴. They are a source of modern technology and an important channel of its flow to countries, in which they create their divisions. Due to decisions regarding location of production in various places, they contribute to the restructuring of economies and growth of interdependencies between countries⁵.

Transnational corporations turn out to be the object of research that is complex and difficult to clearly classify. This is reflected, among others, in the variety of terms used to

² http://globalizacja.genialne.info/korporacje_transnarodowe.html (access date: February 24, 2012)

³ Jarczewska-Romaniuk, A. *Korporacje w procesie globalizacji [Corporations in the globalization process]*, „Sprawy Międzynarodowe”, 2003, No. 1, p. 140

⁴ Zob. Rožňák P., *International contracts*. In: *Encyclopedia of Czech Legal History. XIII. Volume Contract o* – Component Ostrava: KEY Publishing, 2016, p. 351 – 568.

⁵ <http://www.konferencja.edu.pl/ref8/pdf/pl/Zabielska-Fierek-Olsztyn.pdf>

name these entities (also referred to as international, multinational, supranational or global) and the lack of a single commonly accepted definition. Nevertheless, the adjective “transnational”⁶, used in relation to corporations, emphasizes their ability to constant and conscious actions through and across national borders⁷. There are various definitions of these specific enterprises in the literature on the subject. Some of them emphasize the ownership issues, while others focus mainly on the organizational-structural or functional dimension of corporate operations.

Speaking of corporations, as previously mentioned, it should be remembered that their different types can be found in literature, hence their attributes: transnational, multinational, international and global. This distinction is caused by various criteria that are used in the process of their qualification to one of the categories (Table 1).

Table 1. Basic features of different models of a company operating abroad

Type Features	Multinational	International	Global	Transnational
Configuration of values and abilities	Decentralization and independence of entities within the national framework	Centralization of key competences and decentralization of other competences	Centralization and orientation to the global market	Distraction, interconnection and specialization
The role of foreign divisions	Recognition and use of local market opportunities	Adaptation and use of the competence of the head office	Transferring the head office strategy	Diversified contribution of national units to integrated global activities
Development and diffusion of knowledge	Acquiring and securing the knowledge in every unit	Acquiring the knowledge in the head office and transfer to the divisions	Acquiring and securing the knowledge in the head office	Common development and use of knowledge

Source: Rymarczyk J., Międzynarodowe stosunki gospodarcze [International economic relations], PWE, Warszawa 2006, p. 269.

⁶ Prefix trans- means by, from one side to the other, beyond, above, over, through.

⁷ <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/slownik/57-k/555-korporacje-transnarodowe> (access date: March 7, 2019).

A transnational corporation is a company with a global scale of operations, usually with huge financial potential as well as distributed, anonymous ownership. It runs a business in many countries, creating foreign divisions⁸. Such an enterprise has an international sales network and production equipment enabling to gain a competitive advantage as a result of the use of the operating scale and technology in the global cross-section. Due to these characteristics, international corporations enjoy a privileged position. In practice, they create divisions where they find cheap manpower, low taxes or other opportunity to gain a competitive advantage⁹. Transnational corporations form an integrated, international system of economic ties, subordinated to a common strategy¹⁰.

Enterprises operating abroad are entities that are constantly changing. Changes occurring in them are usually associated with the emergence of new tasks and roles of foreign divisions, both from the point of view of the corporate system, as well as links with entities operating in the division's environment. What is particularly important, is the evolution of the corporation's operation towards generating links with local companies, which is considered an extremely important factor in increasing the level of innovation of transnational corporations, locations and their international competitiveness¹¹.

Changes currently taking place in the activities of transnational corporations, as M. Wdowicka writes¹², relate to the following aspects:

- 1) increasing coordination and integration of geographically dispersed activities and functions;
- 2) increase in flexibility and adaptation of production to specific local needs;
- 3) deepening the specialization in activities and strategies consolidating the competitive advantage, which leads to general reorganization of companies, consisting in focusing the company on key areas and ordering less strategic and additional activities (including

⁸ This indicates that transnational corporations are enterprises made up of the parent company and affiliated units. An enterprise in the country of origin controls the assets of other entities in other countries, usually by having a share in the share capital of these entities. See: World Investment Report, United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD 2015, after: <https://docplayer.pl/19407629-World-investment-report.html> (access date: March 7, 2019)

⁹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Korporacja_miedzynarodowa (access date: March 7, 2019)

¹⁰ https://mfiles.pl/pl/index.php/Korporacja_miedzynarodowa (access date: March 7, 2019)

¹¹ Wdowicka M., Ewolucja działania korporacji transnarodowych i jej znaczenie w gospodarce lokalnej, w: Wybrane problemy miast i aglomeracji miejskich na początku XXI wieku [Evolution of the operation of transnational corporations and its importance in the local economy, in: Selected problems of cities and urban agglomerations at the beginning of the 21st century], ed. J. Parysek, "Biuletyn IGS-EiGP" UAM in Poznań, Series "Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna" No. 6, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008, pp. 71-72.

¹² Ibidem, pp. 71-72.

activities with a higher level of risk and not technologically advanced) outside, based on outsourcing;

4) dispersion of production on a global scale (in search for cheap production factors) with simultaneous concentration of management functions in the home country and increasing decentralization of the R&D sector and innovation centers (locating them in such places around the world that offer access to professional business services, creative environment, innovative clusters and cooperation with leading universities, research centers and technologically advanced industries);

5) diversification of companies' operations, involving the merger (as a result of fusion and acquisitions) of new, unrelated activities, mainly from the financial sector, in order to reduce investment risk and increase corporation shares in the global market¹³.

3. EXTERNAL ECONOMIC DEVELOPMENT GOALS RESULTING FROM INTERNATIONAL ECONOMICS

Economic security is one of the aspects of state security and one of the goals of its external policy¹⁴. Ensuring the economic security is also closely aligned with the concept of developing an open economy aimed at foreign capital adoption and activities of transnational corporations in the recipient countries, including less developed ones with lower level of civilization development. Increasing attention is paid to the possibilities of state development¹⁵, as well as creating conditions for building the economic potential by increasing its importance on the international arena, as well as counteracting possible external threats in this operation field¹⁶. In the latter sense, this is combined, among others, with maintaining control over the national economy while ensuring equal treatment

¹³ Wdowicka M, Ewolucja działania korporacji transnarodowych i jej znaczenie w gospodarce lokalnej, w: Wybrane problemy miast i aglomeracji miejskich na początku XXI wieku [Evolution of the operation of transnational corporations and its importance in the local economy, in: Selected problems of cities and urban agglomerations at the beginning of the 21st century], ed. J. Parysek, "Biuletyn IGS-EiGP" UAM in Poznań, Series "Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna" No. 6, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008, pp. 71-72.

¹⁴ Kostecki J., Wpływ czynników zewnętrznych i wewnętrznych na bezpieczeństwo ekonomiczne Polski [The influence of external and internal factors on Poland's economic security], KNUV, No. 3(49), Warszawa 2016, pp. 53-80.

¹⁵ Żukrowska K., (ed.), Otwarcie Konkurencyjność Wzrost [Opening Competitiveness Growth], SGH, Warszawa 2016, p. 231.

of domestic and foreign entities. It is assumed that in order to increase the dynamics of economic development, economic efficiency and quality of life, the economic system should allow to create and use economic interdependencies of an international nature¹⁷. Therefore, it is important to consider not only key development indicators at the macroeconomic level, important from the point of view of a social welfare, i.e. gross domestic product and its growth rate, gross investment, but also volume of exports and imports, scale and structure of foreign investments inflow (including FDI)¹⁸, or a comparison of the gross domestic product of leading economies with the revenues of the largest transnational corporations.

The improvement in macroeconomic outlook has a direct positive impact on the ability of multinational enterprises to invest. However, the expectation of global FDI growth is currently hampered by a number of risk factors, such as: geopolitical risks, growing trade tensions and concerns about switching to protectionism, could have a negative impact on FDI in 2019. In addition, tax reforms in the United States can also significantly affect the investment decisions made by MNC in the United States, which has further implications for global investment patterns. Moreover, long-term forecasts for macroeconomic variables have significant drawbacks, including the prospect of interest rate increases in developed economies, which may have serious consequences for emerging markets as well as economic stability.¹⁹

In 2017, the 100 largest multinational enterprises represented 9% of world foreign assets, 17% of world foreign sales and 13% of employment. Total sales of the largest global multinational enterprises in 2017 accounted for 10 percent of the world GDP. In the last 5 years, the first hundred MNEs have changed. The sectors related to the mining industry and trade corporations are leaving the ranking. Most mining companies completed the ranking as early as 2017, after disinvestments.²⁰ Table 2 presents composition of top 100 global MNEs by industry and home economy 2012-2017.

¹⁶ Ciszewska-Mlinaric M. (ed.), *Strategia korporacji [Corporate strategy]*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, pp. 155-157.

¹⁷ Gasz M., *Znaczenie korporacji transnarodowych w gospodarce światowej [Importance of transnational corporations in the global economy]*, "Ekonomia i Prawo" 2012, No. 4, p. 31.

¹⁸ See Raczkowski K., *Bezpieczeństwo ekonomiczne. Wyzwania dla zarządzania państwem [Economic security. Challenges for state management]*, Wolters Kluwer, Warszawa, 2012.

¹⁹ World Investment Report 2018 Investment and New Industrial Policies, UNCTAD 2018, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf.14

²⁰ World Investment Report 2018 Investment and New Industrial Policies, UNCTAD 2018, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf.29

**Table 2. Composition of top 100 global MNEs by industry and home economy 2012-2017
(Number of firms).**

Industry	2012	2017	Economy	2012	2017
Mining, petroleum and refining	19	13	United States	24	20
Automotive and aircraft	13	13	United Kingdom	17	14
Pharmaceuticals	10	12	France	13	12
Utilities	10	9	Germany	9	11
Wholesale and retail trade	10	6	Japan	9	11
Food, beverages and tobacco	9	8	Switzerland	6	5
Tech	7	15	Ireland	...	4
Telecom	6	7	Other developed economies	22	23
Other industry	12	13	Developing economies	7	8
Other services	4	4	China	3	4
Total	100	100		100	100

Source: World Investment Report 2018 Investment and New Industrial Policies, UNCTAD 2018

Position of corporations in the global economy in recent years has been steadily increasing, both in terms of a number, capital involvement, share in global gross product, export and technology transfer. Leading companies in the world are dominated by entities from the largest economies, i.e. United States and China. They often dictate conditions to states when their policies threaten the interests of corporations (Table 3). At the present time, as many as several hundred of the largest companies have become political players, being architects of the global society. Eight hundred largest non-financial companies in the world create about 50 percent global GDP. It accounts for 60% of global stock market capitalization. The revenues of the world's 500 largest companies from the "Fortune" ranking have fluctuated around 40% of the production value of the entire global economy in recent years.

Table 3. Ranking of the largest economies and TNCs

States	GDP in USD trillion*	TNC	revenues in USD billion**
United States	19,4	Walmart	485,8
China	12,01	State Grid	315,2
Japan	4,87	Sinopec Group	267,5
Germany	3,68	China National Petroleum	262,5
Great Britain	2,62	Toyota	254,6
India	2,61	Volkswagen	240,2
France	2,58	Royal Dutch Shell	240
Brazil	2,05	Berkshire Hathaway	223,6
Italy	1,93	Apple	215,6
Canada	1,65	Exxon Mobil	205

Source: based on the Fortune Global 500 and World Bank rankings.

The specificity of contemporary, developmental global trends indicates, therefore, that in the classification based on general macroeconomic indicators, which does not take into account the openness of the economy in particular, some modifications must be made, because it turns out to be insufficient²¹ in relation to the external development objectives of the economies of states in the second decade of the 21st century. In the light of the above, P.Y. Grygorovych proposes to distinguish such external economic goals as an independent group of development goals of economies²². Particularly noteworthy is the inflow of foreign investments (including FDI), increase in international competitiveness of national economies, as well as the effects of transnational corporations in the economies of host countries. Challenges in the medium and long term (5-10 years and over 10 years) should also be determined taking into account the specific characteristics of socio-economic development of individual countries. In the group of macroeconomic objectives related to economic security of the economy, it is proposed to consciously and consistently overcome development barriers and draw attention to critical level of several macroeconomic indicators pertaining to international economics. Among others, it concerns the assessment of strategic dependence on importers, which results from the critical level of consumption of imported food products (not exceeding the 30% safety

²¹ See Ocicka B., Współczesne strategie zarządzania międzynarodowymi łańcuchami dostaw [Contemporary strategies for managing international supply chains], „Studia Ekonomiczne” 2016, No. 283, pp. 61-74.

²² Konwergencja modeli ekonomicznych. Polska i Ukraina [Convergence of economic models. Poland and Ukraine], ed. M.G. Woźniak, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2009, pp. 289- 302.

threshold). It is also related to the role of a given country as an exporter supplying mainly raw materials to global markets, as the export level of the manufacturing industry in developed countries constitutes no less than 40% of total exports. With regard to the investment share in GDP, the index should exceed the level of replacement. Ratio of the share of foreign investments in the global product should also be subject to control. However, it should be emphasized that at a high level of national economies openness, in conditions of global asymmetry, usually highly developed countries gain, not countries forming the periphery zone, being countries with traditional, industrial mass technology and characterized by an undeveloped internal market. The latter are also characterized by the import of high technologies, increasing exports, inflow of foreign investments, including FDI, as well as aggressive policy of transnational corporations in the host country, aimed mainly at achieving the benefits of foreign divisions of companies located in the home country. Under these conditions, favorable globalization tendencies, consisting in acquiring modern technologies, knowledge in the field of organization and management, and improving the quality of human capital, are not dominant, and negative effects of globalization are becoming more and more noticeable.

4. ECONOMIC INDEPENDENCE OF THE ECONOMY IN THE CONTEXT OF ECONOMIC SECURITY

Some researchers emphasize that economic security should also include economic independence²³. According to this approach, economic security also combines the independence of economic decisions, the independence of policies, and not succumbing to economic pressure from other entities²⁴, including foreign transnational corporations. Therefore, the ability of the state to effectively oppose external pressures that may lead to developmental disorders is important in ensuring economic security²⁵. It can be said that economic security depends on barriers limiting the state and structure of economic relations of the state, which do not allow effective counteraction of negative

²³ Nowakowski Z., Protasowicki I., *Bezpieczeństwo ekonomiczne jednostki a bezpieczeństwo ekonomiczne państwa* [Economic security of the individual and the economic security of the state], 2008; <https://www.researchgate.net/publication/263559594> (access date: March 7, 19)

²⁴ Por. Gryz J., *Bezpieczeństwo państwa. Władza – polityka – strategia* [State security. Power - politics - strategy], Publishing house AON, Warszawa 2013; Książkowski K.M., *Bezpieczeństwo ekonomiczne* [Economic security], Publishing house ELIPSA, Warszawa 2011.

²⁵ Por. Juříček L., a Rožňák P., *Security, Threats and Risks in the 21st Century*, Ostrava, Key Publishing, 2014.

externalities on the possibilities of economic development, stability of the political system, as well as defense capability of the state²⁶. However, in the modern world, economic independence is not an absolute factor, because globalization affecting the nature of international economic relations causes that national economies become dependent on each other. In these conditions, economic independence can be related to the ability of the state to autonomously control national resources and to maintain the level of socio-economic development, including competition on the open international market. In this context, great importance is given to participation in international exchange as well as cooperation and exchange of world achievements in various fields. However, it should be remembered that states creating trade, production and service networks in the international space are in a sense addicted to each other, which, however, does not have to cause them to lose their economic independence, but can also serve to build a competitive advantage. Nowadays, not only competition, but also the ability to cooperate, exchange achievements and innovations is becoming more and more important²⁷.

The flow of foreign capital is also controversial, contributing to the consolidation of the division of the world into a rich North and the poor South, and mainly the lack of sufficient progress in equalizing the level of prosperity between societies, making the economies of less developed countries dependent on the countries with high level of development, especially the transnational corporations operating policy focused on the benefits of the country exporting capital. It is also emphasized that the flows of foreign capital, especially financial capital, contribute to the rapid spread of modern economic crises in the world. However, on the other hand, a thesis is formulated, according to which these crises are the consequence of the lack of a global strategy for the development and functioning of separate national policies in the field of foreign capital flows and placement in the host country and the activities of transnational corporations, which makes

²⁶ Stachowiak Z., Stachowiak B., Kontrowersje i dylematy rozwiązania problemu bezpieczeństwa ekonomicznego w Polsce [Controversies and dilemmas of solving the problem of economic security in Poland], „Ekonomia Bezpieczeństwa i Logistyka”, ZN AON, 2014 No. 3 (96), pp. 189-220.

²⁷ Kalata, A., Nowakowski, Z., Protasowicki, I., 2014, Determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego Polski, [w:] Współczesne wyzwania polityki bezpieczeństwa - wybrane zagadnienia [Determinants of Poland's economic security, [in:] Contemporary security policy challenges - selected issues], ed. M. Ilnicki, Z. Nowakowski, Towarzystwo Naukowe Powszechne S.A., Warszawa; <https://www.researchgate.net/publication/263571152> (access date: August 27, 18).

the opportunities offered by globalization insufficient. Estimates show that the world economy uses only 10-20%²⁸ of the globalization potential.

Factors affecting economic security may also be generated by external political, military, ecological or demographic actions orientating the flow of foreign capital within the framework of transnational corporations²⁹. As mentioned previously, however, the important issue is the ability to effectively resist external pressure from such corporations regarding the impact on the host country's law and economy that may lead to developmental disorders³⁰. Approaches that refer not only to development opportunities, but also threats can be also used here³¹. Economic security, from the point of view of the possibilities and threats to the processes of socio-economic development, is explained, among others, by Eric Marshall Green, Andrzej Lubbe, Stanisław Michałowski, Eliza Frejtag-Mika, James Sperling, Emil Kirchner or Patrick De Souza. In turn, economic security is defined by Christopher Dent or Krzysztof Książkowski through the prism of threats, while Vincent Cable through the ability to oppose the influence of other countries and their economies, as well as the aggressive policy of transnational corporations. The threat of economic security is, in particular, economic aggression, which takes the form of economic war or economic sanctions, but also monopolization of the economy or "displacement" of domestic production and the phenomenon of addiction, especially in countries at a lower level of development. At the global level, the worldwide socio-economic equilibrium can be significantly disturbed by transnational corporations³² contributing to the creation of division into the geo-economic poles and internal divisions. In particular, the efforts of transnational corporations to deepen domination in the global economy have become visible.

²⁸ Bielecki J., Ranking „globalnych powiązań”; Holandia najlepiej wykorzystuje potencjał globalizacji [Ranking of “global connections” 2016; The Netherlands best uses the potential of globalization], <http://forsal.pl/artykuly> [access date: March 7, 2019].

²⁹ Kostecki J., *op.cit.*, pp. 53-80.

³⁰ Por. Rožňák P., Will the current common defense and security policy ensure the cohesion and stability of the European region? In: *Journal of Regionální rozvoj mezi teorií a praxí*, 10 NS, [<http://www.regionálnírozvoj.eu/>]

³¹ Kłosiński K.A., Światowe determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego [w:] *Bezpieczeństwo ekonomiczne państw* [World determinants of economic security [in:] Economic security of countries], ed. T. Guz, K.A. Kłosiński, P. Marzec, Publishing house Polihymnia, Lublin – Tomaszów Lubelski 2006.

³² Nowakowski Z., Protasowicki I., *op.cit.*, <https://www.researchgate.net/publication/263559594> (access date: March 7, 2019)

5. CONCLUSION

The source of contemporary scientific discussion is the growing activity of transnational corporations in international markets. The problems are provided both by the precise definition of the corporation's relations with other participants in international relations, as well as diagnosis of manifestations of their impact on the international environment, including global political sphere and policy of the host country. On the one hand, they can offer goods and services at competitive prices, and on the other, they can apply monopolistic practices. Through financial operations on global markets, they can cause crises on a global scale: economic, currency or commercial, and by influencing mass media, they contribute to creating new consumer needs and lifestyles. They can also affect people, institutions and law-making process.

It is also worth emphasizing that the external factor in relation to the national economy, occurring in the form of international connections and referring to the influence of transnational corporations, affecting the economic security of the host country, is often characterized by limited possibilities of its formation, hence it can affect the situation of individual states both positively and negatively. The assessment of their impact on economy of the host country is often unclear. This requires taking into account numerous conditions and complex interdependencies that occur between them. Therefore, unambiguous assessment becomes impossible. Particular attention should be paid to still unresolved global problems related to the flow of foreign capital in the world and policy of transnational corporations, i.e. regional development disparities and income and property inequalities, which cause a lack of satisfactory economic security for the world's population, even if these entities directly or indirectly do not threaten the functioning of national economies.

References

BIELECKI, J. *Ranking „globalnych powiazań”; Holandia najlepiej wykorzystuje potencjał globalizacji*, 2016; <http://forsal.pl/artykuły> [dostęp: 16.04.2016].

CISZEWSKA-MLINARIC, M. (red.), *Strategia korporacji*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 155–157.

GASZ, M. *Znaczenie korporacji transnarodowych w gospodarce światowej*, „*Ekonomia i Prawo*” 2012, nr 4, s. 31.

- GRYZ, J. *Bezpieczeństwo państwa. Władza – polityka – strategia*, Wyd. AON, Warszawa 2013.
- JUŘÍČEK, L. a ROŽŇÁK, P. *Security, Threats and Risks in the 21st Century*, Ostrava, Key Publishing, 2014.
- KALATA, A., NOWAKOWSKI, Z. PROTASOWICKI, I., *Determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego Polski*, [w:] *Współczesne wyzwania polityki bezpieczeństwa - wybrane zagadnienia*, pod red. Ilnicki, M., Nowakowski, Z. Towarzystwo Naukowe Powszechne S.A., Warszawa 2014; <https://www.researchgate.net/publication/263571152> (dostęp 7.03.19).
- KŁOSIŃSKI, K. A. *Światowe determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego* [w:] *Bezpieczeństwo ekonomiczne państw*, pod red. T. Guz, K.A. Kłosiński, P. Marzec, wyd. Polihymnia, Lublin – Tomaszów Lubelski 2006.
- KOSTECKI, J. *Wpływ czynników zewnętrznych i wewnętrznych na bezpieczeństwo ekonomiczne Polski*, KNUV, nr 3(49), Warszawa 2016, s. 53–80.
- KSIĘŻOPOLSKI, K. M. *Bezpieczeństwo ekonomiczne*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2011.
- NOWAKOWSKI, Z., PROTASOWICKI I. *Bezpieczeństwo ekonomiczne jednostki a bezpieczeństwo ekonomiczne państwa*, 2008; <https://www.researchgate.net/publication/263559594> (dostęp 27.08.18)
- OCICKA, B. *Współczesne strategie zarządzania międzynarodowymi łańcuchami dostaw*, „Studia Ekonomiczne” 2016, nr 283, s. 61-74.
- POZNAŃSKA, K., Kraj M. *Badania i rozwój w korporacjach transnarodowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2015, s. 14-15 i 61-62
- RACZKOWSKI, K. *Bezpieczeństwo ekonomiczne. Wyzwania dla zarządzania państwem*, Wolters Kluwer, Warszawa, 2012.
- ROŽŇÁK, P. *International contracts*. In: *Encyclopedia of Czech Legal History. XIII. Volume Contract o – Component* Ostrava: KEY Publishing, 2016, p. 351 – 568.
- ROŽŇÁK, P. *Will the current common defense and security policy ensure the cohesion and stability of the European region?* In: *Journal of Regionální rozvoj mezi teorií a praxí*, 10 NS, [<http://www.regionálnírozvoj.eu/>]

RYMARCZYK, J. *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006.

STACHOWIAK, Z., STACHOWIAK B. *Kontrowersje i dylematy rozwiązania problemu bezpieczeństwa ekonomicznego w Polsce*, „Ekonomia Bezpieczeństwa i Logistyka” 2014, ZN AON, nr 3 (96), s. 189-220.

WDOWICKA, M. *Ewolucja działania korporacji transnarodowych i jej znaczenie w gospodarce lokalnej*, w: *Wybrane problemy miast i aglomeracji miejskich na początku XXI wieku*, red. J. Parysek, "Biuletyn IGS-EiGP" UAM w Poznaniu, seria "Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna" nr 6, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2008, s.71-72.

World Investment Report 2018 Investment and New Industrial Policies, UNCTAD 2018, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf

ŻUKROWSKA, K., (red.), *Otwarcie Konkurencyjność Wzrost*, SGH, Warszawa 2016, s. 231.

Abstract:

In the contemporary world, economic security is not only related to socio-economic progress and development opportunities of individual countries, but also to threats to security resulting from the influence of international environment, including functioning of transnational corporations. International corporations have an economic power, which is mainly made up of: large size (measured by the value of sales), modern technologies as well as products and services and their rapid diffusion and distribution systems on an international scale, highly qualified management, especially high mobility of owned and controlled capital. Due to their economic and financial potential, international corporations have an impact on other entities of foreign and international economic policy, in particular on international organizations and economy of the host country. The paper presents this impact from the point of view of the economic security problem.

Key words: *economic security, transnational corporations, globalization*

JEL: *D 74, D 81, F 52, F 62, H 12.*

Katarzyna Puchalska, PhD., Department of Macroeconomics and International Relations, Faculty of Economics, University of Rzeszów, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów; e-mail: k_puch@ur.edu.pl

Małgorzata Leszczyńska, PhD., Department of Macroeconomics and International Relations, Faculty of Economics, University of Rzeszów, Rzeszów, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów; e-mail: mleszcz@ur.edu.pl

Bogusław Ślusarczyk, Prof. PhD., Department of Macroeconomics and International Relations, Faculty of Economics, University of Rzeszów, ul. Ćwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów; e-mail: boguslaw.slusarczyk@gmail.com

Redakční rada časopisu

doc. JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D. <i>Předseda</i>	<i>Vysoká škola Ambis, Právnická fakulta Masarykovy univerzity</i>
prof. Vladimír Belych, Dr.Sc.	<i>Právnická fakulta, Uralská státní univerzita Jekatěrinburg, Rusko</i>
prof. JUDr. Jozef Čentěš, Ph.D.	<i>Generální prokuratura Slovenska Bratislava, Univerzita Komenského Bratislava, Slovensko</i>
doc. Ing. Jaroslav Dočkal, CSc.	<i>Střední škola informatiky, poštovníctví a bankovníctví Brno</i>
JUDr. Ing. Zdeněk Dufek, Ph.D.	<i>Fakulta stavební, Vysoké učení technické Brno</i>
prof. Ivan Halász, Ph.D.	<i>Národní univerzita veřejné služby Budapešť, Ústav práva Maďarské akademie věd, Maďarsko</i>
JUDr. Milan Hodás, Ph.D.	<i>Ústav státu a práva Slovenské akademie věd, Slovensko</i>
Ing. Radoslav Ivančík, Ph.D.	<i>Akademie Policejního sboru Bratislava, Slovensko</i>
doc. JUDr. Ing. Radek Jurčík, Ph.D.	<i>Mendelova univerzita Brno</i>
doc. Ing. Ludvík Juříček, Ph.D.	<i>Vysoká škola Karla Engliše Brno</i>
JUDr. Alena Kandalcová, Ph.D.	<i>Ústavní soud Brno</i>
Mgr. Pavel Kandalec, Ph.D.	<i>Právnická fakulta, Masarykova univerzita Brno</i>
JUDr. Petr Kolman, Ph.D.	<i>Vysoká škola Ambis Praha</i>
doc. JUDr. Jan Kolouch, Ph.D.	<i>Vysoká škola Ambis Praha</i>
prof. JUDr. Petr Průcha, Ph.D.	<i>Nejvyšší správní soud, Právnická fakulta, Masarykova univerzita Brno</i>
doc. Ing. Milan Jan Půček, Ph.D.	<i>Vysoká škola Ambis Praha</i>
JUDr. Filip Rigel, Ph.D.	<i>Univerzita Hradec Králové</i>
RSDr. Petr Rožňák, CSc.	<i>Vysoká škola Ambis Praha</i>
prof. Dr. Bogusław L. Ślusarczyk	<i>Řešovská univerzita, Rzeszów, Polsko</i>
doc. JUDr. Jan Svatoň, CSc.	<i>Právnická fakulta, Masarykova univerzita Brno</i>
JUDr. Renata Vesecká, Ph.D.	<i>Vysoká škola finanční a správní Praha</i>

Adresa redakce

Vysoká škola Ambis

Časopis Právo a bezpečnost

Mezírka 1, 602 00 Brno

zdenek.koudelka@mail.ambis.cz,

pravoabezpecnost@ambis.cz

Vydavatelství:

Vysoká škola Ambis

Lindnerova 575/1

180 00 Praha 8 - Libeň

Tisk:

NOVPRESS s.r.o.

Nám. Republiky 15, 614 00 Brno

Právo a bezpečnost - vědecký a odborný recenzovaný časopis pro oblast práva a bezpečnosti. Registrováno Ministerstvem kultury pod číslem E 21228.

ISSN 2336–5323, www.pravoabezpecnost.cz

Vychází od roku 2014, 3x ročně. Datum vydání: 31. 8. 2019

Objednávky předplatného přijímá vydavatel, cena předplatného je 600 Kč ročně, jednotlivé číslo stojí 200 Kč a lze jej zakoupit na adrese redakce.

